

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM 55.

2019.

A Balatonfüredi Helytörténeli Egyesület 25. évfordulója alkalmából adományozott elismerés

Fotó: Gazsi József

Örvényesi részlet

Forrás: https://turizmus.balatonfured.hu/wp-content/uploads/2018/07/orvenyes_1.jpg

Letöltés ideje: 2019. november 12. 14 óra 26 perc

Paloznaki utcakép

Forrás: https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/wp-content/uploads/2018/07/paloznak_rostasy-17.jpg

Letöltés ideje: 2019. november 12., 14 óra 29 perc

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Rácz János: SZOMSZÉDAINK HELYNEVEI XI-XII.	3
---	---

KÖZLEMÉNYEK

Tóth-Bencze Tamás: FÜREDI HARANGOK NYOMÁBAN	11
KÖZJÁTÉK EGY FÜREDI HARANG AVATÁSÁN	25
Z. Karkovány Judit: AZ ELNÉMULT HARANG – AVAGY TÖPRENGÉS AZ ELNÉMÍTOTT FÜREDI HARANGRÓL	27

PÓTLÁSOK

Tóth-Bencze Tamás: PÓTLÁS A „BALATONFÜRED EMLÉKJELEI” C. KÖNYVHÖZ	30
---	----

EGYESÜLETI HÍREK

Némethné Rácz Lídia: EMLÉKEZÉS A KEZDETEKRE, AZ ALAPÍTÓKRA	32
Budáné Bocsor Ágnes: ÜNNEPI BESZÉD A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET 25 ÉVES JUBILEUMÁRA	34
Peremartoni Krisztina: IN MEMORIAM PEREMARTONI NAGY SÁNDOR	36

OLVASÓINK ÍRTÁK

Bakonyi István: EMLÉKEZÉS HESSZ TIBORRA	38
Vastagh György: BÚCSÚ HESSZ TIBORTÓL	40

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XIX. évfolyam 3. szám 55.

2019.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
BAÁN BEÁTA

Szerkesztő bizottság:
NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA,
Dr. SZÜTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 400 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Bakonyi István ny. középiskolai tanár,
Balatonfüred

Budáné Bocsor Ágnes ny. idegenforgalmi menedzser,
Balatonfüred

Némethné Rác Lídia ny. könyvtáros, gyűjtemény-
vezető,
Budapest

Peremartoni Krisztina színművésznő,
Budapest

Dr. Rác János nyelvész,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Eplény

Vastagh György ny. középiskolai tanár,
Balatonfüred

Z. Karkovány Judit ny. középiskolai tanár,
Budapest

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Grafit Papír-Írószer-Nyomatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
a Zsidó Kiválóságok Házában
(Bajcsy-Zsilinszky u. 32.),
a szívkórházi könyvesboltban,
a Tourinform Irodában,
az Arácsi Népházban és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – az aktuális év számainak kivételével – pdf formátumban letölthetők a
<http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html> oldalról, az egyes számok tartal-
omjegyzéke alatt található link segítségével.

A következő számhoz a kéziratok leadásának határideje: 2020. február 15.

RÁCZ JÁNOS

SZOMSZÉDAINK HELYNEVEI XI– XII. NEM KÖZVETLENÜL SZOMSZÉDOS KÖZELI TELEPÜLÉSEK

ÖRVÉNYES

Árpád-kori község a Balatonfüredi járásban. A település és környéke ősidők óta lakott hely volt, római villa romjai találhatóak itt, a villagazdaság a 2. században keletkezett, és a 4. század elején élte fénykorát. A XV. század elején az örvényesi pálosok a *Rokolya*- és a *Meleg-hegy* között folyó patakot a mederből kivezették, és Bucsai Bertalan deák földjén és rétyén ástak új medret (H.). Később a település, 1946-ig Zala megyéhez tartozott. Nevét már 1093-ban említették *Ermenes* alakban (J. I: 20), majd 1211-ben „in villa *Eurmenes*” (TÖ.), később másolati, illetve nem hiteles forrásokból szintén adatható: 1055/1324 u.: *Eurmenis* (DHA. I: 154), 1092/1274/1399: *Ermenes* (uo. 282). Oklevelekben 1255: *Eurmenus*, 1337: *Ewrmenus*, 1410: *Ewrmenes*, 1427: *Wrmenes* (Cs. III: 88), 1505: *Ermynesth* (VeMH. II: 314). Csak a XVI. század közepétől bukkan fel az *Örvényes* alak, 1542: *Erwenes*, 1548: *Ewrwenyes*, 1564: *Ervenyes* (uo.), 1572: *Erwynes* (Erdélyi 722). 1585-ben mindkét forma olvasható: *Örményes* (PK. I: 126), *Örvényes* (uo. 127), *Eörmenies* (uo. 138), 1587-ben *Örmenes* (uo. III: 398). 1645 k.: *Possessio Eörvennjes* (Erdélyi 796), 1802-ben *Örvényes* (Pannonhalmi rendi lt., act. Archiabbatiae Fasc. 81). Az *Örvényes* alakváltozat szerepel a 18 – 19. századi térképeken is, 1773 – 1808: MTHt. ZM., Tomasich 1792. évi Zalai térképén (VeML.) és Gerlisch 1797. évi Veszprém megyei térképén (ZML.), 1782 – 1785: EKF, 1806: *Örvényes* (Li.), 1854: ua. (GP.), 1858: ua. (DÖ.) és 1923: ua. (Ö.), 1902: *Örvényes* (J.), 1907: *Örményes* (Bé.), 1922: *Örvényes* (K2.).

Származékszó, alapszava vitatott. Az elsődleges helynévi forma tehát az *Örményes*, *Örményes* alak volt. A helynév az *örmény* ~ *örvény* szó származéka. Kovács Éva megállapítása szerint „az *Örményes* ~ *Örvényes* településnévben az -s helynévképző névformánsi szerepe az ellátottságot kifejező funkcióból fejlődhetett ki másodlagosan, a hangalakváltozatokként élő *örmény* ~ *örvény* közszóhoz kapcsolódva jött létre a település neve (Kovács). Az *örmény* ~ *örvény* szavaknak a volt Zala és Veszprém megye mai helynévanyagában való előfordulása alapján az állapítható meg, hogy közülük az *örvény* gyakrabban szerepel (VeMFN. IV: 664) névalkotó elemként, ez is az *örmény*

variáns perifériára kerülését jelzi”. Bátky Zsigmond 1927-ben az *Örményes* helyneveket vizsgálva megállapította, hogy „mint falunévek csak egyes esetekben kapcsolatosak a vízi örvénnyel, illetve halászhellyel, legtöbbször pedig az örléssel, örlőkövel, örmény-malommal” (Bátky 217). A balatoni *Örményes* név véleménye szerint nem malmos helyet, hanem ’örményköveket tartalmazó, ilyenek fejtésére alkalmas helyet’ jelöl (vö. Bátky 218–9), ugyanis a Balaton északi oldalán mindig vágtak, fejtettek, bányásztak hasznos követ. Az *Örvényes* településnév másik magyarázata ’vízforgás, forgó’ értelmezéssel pedig azzal függ össze, hogy az *Aszófő* és *Örvényes* közötti öbölben a nyári viharok után örvénylik a víz (VeMFN. IV: 472), eszerint limányos hely lehetett. A TESz.-ben is kérdőjellel szerepel az 1211-es adat az *örvény* címszó alatt, ’vízforgás, forgó’ jelentéssel. Erdélyi László megállapítása szerint az *Örményes* ~ *Örvényes* név a Balaton-parti erős kanyarulattal függ össze (PRT. X: 272). Az *örvény* ’folyószakasz, ahol a víz lefelé szívó hatást kifejtve gyorsan mozog’ földrajzi köznévi ténylegesen igen gyakran előfordul *örmény*ként a mai nyelvújításokban.

A település a török korban, 1593-ban szinte teljesen elnéptelenedett. 1733-ban telepítette újjá az apátság Pfalzból érkező katolikus németekkel. A Magyar Királyi Helytartótanács 1828-ban közzétett statisztikája szerint a faluban 34 házban 269 római katolikus lakik. Hrabovszky Dávid 1827-ben a német falvak közt említi *Örvényest*. Fényes Elek 1836-ban *Örvényesről* írta: „német falu a’ Balaton mellett. Házai egyenes sorban épültek, ’s igen csinosak. Nádassa sok és jó”. 1851-ben megjelent geográfiai szótárában „német falu, Zala vármegyében, a Balaton mellett...”. Németül *Erewin*, *Ervín* (1858: K1) a település neve.

Érdekes a *cibék* kötélhúzó halászszerzős neve, a német tavak jégi halászatának leírói említik a felínt karral, vállal húzó halászokat a *Zieh-Haken*, illetve *Bicke* nevű eszközzel. Az átadó nyelv tehát a német, a szó a hasonló jelentésű német *Ziehbicke* átvétele. Minden bizonnyal az 1715 körül az altenbergi bencéseknek átadott *Örvényes* halászfalu német halászeitől vették át a szomszédos tihanyi halászok (mint egy-két halnevünket is). Az

örvényesi halászok sikerrel fogták a halat a Balatonon. A néprajzos Jankó János XIX. század végi följegyzései szerint Örvényes előtt a halászok a következő vonyókat, azaz hálónó helyeket különböztették meg: *Kisudvari rétek alatt, Sédekalja, Gyuriláp eleje és Kattyas* (J. 47). Ez utóbbi egy parti dülő nevéből való, a *Kattyas* vizenyős terület, műveletlen. Sajkod és Örvényes között van a *Jajtekerő* horgász- és halászhely, a köves akadó jó fogasozó hely. Nevének története az, hogy egy kikapós menyecske odavolt egy halászlegényért. A Balatonnál találtak napszálltakor, a partról esténként messze kint a vízen is hangzott a menyecske hálálkodása: jaj de derék legény, jaj ne menjék még, jaj maradjék még... (in Zákonyi Botond: Balaton és vidéke. Budapest, 2004).

Az örvényesi vízimalom 1963 körül

Forrás: Fortepan; adományozó: Hunyady József képszám: 107094

http://www.fortepan.hu/_photo/download/fortepan_107094.jpg?rand=1573554099

Letöltés ideje: 2019. november 12. 11 óra 28 perc

A völgyben folyó *Örvényesi-sédet* hívják egyszerűen *Sédnek* is, a német nyelvjárásban *Pah* 'Bach', azaz 'patak'. Társneve a *Pécsely-patak*, a népnyelvben *Pécsöli-patak*, a Pécselyi-medencében valaha nagy tó feküdt, valószínűleg még a rómaiak csapolták le. Pécsely forrásai a tó lecsapolása után is bőven adtak vizet, a Balatonhoz csörgedező Pécsely-patakra Örvényesen öt vízimalom épült. Ma is megtekinthető az 1221 óta nyilvántartott *Felső-malom*, a népnyelvben *Föső malom*, német *Óvar Mil* 'Obere Mühle'.

Épületének egy része lakóház, másik része műemlékmalomként is üzemképes. A molnárok nevével keletkezett több malom neve is, a *Nagy-féle malomban* Nagy András volt az utolsó molnár, az épület ma lakóház. A *Király-féle malomban* Király József örökölt gabonát. Erre terült el a *Malom-rétek* (1902: *Malomrétek*, német *Miläcker* [J.]) és a *Malom-domb* (1858: *Malomdomb* [K1]) nevű határrész. A sík *Molnár-rétek*, a népnyelvben *Mónár-réték*, német *Milrəvisə* 'Müllerwiese' helynév magyarázata az, hogy minden malomhoz járt 1 kh rétet.

Örvényesen ugyancsak számos forrás található. Közülük az egyik legrégebben ismert és használt a falu nyugati határában elhelyezkedő *Falukútja*. A régiek ezt ivásra, főzésre használták, valamint a kifolyó utáni érből itatták az állatokat. A terméskövel körbe rakott forrásból vödrökben hordták a vizet a konyhákba, a szőlőhegyre permetezéshez és locsoláshoz. A *Községkút* az 1970-es évek elején megszűnt. Az *Ádám-kutat* (német *Prunə* 'Brunnen') a XIX. század közepe táján egy Fuchs Ádám nevű tanító kezdeményezésére építették.

A sík *Baltoni-rétek* (1858-ban *Seewiesen* [DÖ.], 1922: *Baltoni rétek* [K2], 1923: ua. [Ö.]) esetében a terület német *Széviszə* 'Seewiese', azaz 'tó-rét' neve részfordítás. A *Sás-réti-apadás* sík, nádas terület. Az *Apadás* a Balaton nyári, őszi alacsony vízállása következtében történő visszahúzódása után válik csak hasznosíthatóvá. Erre voltak a *Kis-rétek* (1902: *Kis rétek*, német *Klā Wiesen* [J.], 1858: *Zwerchwiesen* [DÖ.]). A *Sásos-rétek* (1902: *Kis- és Nagy-Sásrét* [J.], 1922: *Sásos rét* [K2], 1923: *Sásrét* [Ö.]) német neve is *Sásviszə* 'Sás(=Riedgras)wiese', a sík rétet a Balaton gyakran elöntötte. A vizenyős terület neve a mocsaras helyen tenyésző, magas szárú, hosszú levelű növény, a *sás* 'Carex' nevével keletkezett, a növénynév első felbukkanása a magyar írásbeliségben helynévként 1220 körüli, oklevélben *sasustov*, azaz Sásostó, közszóként 1342: *sas* (OkI Sz.). Ismeretlen eredetű szavunk, a magyarból több szláv nyelvbe is átkerült. Hasonlóan mélyen fekvő, vizenyős hely Örvényesen a *Sáros-rét* (1923: *Sárosrét* [Ö.]).

Fényes Elek 1836-ban Örvényesről írta: „német falu a Balaton mellett ... Lakossai sok szőlőt bírván, 's borral kereskedvén – nagyon tehetősek.” Az örvényesi szőlőművelésre több ottani helynév is utal. A *Szőlőalja, Szőlőfődek* (1858: *Weingarten* [DÖ.], 1922: *Szőlők alja* [K2], 1923: *Szőlők alja*

[Ö.] németül is *Vejkartaækær* 'Weingartenacker', társneve a *Mezei-földek*, szántót és dombos szőlőt jelöl. A *Kereszt* német *Vejkartaekrejc* 'Weingartenkreuz' nevének jelentése 'szőlőskerti kereszt', május első vasárnapján itt tartották a litániát. A *Nagyudvari-rétek* (1922: *Nagyudvari rétek* [uo.], 1923: ua. [Ö.]) sík szőlőt a németben szó szerinti *Krószudvaræ Vízæ* 'Großudvarer Wiesen' megfelelőjével jelölik. A *Pécső-hegy* (1922: K2) dombos szőlő, helyi német neve *Pécsræ Vejkarta*, vagyis Pécselyer Weingarten, pécselyi szőlőkert. Dombos szőlő a *Hosszú-földek* is, a népnyelvben *Hosszi-fődek* (1902: *Hosszúföldek* [J.], 1858: *Langeäcker* [DÖ.], 1922: *Hosszú földek* [K2], 1923: *Hosszúföldek* [Ö.]), német neve ugyancsak *Langækær* 'Langacker', a névadási szemlélet háttere az, hogy I kh-as hosszú földcsávok voltak. A falutól nyugatra fekszenek a *Hosszú-rétek*, *Hosszi-rétek* (1922: *hosszú rétek* [uo.], 1923: *Hosszúrétek* [Ö.]), megfelelő német neve is *Langvízæ* 'Langwiese', a sík terület társneve a *Kuti-kertek*. A *Hosszú-földekkel* (l. fent) ellentétben voltak az alsó részén vizenyős *Rövid-fődek* (1902: *Rövidföldek* [J.], 1922: *Rövid düllő és sáros rét* [uo.], 1923: *Rövid düllő* [Ö.]), ennek a helynévnek is pontos megfelelője van a németben: *Khorcæ Äkær* 'Kurzer Acker'.

A *Tanítótelep*, *Tanittótelep* területén az 1930-as években nyugdíjas tanítóknak juttattak olcsó telket. Ma az egészen a Balatonig kiépült részt így nevezik. A *Tanítókert*, *Tanittókert*, német *Sulmáasztækarta* 'Schulmeistergarten' a tanítói szolgálati lakás kertje volt, 1984-ben felparcellázták. A *Gácsér-féle olajütő* Gácsér Jánosé volt, tökmagból ütöttek benne olajat. Az épület még áll, de a felszerelése már nincs meg. A *Kukoricás*, *Kukoricafőd* (1922: ua. [K2], 1923: *Kuhariczás* [Ö.]), német *Kukrucvísæ* 'Kukuruzwiese' a mai Diófa utca környéke, újabban parcellázott terület. A *Káposztáskertek*, *Kábosztáskertek* (1902: *Káposztásrétek*, német *Krautäcke* [J.], 1922: *Belső káposztás* [K2], 1923: *Káposztás földek* [Ö.]) területén voltak a falu káposztaültetvényei, sík kert. A *Parrag-fődek* (1922: *Parrag* [K2], 1923: ua. [Ö.]), német *Próhækær* 'Brachac-ker' a Tanítótelepnek a Balaton felé eső része. A közelben fekszik a *Parrag-rét*, németül ez is *Próhvísæ* 'Brachwiese'. Az *Agyag-gödör*, német *Lámækrúvæ* 'Lehmgrube' területről hordott agyaggal simították a lakások padlóját. A *Kopasz-hegy* német nyelvjárási neve *Kopasz-Perih*, azaz *Kopasz(=Kahl)berg* domb, a *Kűfejítő*, német *Stápruh* 'Steinbruch' kőbánya volt.

A falu határában kendert is termesztettek a *Kenderfődek* (1922: *Kenderföldek* [K2.], 1923: ua. [Ö.]) területen. A *Széles-főd* szántó német neve is *Práda*, azaz 'Breite'.

A dombos *Örvényesi-vénerdő* (1858: *Örvényesi erdő* [K1], 1922: *Erdő* [K2], 1923: ua. [Ö.]) a terület német *Ervínæ Valt* 'Örvényeser Wald' nevének fordítása. Volt ebben a faluban is *Dögkút*. A dombos *Udvari-erdő*, német *Udværæ Valt* 'Udvarer Wald' helynév a szomszédos település nevével jött létre, az így jelölt területen 30 gazda vette meg a 60 kh-as erdőt Balatonudvaritól. Hasonlóan kapott nevet a *Nagyudvari-fődek* (1922: *Udvari* [K2]), német *Krószudvaræ Äkær* 'Großudvarer Acker', dombos szántó. A *Kisudvari-fődek* (1923: *Kisudvari szántók* [Ö.], 1858: *Udvariäcker* [DÖ.]) sík szántó, nevének esetében ugyanígy megfelel a német *Kláudvaræ Äkær* 'Kleinudvarer Acker' elnevezés. Minden gazdának kb. 1000 négyszögöles területe volt itt. A legeltető állattartás idejében a jószágok a *Déllő*, német *Khístand* 'Kühen-stand' sík legelő területén deleltek, pihentek.

Az örvényesi vasúti megállóhely 1954 körül

Forrás: Fortepan; adományozó: Kotnyek Antal; képszám: 21973

http://www.fortepan.hu/_photo/download/fortepan_21973.jpg?rand=1573554099

Letöltés ideje: 2019. november 12. 11 óra 28 perc

A határrész mezőgazdasági hasznosítására utal a *Krumpli-földek* (1902: *Krumpliföldek* [J.]) terület neve, német neve is *Krumpläcker* (1902: uo.). A

Templomföldek (1902: *Templomföldek*, illetve *Szentegyházföldi dűlő* [uo.]) elnevezése pedig a papi javadalmakkal függ össze. Ugyancsak Jankó János néprajzi gyűjtésében szerepel a *Keresztfai-dűlő* (1902: *Keresztfai dűlő* [uo.]) határrész fekvésre utaló neve. Az *Erdőalja* (1922: *Mezőföldi és erdő alja* [K2.], 1923: *Erdő, Erdőaljai* [Ö.]), német *Valtekər* 'Waldäcker' (1858: *Waldäcker* [DÖ.]) szántó köves talajú terület. A sík *Határ-rétek* (1902: *Határföldek és rétek* [J.]) német neve Örvényesen *Hotävísza*, vagyis 'Hotterwiesen', a

Község-rét név pontos megfelelője a német *Kmāvísza* 'Gemeindewiese'. Megvannak más német mikrotoponimák is a térképeken, például 1858-ban *Brachäcker* (DÖ.). A *Szilvás-kertek, Szivás-kertek* (1922: *Szilvaskút* [K2], 1923: ua. [Ö.]) sík gyümölcsös és kert határrész onnan kapta a nevét, hogy sűrűn ültetett szilvás volt egykor. A *Juhász-gödör* helynév alapja az, hogy a vasútépítéskor innen hordták az agyagot, és az így keletkezett gödör környékén legeltette a birkákat a juhász.

HIVATKOZÁSOK ÉS IRODALOM

- Bátky = Bátky Zsigmond: *Örmény, Örményes*. MNy. 23 (1927): 215 – 219.
- Bé. = Békefi Remig: *A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban*. Budapest, 1907.
- Cs. = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I – III., V.* Budapest, 1890 – 1913.
- DHA. = Györfly György: *Diplomata Hungariae Antiquissima I.* Budapest, 1992.
- DÖ. = *Dorf Örvényes in Ungarn, 1858*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Örvényes 001-006].
- Erdélyi = Erdélyi László: *A tihanyi apátság története. Első korszak. 1055 – 1701*. Budapest, 1908.
- Fényes = Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára, melyhez minden város, falu és pusztá betűrendben körülményesen leíratik. I – IV.* Pesten, 1851.
- Fényes 1841 = Fényes Elek: *Magyar Országának s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geográfiai tekintetben*. Pest.
- GP. = *Gemeinde Paloznak in Ungarn, 1854*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Paloznak 001-003].
- H. = Holub József: *Zala megye története a középkorban II. Zala megye községeinek története I – IV.* kézirat, 1929.
- HKF. = *A harmadik katonai felmérés. 1869 – 1887. A Magyar Szent Korona Országai*. Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2007.
- J. = Jankó János: *A Balaton-melléki lakosság néprajza*. Budapest, 1902.
- K1 = *1858-ban készült színes kataszteri térkép* (VeML. [Örvényesé: ZML., Pécselyé MOL.]).
- K2 = *1922-ben készült kataszteri térkép* (VeMFN.).
- Kovács = Kovács Éva: *A Tihanyi összeírás mint helynévtörténeti forrás*. Debrecen, 2015.
- Li. = Lipszky, Joannes: *Mappa generalis regni Hungariae*. Pesthini, 1806.
- MTHt. ZM. = Szaszkné dr. Sin Aranka – Breinerné Varga Ildikó szerk.: *Magyarország történeti helységnévtára. Zala megye I. (1773 – 1808)*. Budapest, 1996.
- Oklsz. = Szamota István Zolnai Gyula: *Magyar Oklevél-szótár*. Budapest, 1902 – 1906.
- Ö. = *Örvényes Zala vármegyei kisközség kataszteri térképe, 1923*. MOL. – Térképtár [S 78 319. téka Örvényes 007-015].
- PK. = *Pisky-kódex*. Dr. Rómer Flóris Ferencz: *Tihanyi vár regestuma 1585–1590-ig. I–II.* Történelmi Tár. 1879. 124 – 142., 565 – 582. III. = uo. 1880. 398 – 408.
- PRT. = Erdélyi László, Sörös Pongrác (szerk.): *A pannonhalmi Szent-Benedek rend története. I – XII.* Budapest, 1902 – 1916.
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I–III.* Budapest, 1967 – 76. Index. 1984.
- TÖ. = *A tihanyi apátság birtokösszeírása*. Erdélyi László szövegkiadása (PRT. X: 502–517).
- VeMFN. = Balogh Lajos – Ördög Ferenc – Varga Mária szerk.: *Veszprém megye földrajzi nevei IV. A Veszprémi járás*. Budapest, 2000.
- VeMH. = Kovacsics József szerk.: *Veszprém megye helytörténeti lexikona 2.* Budapest, 1988.
- VeML. = *Veszprém Megyei Levéltár*. Veszprém.
- ZML. = *Zala Megyei Levéltár*. Zalaegerszeg.

PALOZNAK

Nyugatról Csupakkal határos, kelet felől Lovastól 2 km-re fekszik, régészeti leletek alapján 5000 éve lakott település. 1330-ban Veszprém megyéhez tartozott, majd 1402-ben Zala megyéhez csatolták. 1946-ig oda tartozott, azóta ismét Veszprém megyei. A veszprémvölgyi apácák még I. István és Könyves Kálmán királytól kaptak *Paloznagon* birtokot, első írásos említése a Veszprémvölgyi Monostor Adománylevelében található a 970-es évekből, görög nyelvű szövegbe ágyazva: „khai eis tou *Paloznikou* (toú *πωλοσνίκου*) tou mira ampeleurgosz...” (ÉP.). 1079-ben László király vitéze Paloznagon fekvő javait királyi engedéllyel a veszprémi egyházra hagyja: „Tudja meg a kiváló gondosságú László király és a hit minden követője, hogy én, Guden ... lelkem váltságára Szent Mihálynak adtam minden kincsemet, amim csak Paloznagon („in *Poloznic*”) volt...” (Vk.m.lt. Paloznak-2). 1109-ben latin nyelvű renovációban: „in villa *Polosinic*” (ÉP.). Oklevelekben 1269: *Paloznuk*, 1277: ua. és *Poluznok*, 1293: *Palaznuk*, *Poloznuk*, 1301: *Paloznuk*, 1304: *Poluznuk*, 1309: *Paloznuk*, 1346: *Palaznuk*, 1387: *Paloznok*, 1402: *Palaznac* (uo.). Fehérvári kimutatás szerint a veszprémi náhije dzsizje-fizető [fejadó] helységei közé tartozott 1563 és 1565 között *Parlaznak* (uo.). 1617: *Paloznak*, 1715: ua., 1720: ua., 1740: ua., 1760: ua., 1767: ua., 1823: ua. (uo.). Térképeken 1783: *Paloznak* (JO.), 1854: ua. (GP.), 1855: *Palaznak* (GL.), 1858: *Paloznak* (DP.), néprajzi gyűjtésben 1902: *Paloznak* (J.).

A falu nevének etimológiája szláv eredetű lakosságra utal, egy szláv *Poloznik* névből magyarázható, amely eredeti **po-lozъnikъ* alakból származott. Ez pedig a szláv nyelvekben ’szőlőtő, szőlővenyige’, illetve (például a lengyelben és a csehben) ’vessző, fűz’ stb. jelentésű *loza* szónak *lozъnikъ* ’hely, ahol szőlővessző, illetőleg fűz van’ származékából való. A *po-* pedig a ’mentén’ jelentésű előjáró. A *Poloznik* tehát ’szőlőtővek melléki telep’ (ami helytálló is, hiszen a tájnak ősrégi a szőlőkultúrája). A balatoni helységnévnek pontosan megfelelő *Poloznik* helynevet Kniezsa István ki is mutatja szerb területről a Drinai bánásgból (MNY. 43: 141), a magyarázat tehát nem feltett névalakra támaszkodik.

Igen régtől természetnek tehát szőlőt Paloznagon, már 970 táján paloznaki vinitorokat ajándékoztak a Veszprém-völgyi apácáknak. A szőlészetre, borászatra utal számos mikrotoponima is

Paloznagon, például oklevélben olvasható 1261-ben egy *Luk* nevű szőlős hely (ÉP.) a később Öreghegynek nevezett területen. 1670-ben felvett vallomásban szerepel egy szőlő a *Lok-hegyen* (l. az Alsóörs szócikkben). Oklevélben 1670-ben: *Loki szőlő* (ÉP.), 1841-ben *Szőlőkaljai-dűlő* (uo.), 1852: *Szöllők allai* (C.), 1854: *Szöllőkallai* (GP.). Oklevélben szerepel 1509-ben egy *Borhordo uth* nevű út (ÉP.). Szőlőtermesztésre utal a *Szőlő-hegy* (1854: *Szöllőhegy* [GP.]) helynév is, de az *Országúti dűlő* (1902: ua. [J.], 1922: *Országút* [K2]) és a *Kis-hegy* (1756 és 1759: *Kishegy* [L. 1997: 306], 1771: ua. [uo.: 311], 1797: ua. [uo.: 324], 1830: ua. [uo.: 347], 1858: *Kis hegy* [DP.], 1863: ua. [Csd.], 1902: J., 1922: K2, 1973: ua. [Hnt.]) területén is domboldali szőlők voltak. Oklevélben szerepel 1661-ben a *Makos Fej Szöllő* (ÉP.), 1635-ben *Makfajszőlő* (uo.) nevű szőlős, 1637-ben egy szőlőültetvény a *Teleki-hegyen* (uo.), 1648-ban a *Falu felé szőlő* (ÉP.) fordul elő. 1369-ben említik a *Hegy-mál* (*Hegmal* [uo.]) nevű, 1673-ban egy másik paloznaki szőlőültetvényt a *Matko* nevű erdő alatt, 1681-ben egy *Temetés fölött való szőlő* (uo.) neve bukkan fel a *Temető mellett dűlő* (1841: ua.) területén. A *Csákány-dűlő* domboldali szőlő az ilyen nevű hegyen van: *Csákány-hegy* (1841: *Csákány-hegy* [ÉP.], 1854: *Csakanyhegy* [GP.], 1858: *Csakány hegy* [DP.], 1863: *Csákányhegy* [Csd.], 1922: *Csákány hegy* [K2]), a hegy felső része azonban erdőterület; vö. *Csákány-hegyi-erdő* (1852: C., 1858: K1, 1902: J.).

Ugyancsak régi helynevek őrződtek meg korai oklevelekben, végrendeletekben. Ilyen a *Szabadlak* (1326: *Zabodlok* [ÉP.]), a *Baldun-berke* (1346: *Baldunberke* [Vk.m.lt. Paloznak 29]), ennek a neve onnan ered, hogy *Baldun* (*Baldvin*, *Balduin*) szerezte a birtokrészt (PRT. 10: 565). 1506 óta adatolható Paloznagon a *Ravasz-mál* (R. 1997: 144), ez tulajdonképpen Róka-mál, végrendeletben szerepel 1648-ban a *Bereghben* egy irtásföld (ÉP.), illetve a *Kis-sós dűlőben* (1648: *Kys Sós* [uo.]) szintén egy irtásföld, oklevélben, 1814-ben a *Bozót* (uo.). A *Kis-part* (1854: *Kisparti* [GP.], 1858: *Kis part* [DP.]) már térképen is jelölt. Szintén régi paloznaki dűlőnév a *Balatoni-kert* (1846: *Balatonyi kertnél felül* [ÉP.] és a *Földek-aljai rétek* (1780: *Földek aljai rétek* [uo.]). Régi településnévvel keletkezett a *Szerdahelyi-dűlő* (1855: *Szerdahelyi Lapföldek* [GL.], 1858: *Szerda hely* [DLo.]) neve. Oklevélben szerepel 1682-ben a *Telek-dűlő*

(„diverticulo *Telek*” [ÉP.]) és a *Nagy-kút* (1369: *Noghkuth* [uo.]).

A *Paloznaki-öböl* ősidők óta lakott partjain van a *Király-domb* (1841: *Kiráj-domb* [ÉP.], 1852: *Királ Dombi* [C.], 1854: *Kiral dombi* [GP.], 1902: *Királydomb* [J.]) legelő, szántó, egy része beépült már. A Balaton partján emelkedő dombhát a *Malomhát*, továbbá a *Vörös-part* (1814: *Vörös Part*, *Vörösparti dűlő* [ÉP.], térképeken 1852: *Vörös part* [C.], 1858: ua. [DP.], 1858: *Vörös part* [K1] és 1922: ua. [K2], Jankó Jánosnál 1902: *Vöröspart* [J.]), amely a talaj színéről kapta a nevét. Erről a szőlőterületről nevezték el a *Vörösparti-dűlőt* (1854: *Vörös és szerdahelyi Parti dűlő* [GP.], 1922: *Vörösparti dűlő* [K2]), lakott hely, korábban domboldali szántó. A feltárások során Paloznak határában két római kori tanyagazdaság (villa rustica) maradványai kerültek elő. Az egyiket 1969-ben tárták fel a *Hampasz-kút-dűlőben* (1858: *Hampaskut* [DP.], 1902: J. és 1922: *Hampaszkut* [K2]) a mostani községtől északra, ma dombos szántó, szőlő, míg a másik a *Malomháton* és a *Szerdahelyi-dűlőben* (l. fent) került elő. Az úgynevezett *Római út* szeli át a községet. Erre merőlegesen húzódik a *Tódi út*, mely a ma erdővel borított *Nagy-hegy* (1317: *Möns magnus* [R. 1996: 51]) egyházi birtokhoz tartozott, ahol szőlőművelés folyt. A Csákány-hegy és a Kis-hegy között éri el a települést.

Reöthy Ferenc említi erről a vidékről a halászok használta néhány vonyó (hálóvonó hely) nevét: 1. *Nagy-rétalja*, 2. *Paloznaki-öböl*. Ez utóbbi azonos a földrajzi névvel, a Balaton egyik öble nevével. Akárcsak a 3. *Szerdahelyi-öböl*, ez is a Balaton egyik mély vizű öble. 4. *Szerdahelyalja*, a Balatonba benyúló földrész és dűlő neve. 5. *Szerdahelyi akadó*. Az *akadó* völgyszerű bevágásban fás, bokros terület. Régi falu volt *Szerdahely* (1852: C., 1858: K1, 1902: J., 1922: K2). 6. *Vöröspart*, 7. *Or eleje*. Ez utóbbi vízbe kiugró partszakasz. 8. *Káposztáskertek alá*: Paloznak előtti vízterület. Jankó János XIX. század végi néprajzi gyűjtésében szereplő további halászhely a *Káposztáskertek alá*, Paloznak előtti vízterület, akárcsak a *Dördőhát* (1902: J.), a visszhangjáról elnevezve.

Bővizű források fakadnak a község területén és környékén, például a *Fő-kút*, a *Kozma-kút*, a *Malom-kút* (1902: J.), a *Csete-kút* (1902: [uo.]), a *Kis-kút*, a *Varjas-kút*, más néven *Halasi kút*, az *Ó-kút*, a *Tücsök-kút* (1902: *Tücsökkút* [uo.]) vagy *Tódi-kút* (1841: ÉP.). A *Tódi* személyneves

helynév. Ugyancsak személyneves az egykori tulajdonosáról elnevezett *Tarányi-kút* (1902: J.). A *Hampasz-kút* (l. fent) forrásnak a vizét a vízmű hasznosítja. A *Király-kúti-erdő* Lovas községgel határos, ott van a *Király-kút*. Patak a *Séd* vagy *Király-kúti-séd*, vízre utal a *Csatornya-domb* helynév is. A *Tóra-dűlőtől* (1852: *Tora dűllő* [C.], 1854: *Tora dűllő* [GP.], 1902: J. és 1922: *Tóradűllő* [K2]) nyugatra a térképek egy tavat is jelölnek. Jegyzőkönyvben is szerepel 1846-ban a *Tói-rét a malomnál* nevű kaszáló (ÉP.), térképeken 1852: *Tór* (C.), 1854: *Tórét* (GP.), 1922: *Tói rétek* (K2), mélyen fekvő rétság. Végrendeletben fordul elő 1648-ban egy „csergedező patak, mely a *Nagy kútból* csereg” (ÉP.), és egy irtásföld a *Köves-kút* dűlőben (uo.). Jegyzőkönyvben olvasható 1846-ban a *Malom-Séd* (uo.) neve, a vízfolyás több malom kerekét is hajtotta. Szintén a vízrajzi nevek közé tartozik a *Zúgó-árok* (1778: *Árok mellett*, 1841: *Zúgó árok* [ÉP.]).

A *Mackó-oldal* (1902: *Mackó* [J.], 1922: ua. [K2]) erdős hegyoldal. Oklevélben szerepel 1673-ban a *Matko* nevű erdő és a *Matko hegie* (ÉP.), ebből lehet népetimológiai átalakítással a *Mackó-hegy* (1841: *Maczkóhegy* [uo.], 1852: *Mackohegy* [C.], 1854: ua. (GP.), 1858: *Maczko* [DP.]). Van egy *Harang-domb* nevű domb is. A terület talajára utal a *Fehér földes gödrök dűlő* (1811: ÉP.) és a *Köves* (1841: uo.). Az alakjára utal a *Lapos-rét* (1778: uo.) dűlőnév, fekvésére pedig a *Berki-dűlő* (1841: uo.) és az *Országút melletti kistrétek* (1841: uo.), valamint az *Országúti-dűlő* vagy *Országútaljai-dűlő* (1852: *Országuti dűlő* [C.], 1854: *Országuti dűlő* [GP.], 1902: *Országúti dűlő* [J.], 1922: *Országut* [K2]) határrész neve. A *Falu-bérc* (1902: *Falu-börc* [J.]) dombtető kopár legelő, műveletlen. A *Pap-kert* (1902: uo.) neve arra utal, hogy egyházi javadalomföld volt, lassan teljesen beépül. A *Kert úti dűlő* határrész szintén beépítés alatt álló belterület. A *Káptalani határ* erdei nyiladék, a falu birtokát választotta el a veszprémi káptalan erdejétől.

Kiterjedt dombos erdő volt a *Nagy-mezei-erdő* (1841: *Nagymező* [ÉP.], 1854: *Nagy mező* [GP.], 1855: *Nagy Mező* [GL.], 1858: *Nagy mezzó* [DLo.], 1922: *Nagymező* [K2]), a dombos *Király-kúti-erdő*, más néven *Pálfi-erdő*, amely Lovas községgel határos. Megkülönböztették a *Közbirtokossági-erdő* és a *Jobbágyi-erdő* (1852: *Jobbágyi erdő és legelő* [C.], 1854: *Jobbágyi erdő legelő* [GP.]), valamint az *Urasági-erdő* (1854: *Urasági erdő* [uo.]) nevű erdőrészeket. Alakjáról kapta nevét a

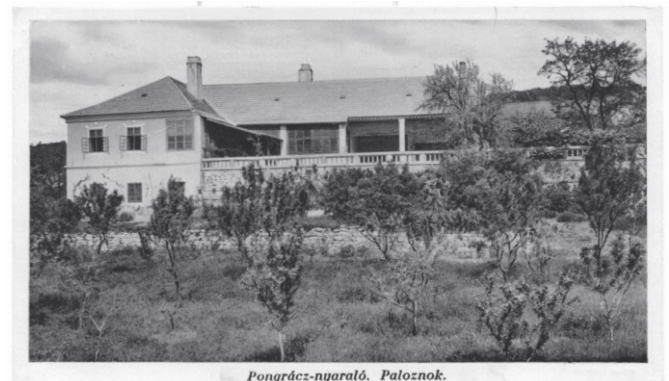
Hosszú-rét (1841: ÉP.), és a falutól északkeletre fekvő *Hosszú-dűlő* (1854: *Hosszudulő* [GP.], 1858: *Hosszu* [DP.], *Hosszudulő* [K1], 1922: *Hosszú* [K2]), ahol honfoglalás kori magyar lovassír maradványai kerültek elő. A *Hosszú-hegy* (1902: *Hosszúhegy* [J.]) domboldali szántó és rét, társneve a *Szibeli-föld* (1852: *Szibeli föld* [C.]). A szomszédos település nevével jött létre a *Lovasi-szél* dombos szántó elnevezése, a lovasi határ melléke.

Személynévvel keletkezett helynév a *Szilágyi-tag* (1648: ÉP.), akárcsak a *Kólik-malom* vagy a sík *Somogyi-rét*, illetve a *Tód* (1830: ua. [ÉP.], 1922: *Tódi* [K2]), a *Kis Tódi Földek* (1841: ua.), a *Tódi forduló* (1840: ua.), a *Tódi rét* (1841: ua.), a *Tódi rét a malomnál* (1846: ua.) és a *Tódi-dűlő* (1858: *Tódi dűlő* [K1], 1902: *Tódon felül* és *Tódi völgy* [J.]). Az őskori emberek a Tódi-dűlő vízforrásainak közelében, földbe ásott lakásokban laktak, melyek nyomait és újkőkori cserépedények maradványait megtalálták a régészek. A Fajsztól délre, a nosztori útról elágazó, és a falut észak – déli irányban átszelő ősi útvonal a *Tódi-út*. Az állathajtó út társneve a *Disznócsapás* (1902: ua. [J.]). Az 1858-ban térképen szereplő *Jodi* (DP.) helynév minden bizonnyal sajtóhibás (helyesen *Tódi*). A *Tódi-domb* oldalában van az *Öreg-ereszkedő* (1902: J.) út, itt érnek fel kocsival a Tódi-dombi dűlőbe.

A *Nagy-hegy* (1736: *Nagyhegy* [FöÉ.], 1858: *Nagy hegy* [DP.], 1902: J. és 1922: *Nagyhegy* [K2], 1973: ua. [Hnt.]) lakott hely, régebben domboldali szántó, kaszáló volt. A névben a jelzői előtag a *Kis-hegy* (l. fent) jelzőjével van korrelációban. Ugyancsak a méretére utaló *nagy* jelzővel alkották a sík *Nagy-rét* (1778: *Nagy Rét* [ÉP.], 1854: *Nagyrét* [GP.], 1858: *Nagy rét* [DP.]) elnevezését. Dűlőnév a *Bedülő* (1852: *Bedülő* [C.]), a *Határ-dűlő* (1854: *Hatarra dűllő* [GP.], 1902: J. és 1922: *Hatarra dűllő* [K2]) szántó, mely a csopaki határszélre „dült be”. Jól látszik ennél a névnél a *dűllő* eredeti melléknévi igenévi jelentése, a szó jelentésfejlődésen ment keresztül, a dűllőföld, dűllőút szerkezetekből jelentéstapadással alakult. További dűlőnév a *Fő-dűllő* (1852: C., 1902: J.). A *Kereszt-dűllő* (1854: *Kereszt dűllő* [GP.], 1858: *Kereszt* [DP.], 1902: ua. [uo.], 1922: *Kereszt* [K2]) szántóföldet észak–déli irányban szántották, a határ közepén van. A *Rétföldi-dűllő*, *Rétföldi dűllő* (1852: *Rétföldi* [C.], 1854: *Retföld* [GP.], 1902: *Rétföldek* [J.], 1922: *Rétföld* [K2]) is szántó, jegyzőkönyvben szerepel 1846-ban közel a Balatonhoz a *Réti-kerthben* egy káposztáskert (ÉP.).

Fekvéséről kapott nevet a *Malom úti-dűlő* (1811: ua. [ÉP.], 1902: Körösztyüljáró vagy *Malomút* [J.]) domboldali szántó. Az *Akasztó-domb* (1902: ua.) szántó, az *Almafa-dűllő* (1648: *Olmalfai dűllő* [ÉP.], 1841: *Almalfai dűllő* [uo.], 1852: *Almalfai dűllő* [C.], 1858: DP., 1902: J., 1922: *Almafa* [K2]) dombos szántó. További mikrotoponima a *Sarok* és a *Teleki-rétek*, ez utóbbi talán személyneves helynév, a birtokos nevével. Az *Apadás* határrész a Balaton partjánál fekszik, időszakosan elöntött terület. Az Apadás a Balaton nyári, őszi alacsony vízállása következtében történő visszahúzódása után válik hasznosíthatóvá. A falu egykori káposztaültetvényei voltak a *Káposztáskertek* (1902: J. 1922: K2) mélyen fekvő rét, szántó területén. A köznévi névelemet illetően az emberi testrésszel alkotott helynevek közé tartozik a paloznaki *Malom-hát* (1902: J.), erdős domboldal. A *Hajód* (1902: ua., 1922: K2) határrész domboldali szántó, rét. A *Suttony* (1902: *Sutton* [J.]) mélyen fekvő rét és legelő, a *sutton* vagy *suttony* névnek ’eldugott hely, itt lévő lakóházak’ a jelentése.

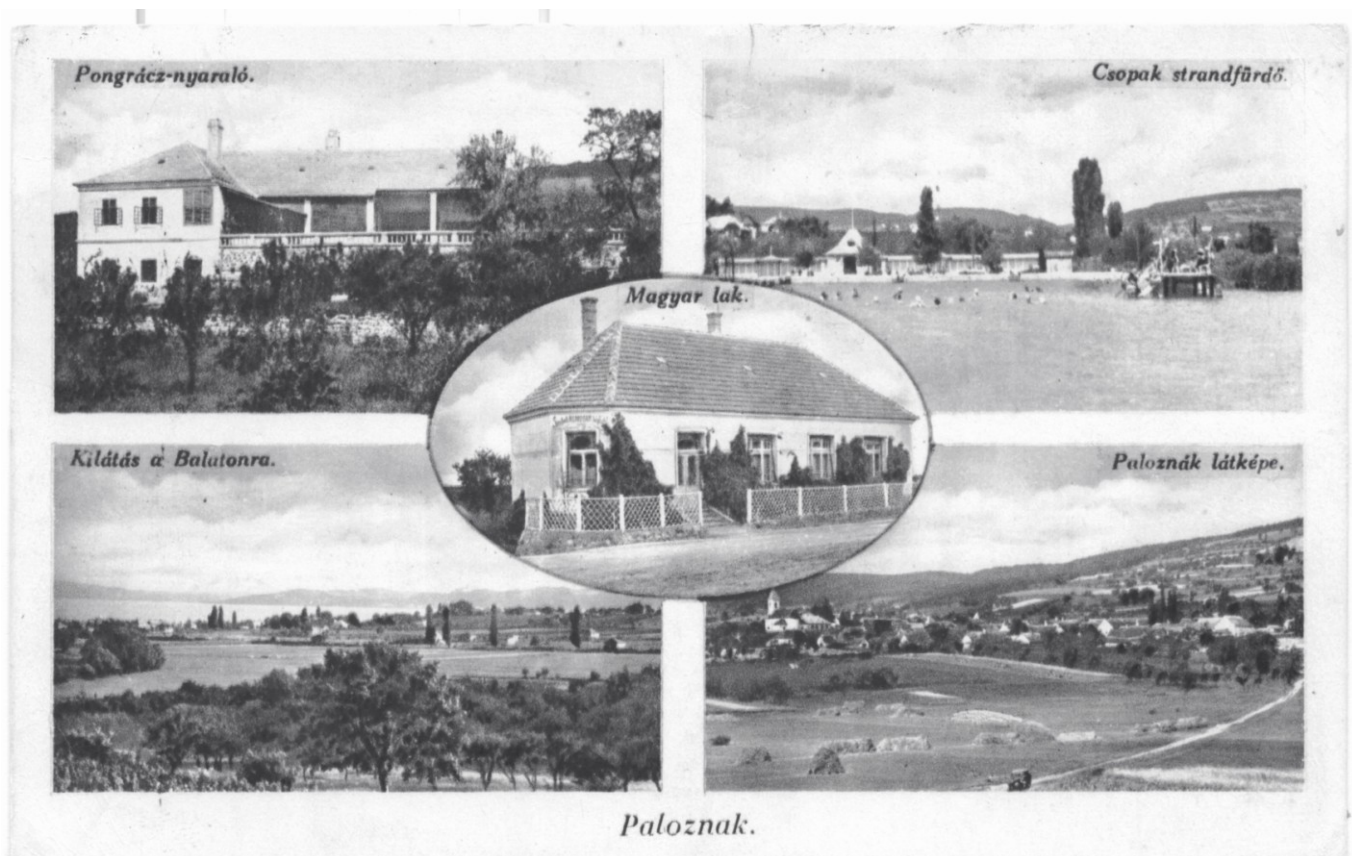
A *Pongrácz-kastélyt* 1894-ben vásárolta meg Pongrácz Jenő koronaügyész. Az 1700-as évek második felében barokk stílusban épült, 1860-ban átépítették, bővítették, a szükséges javítást, átalakítást 1927-ben végezték. A ház képevel 1930 táján paloznaki képeslap is készült. Az *Igmándi-kastély* szintén egykori tulajdonosáról kapta a nevét. A *Millenniumi Park* 2000 tavaszán készült Kovács Lajos (Pannonterv) tervei alapján. A falu központjában álló, a Balaton-felvidékre jellemző hagyományos kőből épült, nádfedezésű, tornácos épület a *Paloznaki Tájház*, benne a népi eszközöket, a XIX. század végének a Balaton-felvidéki paraszti világát mutatják be. A házhoz tartozó borospincében a borászat, szőlőművelés eszközei tekinthetők meg.

A Pongrácz-nyaraló – képeslap
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)

HIVATKOZÁSOK ÉS IRODALOM

- C. = 1852 k. készült kataszteri térkép vázlata (croquis) (VeMFN.).
 Csd. = Csopak dűlői az 1863. évi határvázrajzon. In: L. 1997: 368.
 DLo. = Dorf Lovas in Ungarn, 1858. MOL – Térképtár [S 78 315. téka Lovas 004-020].
 DP. = Dorf Paloznak in Ungarn, 1858. MOL- Térképtár [S 78 319. téka Paloznak 004-016].
 ÉP. = Veress D. Csaba: *Az évezredes Paloznak. Egy Balaton-melléki falu története a kezdetektől napjainkig.* Veszprém, 1993.
 FőÉ. = Veress D. Csaba: *Felsőörs évszázadai. A község története a kezdetektől.* Veszprém, 1992.
 GL. = Gemeinde Lovas in Ungarn, 1855. MOL – Térképtár [S 78 315. téka Lovas 001-003].
 GP. = Gemeinde Paloznak in Ungarn, 1854. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Paloznak 001-003].
 Hnt. = Magyarország helységnévtára 1973.
 J. = Jankó János: *A Balaton-melléki lakosság néprajza.* Budapest, 1902. Helynevek: 33 – 89.
 JO. = *Josephinische Aufnahme.* A Magyar Királyság első katonai felmérése (1782 – 1785). Arcanum. 2004.
 K1 = 1858-ban készült színes kataszteri térkép (VeML. [Örvényesé: ZML., Pécselyé MOL.]).
 K2 = 1922-ben készült kataszteri térkép (VeMFN.).
 L. 1997 = *Csopak története.* Szerk. Lichtneckert András. Veszprém.
 MNy. = *Magyar Nyelv.* Budapest, 1905–.
 PRT. = Erdélyi László, Sörös Pongrác (szerk.): *A pannonhalmi Szent-Benedek rend története. I – XII.* Budapest, 1902 – 1916.
 R. 1996 = Rainer Pál: *Középkor.* In: Lichtneckert András (szerk.): *Alsóörs története.* 35 – 66. Veszprém.
 R. 1997 = Rainer Pál: *Csopak, Kövesd és Nosztre a középkorban.* Csopak története. Szerk. Lichtneckert András. Veszprém.
 Reöthy Ferenc: *A Balaton halászhelyei.* Kaposvár, 1975.
 Vk.m.lt. = *Veszprémi káptalan magánlevéltára.*
 ZML. = *Zala Megyei Levéltár.* Zalaegerszeg.

Paloznaki képeslap az 1930-as évek első feléből

(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)

TÓTH-BENCZE TAMÁS

FÜREDI HARANGOK NYOMÁBAN

A füredi református egyházközösség egy 1763-ban készült harangot tart számon első harangjaként. Zákonyi Ferenc¹ 1988-ban megjelent monográfiájában ugyan ezt írta a 494. oldalon: „Őriznek még egy régi harangot is, amely már nincs használatban, mert elrepedt. Felírása: Füred Anno 1620.”, az adat forrását azonban nem adta meg, így – jelenlegi ismereteink szerint – ezt a legnagyobb jóindulattal is csupán a Zákonyi Ferenc által közöltekre lehet alapozni. Arról, hogy Szabó Géza² a füredi református egyházközösség történetéről írt – Zákonyi által hivatkozott – kéziratos munkájában szerepel-e ez a harang, jelenleg nem áll rendelkezésre információ, de tudomásom szerint erről – mármint az 1620-as harangról – Zákonyi Ferencen kívül senki még csak említést, vagy erre utalás sem tett.

Megléte nem lett volna éppen lehetetlen: a gyülekezetnek 1590-ben már lelkésze volt, Szent Miklósi Benedek személyében, aki 1614-ig látta el a hívek lelki gondozását, őt követte 1615-ben Ūrményi Mihály, és 1630-ig szolgálta a gyülekezetet. 1591-ben már iskolamestere is volt a füredieknek. Az első lelkésznek, Szent Miklósi Benedeknek és az utána következő prédikátoroknak nevét, működésük idejét pontosan ismerjük az 1724 óta vezetett anyakönyvből, csak azt nem tudjuk biztosan, hogy az 1500-as évek végén, az 1600-as években és 1700-as évek elején hol gyakorolták hitüket a füredi reformátusok.

Az egyházközösség első ismert templomának a mai kor követelményeinek megfelelő, modernizált formájú épülete a Bajcsy-Zsilinszky utcában áll. Funkciója ma: közösségi tér, különféle rendezvényeknek ad otthont, elnevezése Zsidó Kiválóságok Háza. Nem véletlenül: amikor utoljára eredeti rendeltetésének megfelelően, szakrális imahelyként használták – 1855-től 1946-ig – a balatonfüredi izraelita egyházközösség tulajdonában volt.

A Veszprémi Laczkó Dezső Múzeum régésze, Nagy Szabolcs Balázs által 2017-ben folytatott feltárás adatai a református ótemplom épületét nem az egykori Árpád-kori Szent Margit templom falai között jelzik, hanem annak közvetlen közelében, egy eddig még nem kutatott, ezért pontosan nem ismert helyen. A füredi reformátusok 1755-ben arról tánuzkodtak, hogy az imaházat 1710-ben³ kőből építették, de hamarosan kicsinek bizonyult, ezért 1726-ban újat építettek. Ekkor készülhetett egy különálló torony vagy harangláb – valószínűleg – a már meg-

lévő harang elhelyezésére is. 1725-ben Grasso Villibald⁴ tihanyi apát el is akarta tiltani a füredi reformátusokat, hogy átépítsék templomukat, mert úgy vélte, hogy az, apátsági tulajdonban levő területen van. Az apát állásfoglalásával szemben a füredi egyházközösség azt állította, hogy a templom „... mostani újítása a szentegyházoknak tihanyi apátúrságnak semmi kárára nincsen, mivel nem esett azon funduson, hanem a cimiteriumnak a közepén, a mint régi cimiteriumnak környül kőből álló kerítésének fundamentumából kitetszik.”⁵ Itt megjegyzem, hogy Anty Illés⁶ a füredi plébánia történetéről szóló munkájában tévesen azt írja, hogy 1725-ben a füredi katolikusok akartak templomot építeni.⁷ (Úgy tűnik, ennek a műnek nem az egyetlen tévedése.) Egy 1754. december 18-án kelt nyilatkozatból az is kiderül, miszerint az épületet „*oratorium Calvinistarum Fürediensium*”-nak⁸, vagyis a füredi kálvinisták imaházának nevezi, ez is arra enged következtetni, hogy a régi imaház felújítása és bővítése (vagy egy teljesen új építése) valóban megtörtént.

A katolikusok mindenben segítették a templomépítést: „*Molnár János füredi katolikus az egész falu pöcsétes levelével kéregetett össze a vidéken 50 frtot és a református templomra adta. Katolikus kőművesek jószívvel dolgoztak azon; az iparosoknak katolikus családok is adtak kosztot.*”⁹ A segítség viszonzásaként a harangot a katolikusok is használták – templomuk nem lévén –, leginkább temetések alkalmával.

A példás együttműködésnek éppen a közös haranghasználat miatt szakadt vége. 1754-ben a katolikusok panaszt tettek a királyi helytartótanácsnál, hogy a kálvinisták erőszakkal megakadályozták őket a harang használatában. A sérelem részleteit pontosan nem ismerjük, a közel fél évszázados pereskedés során ugyanis a panaszos levelük elveszett.¹⁰ A helytartótanács levetette a harangot a református templom mellett álló haranglábról, és hivatalos pecséttel a per eldőltségig zár alá helyeztette, nehogy a közös haranghasználat újabb összetűzésre adjon okot. Huszonnégy év után 1778-ban már meg is született a döntés: a harangot a katolikusoknak ítélték, akik ezután tíz évig használták. A reformátusok nem nyugodtak bele a döntésbe, 1788-ban visszavitték harangjukat a kálvinista haranglábra. Újabb szigorú vizsgálat készült – vegyes bizottság, helyszíni tárgyalás, a tetteseknek beígért szigorú büntetés –, ezért a reformátusok inkább lemondtak a katoliku-

sok javára, csupán azt kérték, hogy a harang maradjon Füreden, ne vigyék ki a faluból. Nyugodt lélekkel lemondhattak róla, mert időközben, 1763-ban Steinstock József¹¹ harangöntővel már készítették maguknak egy új, mintegy 48,5 cm-es átmérőjű harangot.

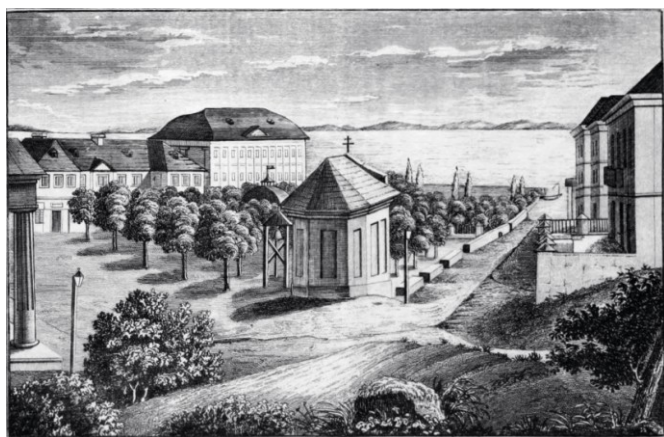
A harangon a mester nevéen és az 1763-as dátumon kívül más felirat is van, ez sajnos töredékessége miatt teljes egészében nem értelmezhető:

„JOSEF STEINSTOCK – GOS – MICH IN OFE – CAMPECCL – RTE – FÜREDIENSIS – 1763 – CUM PARATA – LOCO – 1769 – FUSA”¹²

Petrócz Lászlóné nyugalmazott református lelkész közlése szerint ez a harang – mármint a Steinstock-féle harang – volt az egyházközség legregebbi harangja. Szintén az ő jóvoltából szerepelhet itt a harangnak a részleges felirata is.

Új, alaposabb vizsgálat segítségével esetleg további adatokhoz lehetne jutni.

De hová és miért vitték volna el Falu-Füredről a harangot? Talán Savanyúvízre, a Gyógy-térre, egy 1761-ben épült kis kápolna mellé? Itt nagyritkán olyan bencés szerzetesek mondtak misét, akik maguk is gyógyulást keresve tartózkodtak Füreden. Már akkor is szűk volt, amikor elkészült: csupán 24-28 személy befogadására alkalmas, harangja pedig egy 30 font súlyú nagyobb méretű csengő. Ezt gondolták kicserélni a királyi tanács által zár alá tett, vitatott tulajdonjogú haranggal? A kisharang 1846-tól a Kerek-templomba szólította imára a híveket, míg végül 1859-ben fölváltotta az épülethez méltó – 325 fontos – „igazi” harang, Écsy László fürdőigazgató és felesége ajándéka.¹³

A balaton-füredi fürdőtelep (gyógyhely) központjának ábrázolása, készítette: Erdős színész. Megjelent a „Regélő – Pesti Divatlap” 1839. május 15-i (40.) számában, a 321. oldalon. Középen, hátul: az Ó fürdőház, az Új fürdőház, előrébb a kútház teteje, a fürdőtelepi kápolna és a harangláb, jobboldalt a Horváth-ház és a Nagyvendéglő, baloldalt a színház egyik oszlopa látható.

A XIX. század első harmadára a száz évvel korábban megnagyobbított imaház is már igencsak szűknek bizonyult a gyülekezet számára, ezért elhatározták, hogy új, nagyobb templomot emelnek. (A település lakóinak száma ekkor több, mint ezer fő, közülük 919 a református). Az egyházközség tagjai 1826. július 24-én jelentették be szándékukat a templomépítésre a tihanyi apátsághoz, a veszprémi káptalanhoz és Oroszy Pál földesúrhoz.¹⁴ Elhatározásukat azzal indokolták, hogy a templomban nem férnek el, az épület vizes és tűzveszélyes. Az építendő templom helyéül „a’ Mészárszék és Pálinka gunyhó”¹⁵ területét jelölték meg, mint a „Helybéli Birtokosoknak adatott közös fundus”-t,¹⁶ melyet egy 1811-ben tartott kijelöléskor juttattak nekik. Az ótemplomtól alig háromszáz méterre, a falu közepén, „tágas, szabad, kitetsző helyen” a következő négy év alatt felépülő „fehér-templom” az egész Balaton-felvidék legnagyobb református temploma lett, az Öreg-hegy alatt elterülő óvárosnak máig meghatározó épülete.

Kérésüket a veszprémi káptalan, és Oroszy Pál július 25-én, a tihanyi apátság július 28-án kelt bejegyzéssel, jóváhagyta, ezt követően augusztus 14-én megtörténhetett az alapköletétel. Az építkezésről számadáskönyvet vezető (egyik) építető kurátor, Somogyi Károly részletes feljegyzéseket készített. Az új toronyba 1828 novemberében felhúzták a harangokat is, melyeket november 7-én szereltek le a régi imaház tornyából. Ebből az alkalomból reggeli könyörgést mondtak a templomban.¹⁷ Akkor tehát már legalább két harangnak kellett lennie, és ezek nem haranglábról, hanem a régi toronyból kerültek az új toronyba.¹⁸ Az új templomukat 1830. augusztus 1-jén szentelték fel.

A következő harangot Schandt András¹⁹ pesti harangöntő készítette 1846-ban. A Balatonfüredi Református Egyházzal kötött szerződésben – szokatlannul rövid határidőre – vállalta: elkészít egy tizenegy mázsás harangot.

SZERZŐDÉS HARANGÖNTÉSRE²⁰

Szerződés

A Balaton Füredi Ref. Egyház, pesti harangöntő Schandt András Úrral egy harangot, melly 10 vagy 11 mázsás leend, öntetni, magát elhatározván, illy egymásközi kölcsönös szerződésre s kötelezvényre léptek, úgymind: I.ször A fent nevezett B. Füredi Reform Egyház fizet A Harangnak minden egy egy fontjától harmincznégy, azaz 34 váltógarasokat – ezen s illyen árba számítattván a harang tengelyének serpenyője is, – a korona ütő tengely és az eh-

hez megkivántató minden vasneműeket pedig egybe számítva, úgy fog fizetni minden egy egy mázsától, külön, külön öt öt ezüst forintokat, hogyha szinte az utolsó mázsa egészen meg nem lenne is de ha már hatvan azaz, 60 fontot elnyom, mégis egész mázsa árát, azaz öt ezüst forintot fizetend – s ezen felül mikor a harangot elviteti, a miért maga az Ekklésia fog kocsit küldeni, áldomásul egy akó B. Füredi bort is küldend – ennek bizonyosságára most általadván kész pénzben foglalóul száz, azaz 100 váltó forintokat és egy 66 1/2 fontot nyomott hasatt harangot (fontját huszonhat váltó garasával számítva) nyolcvanöt azaz 85 v. forint és harmincz v. kraj[cár].

2.szor Én pedig Schandt András pesti harangöntő mester kötelezem magamat, hogy a fent tisztelt B. Füredi Reform. Ecclesiának egy, tíz vagy 11 mázsás harangot, fontját harmincznégy váltó garasokba számítva a legjobb metallumból, a legtisztább hangzásra – az Ekklésia – esztendő szám mázsát font mennyisége – ez elibém írt Tisztelendő Lelkész Elöljárók, Dékánok, 's kocsisok' neveik reá öntésével, – a koronát – tengelyt – ütőt, és az ehhez megkivántató minden vasneműeket, s szíjjat pedig egybe számítva úgy fogom mázsáját öt ezüst forintokért készíteni, hogy, ha a mázsán felül 59 fontal ütne is többet attól semmit nem kívánandok – s ha a harangot ilyen móddal e folyó 1846iki év Július hónapjának 25ik napjára el nem készítenden, akkor az érte jött kocsi bért s minden útiköltséget megfizetendek – ekkor várván meg én is a harangért fizetendő egész Summát azon esetre, ha valami elháríthatatlan akadály közbe nem jönne, a többször Tisztelt Ecclesiát jó előre levél által értesítendő – a harangért a harangozás közbenni, vagy magában való elhasadás és kipattanás esetében tíz, azaz 10 esztendeig jót állván – vagy is az említett akármellyik esetben, ingyen a magam költségén újra öntetvén. Melly akként történt szerződésünk pontos megállása és ígéretem hűségese teljesítése végett a sokszor írt Sz. Ekklésiától készpénzben foglalóul 100 azaz száz váltó forintokat, és egy 66 1/2 fontot nyomott hasatt harangot (fontját 26 garasával v. számítva) 85 váltó forintokba, és 30 krajczárókba, hogy fel és által is vettem megemérem – Pesten Június 21ikén 1846ik évben.

azaz egész Summa 185 váltóforint és 30 kr.

Jegyzés Ezen szerződés alkalmával a harangöntő Úr szíves volna az Ekklésiának egy fejtő Réz Csapot ajándékozni.

Schandt András
Harang öntő
Somody Dániel²¹ sk B. Füredi

Reformált Lelkész
Somogyi Károly mk
Gyenis Gábor Bíró s. k.
Róka Mihály mk
Gyenis Imre mk
Major József mk”

A szerződésben két dologra is felfigyeltem. Az egyik: a harangöntő mester – a mai fogalmak szerint – tíz éves teljes körű garanciát vállalt az általa elkészített termékre – „harangozás közben sérülés, elhasadás vagy kipattanás esetén” a maga költségén újraönteti –, annak ellenére, hogy igen gyorsan, egy hónap és nem egészen egy hét alatt kellett elkészítenie, és leszállítani. Csupán azt kérte, amikor a kész harangért kocsit küldenek, „áldomásul egy akó B. Füredi bort” is küldjenek. A munkáért „száz azaz 100 váltó forint” volt a foglaló „kész pénzben”, és egy hatvanhat és fél fontos „nyomott, hasatt (hasadt) harang”. (Vagy lehet, hogy éppen ezért?). A másik: a szerződésben szerepel egy 66 és fél fontos hasadt („hasatt”) harang, amelyet a készpénzen felül foglalóként átadtak neki. Csak emlékeztetőül, a Zákonyi Ferenc 1620-as évbeli harangot is repedtként írta le. Anty Illés, a füredi plébánia történetéről írott munkájában szintén említ egy repedt harangot, az 1757. egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint a fürdőtelepi plébánia 30 fontos harangján kívül ír egy falubeli harangról is: „a katolikusoknak a faluban nincs semmiféle vallási gyakorlatuk, de hozzáteszi, hogy van már haranglábuk, abban egy harang, de az is használhatatlan állapotban, mert repedt.”²² Lehetséges lenne, hogy a katolikusok repedt harangja miatt tört volna ki a fél évszázados perpatvar? (Arácon, a katolikus templomban, amelyről a földesuraság, az Esterházy gróf gondoskodott, volt egy harang, amelynek súlya mintegy 100 fontot tett ki.) Vagy ez lenne a Zákonyi Ferenc által említett repedt harang 1620-ból?

Az első világháború idején elrekvirálták a balatonfüredi reformátusoktól a két nagyobbik harangot. 1915. szeptember 5-én körlevél érkezett a füredi református lelkészhez, id. Segesdy Miklós-hoz²³, melyben az egyház vezetése a gyülekezet megértését kérte a nélkülözhető harangok elszállítása miatt. A gyülekezet válaszlevelében két harangot, a középsőt és a legkisebbet ajánlotta fel. Mintegy egy évig úgy tűnt, a füredi harangok feláldozására egyáltalán nem kerül sor. 1916. szeptember 6-án Tuba Károly²⁴ honvéd hadnagy Füredre érkezett a minisztérium megbízásával, hogy a

helyi gyülekezetet rávegye a legnagyobb harang átadására is. Szeptember 8-án, miután a kiküldött katonai megbízott összetörette, leszedték a toronyból a két nagyobb harangot. Az eredeti felajánlást ugyan némileg módosítva, a gyülekezet két harangját díszes koszorúkkal és feliratos szalagokkal borítva búcsúztatták el. A harangbúcsúztatón részt vett a helyi hadikórház református lelkésze is.²⁵

A balatonfüredi református templom – az I. világháborúban hadicélokra elrekrvirált – harangjainak búcsúztatása (Fénykép, az eredeti Tóth Attila tulajdonában)

„Az elnémult harangokat a templom előtt álló közönségtől Vámos Géza²⁶ segédlelkész búcsúztatta el, és bocsátotta el őket áldás kíséretében a haza szolgálatába. Csakhogy mire a kis harangokból ágyút önthettek volna, mi már a háborút s vele együtt édes hazánk kétharmad részét elvesztettük.”²⁷

Öt éven keresztül a kis harang egyedül árváskodott a toronyban, 1921-ben határozta el az előljáróság, hogy új harangokat öntet a háború áldozatává esetek helyett. A teljes összehangzás kedvéért újat öntettek a kisebbik harang helyett is.

A harangokat Szlezák László²⁸ harangöntő készítette. A füredi harangok 300 000 koronás költségének mintegy felét a református egyház a hívek adakozásából, a másik részt az egyház jóvedelméből fedezte. Az új nagyharang 506, a középső 299,²⁹ a kisebbik 145 kg-ot nyomott, zenei beosztásuk asz, cesz, esz.

A szerződés értelmében Steinstock 1763-ban készített kisharangja is a három új harangot öntő Szlezák tulajdonába ment át, ő pedig a helyszínen 11 400 koronáért³⁰ eladta azt az arácsi katolikus egyháznak. Az arácsi templomban még ma is használják. 1921-ben augusztus 15-én, áldotta

meg az arácsi katolikusok új harangját Luttor Ferenc³¹, füredi plébános. Erről a helyi újság, a „Balatonfüred” c. hetilap is közölt előzetest, az augusztus 13-i számában: *„Harangszentelés Aráacson. A balaton-arácsi római katolikus hitközség által beszerzett harangnak szentelése e hó 15-én (Nagyboldogasszony napján) lesz. Ugyanezen a napon van a hitközségnek a búcsúja is.”*

A füredi reformátusok új harangjainak megérkezéséről, a helyi újság, a „Balatonfüred” c. hetilap augusztus 6-i számában eképpen tudósított: *„A helybeli ref. templom igen szép kivitelű új harangjait tegnap szerelték fel. A három harang súlyai 500–300–150, összesen 950 kilogramm, melyeken a következő felírás van öntve: >>Isten dicsőségére öntette e harangot a világháborúban önként feláldozott harangjai helyett a balatonfüredi ref. egyház 1921. évben Szlezák László harangöntő által Budapesten<<. Mint értesülünk pár hét múlva a toronyóra is el fog készülni.”* Ugyanebben a számban, valamivel alább, még ez olvasható: *„A balatonfüredi ref. egyház 1921. évi augusztus hó 7-én délelőtt 10 órakor tartja harangszentelési ünnepélyét. A harangszentelési beszédet tartja Németh István³² püspök úr öméltósága. Délután 3 órakor prédikál Fazekas Mihály³³ felsőörsi ref[ormátus]. lelkész. – Este a >>Balatonfüredi Polg[ári]. Dalegylet<< a tüzoltó-szertár emeleti helyiségében a toronyóra alap javára zártkörű táncmulatságot rendez.*

A református templom új harangjait 1921. augusztus 7-én szentelte fel Németh István egyházkerületi püspök. A „Balatonfüred” c. hetilap erről a következőket írta: *„Balatonfüred község élete teljesebb tökéletesebb néhány nap óta. A falu harangjai a háború áldozatává estek s azóta gyenge, erőtlén hangon szólt a hívőkhöz a templom hívogató hangja. A ref. egyház híveinek nagy lelki öröme, s hiány pótlására szebb és nagyobb harangokat szerzett be, mint aminőket a háborúban a haza oltárára felajánlott. Első ízben múlt pénteken este szólaltak meg a ref. egyház újonnan felszerelt harangjai s a falu apraja-nagyja az utcára tódult. A harangok hanghullámain szállt az áhítat az esti órákban s a hívők közül soknak könny csillogott a szemében. A harangok felszentelése valóban lélekemelő keretek között folyt le múlt vasárnap délelőtt a ref. templomban, melyen a magas szárnyalású ünnepi beszédet Németh István református püspök úr Öméltósága tartotta Az ünnepély után a templom ajtajában Vámos Géza helybeli református lelkész üdvözölte a püspök urat,*

aki válaszában az Isten házának gyakori látogatására intette a hívőket. Beszéde után a helybeli küldöttségek tisztelgését fogadta.

A „Pápa és Vidéke” augusztus 12-i számában erről így számolt be: „A **füredi reformátusok ünnepe**. Kedden avatták fel Balatonfüreden a közadakozásból öntetett harangokat hatalmas közönség jelenlétében. Az ünnep megnyitójául a Balatonfüredi Dalárda énekelt ügyesen Tólos József³⁴ főtanító vezetésével, majd Németh István, a dunántúli ref. egyházkerület püspöke mondott emelkedett szempontokkal ékes avatóbeszédet. A templom előtt Vámos Géza füredi lelkész beszélt kivételes hatással, délután pedig Fazekas Mihály felsőöri lelkész lelkes előadására gyülekezett a sokaság. Nagyszabású népünnepély fejezte be az emlékezetes napot.”

A „Balatonfüred” 1921. október 22-i számában az alábbi közlemény jelent meg: **A toronyóra kérdése is megoldást nyert Balatonfüreden a harangok beállítása után. Az eddig ellenőrizetlenül folyt időt ékes kongással osztja órákra és negyedekre a barátságos pontos toronyóránk, melyet a református egyház javíttatott ki Kőváry Gyula³⁵ helybeli órásmesterrel.**”

A II. világháborút követően 1948-ban a legnagyobb és a legkisebb harang helyett újat öntettek Szlezák Lászlóval. Arra vonatkozóan, hogy erre miért került sor, jelenleg nem rendelkezünk egyértelmű információval, de elképzelhető, hogy megisméltődött az I. világháborús eset: háborús célokra esetleg elrekvirálták a két harangot. A legnagyobb harang átmérője 127 cm, 1058 kg-os, a legkisebbé 83 cm, 295 kg-os, a középső, 1921-ben készült harangé: 100 cm.

1960-ban a harangok meghajtását korszerűsítették: elektromosra (villany) cserélték.

A balatonfüredi református (fehér) templom harangjai:
1.: nagyharang, 2.: középső, 3.: kisharang

Forrás: https://www.youtube.com/watch?v=AnlQvHG_5IU
Letöltés ideje: 2019. augusztus 23. 04 óra 00 perc

A füredi katolikus plébánia 1918-as megalakítása után egy évtizeddel felépítették Füred faluban az új katolikus templomot is. Az építkezést 1926. szeptember 9-én kezdték el, az alapkövet október 24-én tették le. 1927 márciusában már készen álltak a falak, május 2-án feltették a két 35 méteres

toronyra a keresztek. A „Balatonfüred” c. hetilap 1927. május 7-i száma szerint: „Az épülő templom toronykeresztjének megáldása az elmúlt vasárnap (május 1-jén) ment végbe. A búzaszentelésről viszsztatérő hívek a templom előtt felállított keresztekhez vonult, hol dr. Luttor Ferenc plébános áldotta meg a keresztek, majd nagylendületű, szívbe markoló ékesszólással beszélt a kereszt jelentőségéről, mely a kereszténység szimbóluma volt, s marad, melynek szeretete az ember odavezeti, hova a kereszt mutat.”

Pár hét múlva, június közepén megérkeztek a harangok is. A harangszentelés ezúttal visszafogott ünnepség volt: a templom őszi felszentelésére készültek. Luttor Ferenc plébános beszéde után a szerelők a nap folyamán helyükre tették a harangokat, és másnap, Úrnapja reggelén már ezek hívták körmenetre az ünneplőket. A „Balatonfüred” c. hetilap 1927. június 18-i számában közölte az alábbi:

„**Harangszentelés Balatonfüreden.** Az elmúlt hétfőn [13-án] érkeztek meg az épülő balatonfüredi róm. kath. templom harangjai, melyeknek szentelése szerdán [15-én] délelőtt fél kilenckor ment végbe. Az egyházközség úgy határozott, hogy ez alkalommal a nagyobb ünnepséget kerüli, csupán belső ünnepének tekinti a harangszentelést, mert az őszi templomszentelést óhajtja nagyobb ünnepségek keretében megtartani.

Szerdán délelőtt dr. Luttor Ferenc plébános vezetésével körmenetileg vonultak a hívek az épülő templomhoz, ahol a harangok szentelési szertartása ment végbe. Utána dr. Luttor Ferenc plébános mondott könnyekig megható, lelket megindító beszédet. Mint mondotta – a hívek óhajából a mustármagból terebélyes fa fejlődött. Itt áll a fa, a monumentális templom, melynek ágai-tornyaiba megtértek az ég madarai, a harangok pihenni, hogy édes hangjukkal dicsérjék az Urat, hogy meglágyítsák a kőszíveket is. A lélekemelő belső ünnepség után szentmisét hallgattak a hívek.

A harangszentelés után a gyors és ügyes szerelők még a nap folyamán elhelyezték a harangokat, melyek másnap reggel már hívták a híveket Úrnapját ünnepelni, s a körmenet alatt a harangok zúgása töltötte be a levegőt, s hangjuk szállt fel a Mindenhatóhoz vive a hálaadókat igaz sóhaját, hogy e boldog napot megérni engedte.

A harangok Szezák <sic!> [helyesen: Szlezák] László budapesti harangöntő remekei.

A nagy harang (>>Krisztus király<<) CHRISTO REGI. A dombormű tövissel koronázott Krisztus-fő.

Felirata: HODIE SI VOCEM DO MINI AUDIERITIS NO LITE OBDURARE CORDA VESTRA P. S. 94.8.

Magyarul: Ma, ha az Úr hangját halljátok, ne keményítsétek meg szíveteket.

Súlya 710 kgr. [átmérője: 109, 5 cm]

A második harang reliefje az angyali üdvözlést ábrázolja. A dombormű feletti felirat:

PATRONA REGIT HUNGARIAE. A. D. N. 1927.

Felirata: ANGELUS DOMINI NUNCIAVET MARIAE

Magyarul: Az Úr angyala köszönti Szűz Máriát

Súlya 299 és fél kgr.

A harmadik Szent György arkangyal harangja.

Felirata: IN PARADISUM DEDU CANT TE ANGELI

Magyarul: Paradicsomba vigyenek az angyalok.

Súlya 170 kgr. [átmérője: 70 cm]

A harangok b moll akkordját adják vissza, quint fordításban f b desz hangban.

A harangok kivitele, úgy ezeknek hangja az egész község lakosságának teljes tetszését megnyerte, mely a Szlezák cégnek, de a magyar harangöntő iparnak újabb diadalát jelenti.”

A fentieknek némiképp ellentmond a „Balatonfüred és Balatonarács története” c. kötet 629. és 630. oldalán található leírás. Eszerint: Az első harang 710 kg-os, fisz-hangú, Krisztus Király tiszteletére készült nagyharagon a dombormű tövissel koronázott Krisztus-fő. A második 299 kg-os, H-hangú volt, Patrona Hungariae 0ra P[ro] N[fobis] – Magyarok Nagyasszonya könyörögi érettünk – MCMXXVII felirattal, reliefje az angyali üdvözlést ábrázolja. A harmadik 179 kg-os, D-hangú Szent Mihály tiszteletére készült. A harangok b moll akkordját adják vissza quint fordításban f b desz hangban.

Az eltérés minden bizonnyal nem az újságírói félreértésre vezethető vissza, mert a „Balatonfüred” 1927. június 18-i számában megjelent sorok írója, Baán László³⁶, római katolikus elemi iskolai kántortanító igencsak szakértőnek számított mind a zenei, mind az egyházi vonatkozású kérdésben. Elképzelhető, hogy az idők folyamán esetleg a harangok elhangolódhattak, így Gyűrű Géza³⁷, a több mint hetven évvel későbbi sorok szerzője sem igazán vádolható pontatlansággal. A harmadik harang esetében arra az ellentmondásra, hogy Szent György, illetve Szent Mihály tiszteletére szentelték volna a harangot, jelenleg nem tudok – az ezt feloldó – magyarázatot adni, bár talán esetleg a lélekharang szerepét is betölthette. Csak utalnék arra a kitételre, hogy, az embereket utolsó útjukra „Szent

Mihály lován” mennek, végül az, hogy a harmadik harang felirata a következő: „*Paradicsomba vigyenek az angyalok*”, inkább azt a feltételezést támasztja alá, hogy Szent Mihálynak szentelheték. Továbbá: bár Szent György arkangyal tiszteletére szentelt 100 kg-os kisharang, (vagy lélekarang) a nyíregyházi katolikus plébániatemplomban is van, a katolikus és zsidó liturgia számos (összesen 16), az iszlám pedig 4 arkangyalt, vagy főangyalt tart számon, de ezek között nincsen György nevű.

Persze elképzelhető az is, hogy a füredit eredetileg valóban Szent György tiszteletére szentelték, csak éppen az idők folyamán nemcsak a hangzása változott meg, hanem a neve is ”áthangelődött” Szent Mihályra,

Darnay Erzsébet³⁸ nyugalmazott tanítónő visszaemlékezése szerint előadásokat tartottak Balatonfüred és a környéken az épülő templom javára.

Az új katolikus templomot 1927. szeptember 5-én Horthy Miklós³⁹ kormányzó is meglátogatta.

A templomot 1927. szeptember 23-án szentelte fel Rott Nándor⁴⁰ veszprémi megyéspüspök.

A második világháború alatt a katolikus templom egyik – a második, 299 kg-os harangját elvitték, ehelyett 1992. május 17-én Gyűrű Géza felszentelte a Gombos Lajos⁴¹ által készített, új, 310 kg-os harangot, ennek az átmérője: 84 cm.

A balatonfüredi katolikus (piros) templom harangjai

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=4RFoKlByUQ8>
Letöltés ideje 2019. augusztus 23. 4 óra 10 perc

A balatonarácsi reformátusok mai temploma 1786-ban⁴² épült, de tornyot csak 1922-ben építhettek hozzá. Rómer Flóris feljegyzései⁴³ szerint Arácon a református egyház két haranggal is rendelkezett: az egyik felirata szerint „*Gasper Mendel gos mich in Raab. 1794. Ezen harangot tsináltatta Tekintetes Barátkái Szücs László⁴⁴ Úr aratsi R. Ekklezsia számára. 1794.*” Azaz: Mendel Gáspár⁴⁵ győri műhelyében készült. Az adományozó minden bizonnyal baracscai Szücs László volt, aki ezidőtájt az arácsi Gombás-kúria néven ismeretes lakóépü-

let, illetve a hozzá tartozó birtok tulajdonosa volt. A másikon harangon ez (volt) olvasható: „*Anton Brunner gos mich in Ofen. 1787.*” Vagyis: Brunner Antal⁴⁶ készítette Budán.

1858-ban – valószínűleg már a XVIII. században is – a templom előtt állt egy harangláb, ezen feltételezhetően harang is volt. A „*Vasárnapi Ujság*” 1858. június 20-i (25.) számában, a 299. oldalon olvasható a következő híradás: „*Bakony-Balatonvidék május 26. ... A vidékünkbeli szerencsétlenségeknek szinte légió a száma! Igy, a múlt hó utó és folyó hó elsőbb napjain Arácson, egy hat éves fiú a harang láb körül játszván, a harangkötelet véletlenül megrángatta, s egy fel dühödött ember úgy megütötte vese tájon a gyermeket, hogy az, néhány óra múlva meghalt.*” (A paloznaki katolikus anyakönyv bejegyzései között szerepel egy, május 13-án elhunyt, 7 éves János keresztnevű fiúgyermek halálesete. Május 16-án temették el Arácson. Feltehetően róla van szó.)

A „*Pécsi Napló*” 1898. szeptember 9-i számában megjelent írásban olvasható az alábbi részlet: „... *Egyszerre csak megszólal a kis templom repedt hangú nagy harangja. ... Hát Márkus uram (a harangozó) addig rángatta a harang kötelét, míg elszakadt, aztán ő is menteni sietett. Három libát (vagy ahogy itt hívják, zсібát) mentett meg a tűzhaláltól.*” (A fenti szövegrészlet elképzelhető, hogy a katolikus templomra vonatkozik, és nem a reformátusra.)

1903-ban a Dunántúli Református Egyházkerület azévi jegyzőkönyvéből (46. oldal) kiderül, hogy „*Arács új harangot készítettett 334 kor.-ért, konyhaátalakítás és épület-javításra 212.20 kor., iskola-ablakok és taneszközök beszerzésére 119.21 koronát-, földbirtok vásárlásra 2652 koronát, földfordításra közmunkában 530.40 kor. értéket fordított.*”

A torony 1922-es felépítése után a haranglábát elbontották. 1926-ban egy (újabb?) harangot öntettek, ennek felavatását a „*Balatonfüred*” 1926. március 20-i számában jelentette be: „*A balatonarácsi ref. egyház f. hó. 21-én, vasárnap, templomában harangszentelési ünnepélyt rendez. Harang felavatását végzi Szücs József⁴⁷ egyházmegyei esperes, prédikál dr. Vass Vince⁴⁸, pápai főiskolai igazgató. Délután 4 és este fél 8 órakor színelőadás és utána táncmulatság lesz.*”

Ez harang 1931-ben megrepedt, a soproni harangöntő⁴⁹ ingyen egy újra cserélte.

2002-ben az 1922-ben elbontott harangláb egyik megőrzött főtartó elemét a református gyülekezeti ház tornácán helyezték el.

A XX. század elején, egy 1901-es statisztikai adat szerint, 1 személy vallotta magát evangélikusnak Füreden, de a későbbi évtizedekben lassanként gyarapodott a számuk. 1934-től a jelenlegi Anna Grand Hotel dísztermében, az egykori gyógyteremben nyári istentiszteletek voltak. A Bencés Rend bocsátotta a helyi evangélikusok rendelkezésére.

1993 őszén a Balatonfüredi Önkormányzat folytatott hosszú egyeztetések után a Bajcsy-Zsilinszky utca és a Somogyi utca találkozásánál lévő közel 4000 nm-es telket szerezte meg a füredi evangélikus gyülekezet. Ennek felét adományként kapta az Önkormányzattól, a másik felét pedig 2,8 millió forintért megvásárolta. Kovács Zsolt veszprémi építész készítette el a beépítési és előterveket. Bár a gyülekezetnek az ő munkája is tetszett, végül Benczúr László Ybl-díjas építészrt kérték fel a templom megtervezésére. 1996. február 17-én az alapkövetelési ünnepségén, az ünnepi istentiszteleten Varga György esperes, Kiss János kapolcsi lelkész, Riczinger József balatonfüredi-dörgicsei-kövágó-örsi lelkész szolgált. Majd Benczúr László tervei alapján megkezdődött az építkezés. 1999. november 6-án felszentelték a legújabb balatonfüredi – evangélikus – templomot. A gyülekezet támogatása rendkívüli mértékben mutatkozott meg. Majd minden berendezési tárgyra akadt adományozó: pl. a csillár az USA-ból Hegyi Lajos, az elektromos orgona Németországból Manfred Spät lelkész ajándéka.

Korábban Balatonfüred filiaként kapcsolódott a Dörgicse-Kövágóörsi gyülekezethez és ebben az évben mondta ki az Északi Kerület közgyűlése, hogy új egyházközségként Balatonfüred-Dörgicsei Társult Evangélikus Egyházközség alakulhatott meg. A jelenlegi lelképásztor Gabnai Sándor.

A germeringi testvérgyülekezet, a Dietrich Bonhoeffer Evangélikus Gyülekezet, egy, 62 cm átmérőjű, 110 kg-os, „F” hangú harangot adományozott, melynek felirata: *„Von guten Mächten wunderbar geborgen”* (Áldó hatalmak oltalmába rejtve). A templom tornyában ezen kívül még két harang található, egy, 79, 5 cm átmérőjű, 250 kg-os, „C” hangú, *„Minden lélek dicsérje az urat! (Zsolt 150)”* feliratú, és egy, 92,5 cm átmérőjű, 430 kg-os, „A” hangú, a következő felirattal: *„Rex gloriae veni cum pace!”* (Dicsőség királya, jöjj békeddel!), a két utóbbit a gyülekezet öntette 1999-ben Gombos Lajossal. A harangok együttesen F-dúr hármashangzatban szólalnak meg, és hívogatják az Úr imadására a híveket.”⁵⁰ Mindhárom harangot villamosították is, a kivitelezés Kajos István és Tsa. munkája.

A balatonfüredi evangélikus templom harangjai

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=EFwRkUoQ2xc>
Letöltés ideje: 2019. augusztus 23. 04 óra 34 perc

Jegyzetek:

1. Zákonyi [Gruber] Ferenc (Romonya, 1909. augusztus 28. – Balatonfüred, 1991. május 28.) jogász, idegenforgalmi szakíró, helytörténeti kutató.
2. Szabó Géza (Tótvázsony, 1905. szeptember 8. – Balatonfüred, 1983. szeptember 1.) tótvázsonyi, majd csopaki lelkész. Nyugalomba vonulása után Balatonfüreden élt. A füredi református egyházközség presbitere volt, a füredi református temetőben helyezték végső nyugalomra. A füredi református egyházközség történetéről írott kéziratos munkájának (Zákonyi Ferenc szerint a címe: „*A balatonfüredi ref. gyülekezet története*” – Zákonyi: Balatonfüred. 491. oldal) eddig sajnos nem sikerült a nyomára bukkanni. Szabó Géza nyugalmazott református lelkész szóban forgó munkájára vonatkozó megkeresésemre a balatonfüredi református lelkészi hivataltól azt a választ kaptam, hogy ilyenről nincs tudomásuk. A Városi Helytörténeti Gyűjtemény kéziratos anyagában ugyanakkor rábukkantam egy – Szabó Géza nyugalmazott református lelkész által összeállított – gépirat másolatára, ennek a címe: „*A füredi település kifejlődése*”, és ennek „*A füredi gyülekezet történetével kapcsolatos adatok*” részében részletesen ír a reformáció Balaton-felvidéki elterjedéséről, és a füredi egyházközségről is. Ebben szintén nem található még csak utalás sem a Zákonyi Ferenc által említett 1620-as repedt harangra.
3. Anty Illés: Balatonfüred. 1933., 9. és 10. oldal. (Plébániák története 1.); továbbá: Veszprémi érseki levéltár: Acta neg. rel. cum. acath. concernetia. Fasc. III. 1746. – 86. Anty Illés munkájában egész pontosan ez áll: „... *Füreden pedig a pestis után 20 évvel építettek templomot a kálvinisták. ... Gyenis János kálvinista vallomásának lényege: A török jövetelének hírére szüleivel együtt Vázsonyba menekült. Csak akkor tértek vissza, mikor Fehérvárt is visszafoglalták a töröktől. Visszatérésekor a helységek mind romokban heverték. A kálvinisták templomukat csak 40 esztendeje építették Füreden, de azóta háromszor is renoválták.* – legalábbis így hangzott el az 1752. május 12-én, Lenthly István, veszprémi kanonok, vikárius előtt felvett tanúvallomások során. – *A füredi kálvinista templomról szóló vallomásokat csak így lehet magyarázni: A füredi katolikus templom – mint később látni fogjuk – teljesen elpusztult, azért Füreden nem is lehetett szó a kat. templom elfoglalásáról, hanem csak új templom építéséről, mely a tanúvallomások szerint kb. 1710 körül épült. ...*” Az első tanúvallomásban említett pestisjárvány minden bizonnyal az 1708 és 1712 között az országon végigsöpörő lehetett. Mintegy 410 000 ember halt meg ennek során. Az arányok érzékeltetésére: Az 1703-ban kezdődött Rákóczi-féle szabadságharcban a becslések szerint összesen kb. 80 000 személy vesztette életét. Füreden 16, Arácscon 4 gazda halt meg pestisben. – Gyenis János vallomáshoz: Az abban említett Székesfehérvár végleges visszafoglalása a töröktől 1688-ban történt. A 1752-es tanúvallomások tevői mind túl voltak már a 80. életévükön. – Anti Illés valószínűleg kissé elfogult lehetett, mert ő azt is írta, hogy a reformáció csak a török kiűzése után jelent meg a Balatonfelvidéken.
4. Grasso Villebald (Pusztafödemes [ma: Pusté Úfany, Szlovákia] 1677? – ?, 1740. augusztus 8.) 1719 októberében nevezték ki tihanyi apátnak. A tihanyi apátság szerzeti kriptájában nyugszik.
5. Sörös Pongrác: A tihanyi apátság története, II. In: A pannonhalmi Szent Benedek Rend története. szerk.: Erdélyi László. Budapest, 1911. 356. oldal; továbbá: Éri I. – Kelemen M. – Németh P. Torma L.: Veszprém megye régészeti topográfiája. Veszprém megye. In: Magyarország régészeti topográfiája, II. szerk.: Gerevich László. Budapest, 1969., 39. oldal.; valamint Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Veszprém, 1988., 444. oldal. Zákonyi kétszer is „*czimiterum*”-ot ír, amit előbb „*cinterem*”-nek, illetve „*temetőkerítés*”-nek fordít. Latinul a temető ugyan „*coemeterium*”, illetve „*sepulcretum*”, továbbá „*sepulorium*” [katolikus halotti anyakönyvekben (matricula defunctorum) gyakran találkozunk az alábbi megjegyzéssel: „*sepultus in ... / sepultus est in ...*” azaz eltemetve pl.: Tihanyban], de azért előfordult cimiterium változatban is, ahogy Anty Illésnél is. Zákonyi mentségére szolgál, hogy Sörös Pongrác, a tihanyi apátság történetéről írott kétkötetes munkájának 2. részében, a 356. oldalon, szintén „*czimiterum*” szerepel, Zákonyi valószínűleg innen vette a kérdéses idézetet, de temetőkerítésként semmiképpen sem áll meg Zákonyi fordítása. A „*cinterem*” tulajdonképpen a latin temető régi magyar fordítása. A reformátusoknál pedig a templom előcsarnokát (vagy oldalépítményét) is jelenti, ahol az elhunytat felravatalozták, azaz a ravatalozót.
6. dr. Anty [Anti/Anty] Illés (Veszprém, 1906. június 30. – Budapest, 1967. január 9.) lelkész hitoktató, kanonok. 1924-ben érettségizett Veszprém-ben. 1929-ben szentelték pappá, szintén Veszprém-ben, ekkortól káplán Felsőörsön volt. 1930 és 1932 között volt hitoktató Balatonfüreden. Később Kaposváron tanított, majd Veszprém-ben lett káptalani levéltáros, végül Sümegcsehin plébános 1943-tól.
7. Anty, idézett mű: 12. oldal. A Sörös Pongrác-féle munkában pontosan ez szerepel: „... *Grasso apát 1725-ben, a füredieket el akarja tiltani a templom-építéstől ...*”, arra, hogy ezek a katolikusok lettek volna, semmi nem utal.
8. Sörös, idézett mű: 827. oldal, 76. sz. oklevél.
9. Zákonyi, idézett mű: 492. oldal.
10. Anty, idézett mű: 14. oldal. Erre vonatkozóan Szabó Géza nyugalmazott református lelkész „*A füredi település kifejlődése*” című munkájában található egyfajta magyarázat: „*1744. július 22-én Mária*

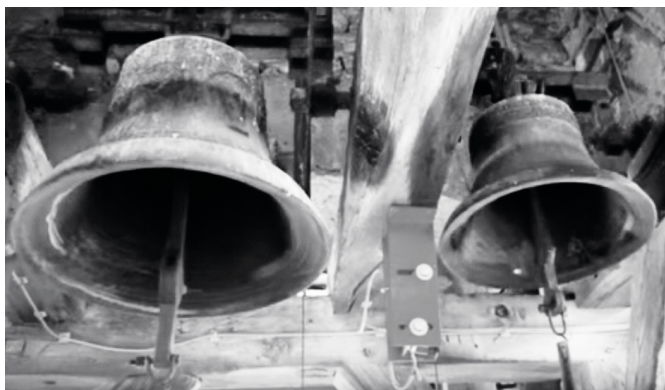
[Mag]dolna napján Tihanyból zarándoklat indult Füreden át Felsőörsre P. In[ce] bencés szerzetes vezetésével. A szerzetes azt kívánta, hogy a füredi [ref]ormátusok harangozzanak, ők ezt megtagadták odamenet és délután [vis]szajövet is. A bencés bement a ref[ormátus]. mesterhez az indok után érdeklődni (talán [szá]monkérni). Erre a kálvinisták félreverték a harangokat, mire a lakosság [kap]ával, kaszával szétverte a bucsusokat. A bencést is korbáccsal verték. ... A vizsgálaton azzal védekeztek a fürediek, hogy részegek voltak. Sokakat rabságba vetettek ezért, férfiakat és nőket is. Előzménye volt ez a füredi-arácsi zendülésnek. ... Ezeket az összetűzéseket kiprovokálták a kath[olikus]. papok. A füredi reformátusok miatt akkor is, ma is, akár naponként zarándokolhattak volna a falun át bántatlanul, ha nem kényszerítik őket vallási meggyőződésükkel ellentétes cselekvésre, itt harangozásra. ...” [Gépirat fénymásolata, Városi Helytörténeti Gyűjtemény]. [Gépirat fénymásolata, Városi Helytörténeti Gyűjtemény]. A szóban forgó eseményről Pehm József⁵¹ Padányi püspökről⁵² szóló munkája 222. oldalán néhány szó, illetve fogalmazási eltéréstől eltekintve ugyanígy ír.

11. Steinstock József / Joseph Steinstock. Budai harangöntő mester, 1730-tól 1764-ig dolgozott Budán. Bár Zechenter Antal személyében (működése: 1723–1763) egyenrangú versenytársa is volt a városban, sőt horribile dictu: néhány harangot még közösen is készítettek, de annak kedvező földrajzi helyzete következtében igen széles piacra tett szert. A mai országhatárokon túl is szállított (pl.: Gömörbe, Biharba). Harangjaira évszámot nem öntött. Valószínűleg azért, mert nemcsak megrendelésre dolgozott, hanem – mint kortársai – raktárra, sőt vásárokon való eladásra is, így harangjai néha csak egy-két, vagy esetleg több évvel az elkészülésük után találtak gazdára. Éppen ezért érdekes, hogy Petrőcz Lászlóné közlése szerint a harangon az 1763 évszám is szerepel. A felirat „IN OFE” kifejezése: IN OFEN, azaz: Budán, ami a harang készítésének helyét jelenti. A „JOSEF STEINSTOCK GOS MICH IN OFEN”, illetve a „GOS MICH IN OFEN JOSEPH STEINSTOCK” kifejezés egyébként a mester más harangjain (pl.: Balatonkenese, Hegyeshalom, Isaszeg, Mátraszőlős, Újlőrincfalva, stb.) is felfedezhető, vagy legalábbis az volt, így a feliratnak ez a része biztosnak tekinthető. A Magyar Nemzeti Múzeum haranggyűjteményében az 55.40 C leltári azonosítójú harangról a következő leírás⁵³ található: „XVIII. század közepe. Származási helye ismeretlen. Teste viszonylag igen zömök. Teteje alig boltozatos. Koronájának fülei íveltek. Palástjának felső kerületén felirat fut körbe: IOSEPH STEINSTOCK GOS MICH IN OFEN. A szavak, miként a mester harangjain általában, egymástól távol állnak. A feliratot felül-alul egy-egy borda kereteli. Alatta szé-

les, cikornyás indás szalag díszíti a palástot. Az egyik oldalán (a IOSEPH és STEINSTOCK szavak köze alatt) dombormű látható: Golgota; feszület, alatta Mária és János. A hornyolaton három borda fut körbe, a pártázaton abroncs. Koronája a raktártűzben eltorzult, a fülek felső része összeolvadt (egyik hiányzik is). Olvadt ércszemcsék tapadtak a palást felső részéhez is, mégpedig a GOS és MICH szavaknál (az M betű emiatt nem is olvasható)”. Az 1769-es évszámra [továbbá a felirat többi részére] egyelőre nem tudok elfogadható magyarázatot adni. A „GOS MICH” kifejezés esetében elképzelhető, hogy a „JOSEF STEINSTOCK GOS MICH IN OFEN” egész egyszerűen a következőt jelenti: „Steinstock József öntött engem Budán”. Valamint az is lehetséges, sőt valószínű, hogy az évszámokat, továbbá a Füredre vonatkozó szöveget is, utólag vésték be a füredi reformátusok harangjába, továbbá az sem lehetetlen, hogy a füredi harang is nagyjából így nézhet ki. (A Steinstock-féle harangok esetében ez gyakori volt, ugyanis a megrendelő által óhajtott szöveget a kész harangba már csak bevéteni lehetett.) Sajnos a balatonarácsi katolikus templomban – legalábbis eddig – nem sikerült olyan felvételeket készíteni az ottani harangról, amelyen a szöveg teljes egészében látható, így nem lehet összevetni a fenti leírással. A rendelkezésre álló felvételen csupán az „OFEN” szó vehető ki. A balatonarácsi katolikus templomban két harang van. A nagyobbik, 59 cm-es átmérőjű harangot Tóth Árpád⁵⁴ öntötte Veszprémben, 1924-ben.

A balatonarácsi római katolikus templom kisebbik (Steinstock-féle) harangja

A balatonarácsi római katolikus templom harangjai

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=gmImpKqH-Zc>
Letöltés ideje: 2019. augusztus 21, 15 ór 45 perc

Steinstock József évszám nélküli harangja a XVIII. század második negyedéből.

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

12. Petrőcz Lászlóné közlése.
13. Ennek a verzióknak ellentmond az, hogy bár az 1839-es (Erdős-féle) ábrázoláson ugyan látható harangláb, haranggal, de az 1814-es, Petrich András készítette rajzon, amely gyakorlatilag a fürdőtelepnek ugyanezt a részét örökítette meg, egyáltalán nem fedezhető fel ilyesmi.
14. Uzsoki András: A balatonfüredi református építéstörténete és ülésrendje. 473. oldal. In: Veszprém Megyei Múzeumok közleményei 17. (1984)
15. U. o. [ugyanott]
16. U. o.
17. A' Balaton Füredi Reformata Ekkklésia új templomja felszentelésének egyházi innepje, melyet tartott számos úri és köz rendű atyafiaknak jelenlétekbenn. Pest, 1830, 67–72. oldal.
18. Elképzelhető, hogy az Uzsoki, idézett mű: 475. oldalán található szöveg némileg félrevezető. A 477. oldalon a következő szerepel: a régi imaháznak „különálló tornya van”. Lehetséges, hogy a haranglábát idővel deszkaburkolattal látták el, és emiatt használták rá a torony kifejezést? Az egykori tűzoltó szertár (Kossuth Lajos u.25.) helyén volt egy harangláb.⁵⁷ Ez lett volna a régi imaház „különálló tornya”, vagy esetleg egy másik?
19. Schandt András [helyesen: Andreas Schaudt] (Thailfingen [ma: Tailfingen [Württemberg], 1798 körül – Pest, 1862. november 22.) A Németországban született harangöntő Eberhard Henrik műhelyét vette át. 1831-től működött öntödéje Pesten a VII. kerületi Kazinczy utcában. Kossuth Lajos utcai üzletében kisebb harangokat készen árusított. Az 1848–1849-es szabadságharc idején két ágyút megjavított a honvéd seregnek, ezért 1849 őszén az osztrák hadbírószág négyhavi börtönre ítélte. Halála után fia, Sándor vette át a műhely vezetését.
20. Uzsoki, idézett mű, 493. oldal.
21. Somody Dániel (Szentantalfa, 1797. május 3. – Balatonfüred, 1875. július 27.) református lelkész. 1842-ben került Balatonfüredre. 1887-ben emlékkövet helyeztek el sírján a füredi református temetőben.
22. Anty, idézett mű, 17. oldal; valamint Veszprémi érseki levéltár: Can. Vis. 1778. 505.
23. id. Segesdy Miklós (Veszprém, 1843. november 17. – Balatonfüred, 1921. március 10.) református lelkész, esperes. 1875-től volt a balatonfüredi református gyülekezet lelképásztora. A Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben nyugszik.
24. Tuba Károly honvéd hadnagy. Amennyiben Sziklai Zoltán közlése helytálló, nagy valószínűséggel Tuba Károly (Komárom, 1879. augusztus 13. – Budapest, 1958. augusztus 10.) budapesti tanítóról van szó. A kérdéses időszakban a rangfokozata inkább tartalékos hadnagy lehetett. Az értelmiségi foglalkozásúak katonai szolgálat esetén tartalékos tisztirangot viseltek.
25. Sziklai Zoltán: Balatonfüredtől Odesszáig. 2009. 124. oldal.
26. Vámos Géza (Felsőörs, 1892. január 13. – Balatonfüred, 1954. január 5.) református lelkész, esperes. 1916. augusztus 1-jétől lett Balatonfüreden segédlelkész, 1921–1922-ben helyettes lelkész, 1923. január 1-jétől volt balatonfüredi lelkész. Balatonfüreden temették el.
27. Petrőcz Lászlóné közlése.
28. Szlezák László. Miklós Ferenc – volt balatonfüredi református lelkész – a „Balatonfüred és Balatonarács története” c. kötetben Szlezák Jánosról ír, de valószínűleg eltéveszthette a keresztnévet. Ezt támasztják alá a helyi sajtóban megjelent közlések is. Szlezák László (Spáczka [ma: Špačine, Szlovákia] 1870. augusztus 9. – Budapest, 1953. augusztus 4.) a legszélesebb körökben ismert magyar ha-

- rangöntő volt. Szlezák évtizedeken keresztül az ország legjelentősebb mestere volt: a Thury-féle gyárat⁵⁶ vette át 1910-ben, majd 1911-ben megnyitotta saját műhelyét Budapesten, ő öntötte a 20. századi harangok jelentős többségét, illetve végezte az I. világháború utáni harangpótlások komoly hányadát. A II. világháború után unokatestvérén, Szlezák Rafaelen⁵⁷ kívül konkurenciája nem maradt, így az 1940-es évek végén történt harangpótlásokban a legkomolyabb szerepet kapta. Gyárat 1951-ben államosították, majd 1954-ben bezárták. Mesterségét az 1960-as évektől nevelt fia, Gombos Lajos folytatta, eleinte Ducsák István⁵⁸ keze alatt, majd később már önállóan.
29. A középső harang tömegére vonatkozóan az adat Miklós Ferenc volt balatonfüredi református lelkésztől származik. (Balatonfüred és Balatonarács története. Balatonfüred, 1999., 607. oldal) Viszont a YouTube oldalon (<https://www.youtube.com/watch?v=i7Epfdtka0g>) ugyanakkor a 2012-es feltöltésű videónál erre vonatkozóan 518 kg szerepel. 2012-ben még Miklós Ferenc volt a Balatonfüredi református lelkész, így valamelyik adat valószínűleg nem pontos. (Vagy talán az 1921-es harangot is lecserélték esetleg egy nagyobbra?)
30. Petrőcz Lászlóné adatközlése.
31. Luttor Ferenc (Székesfehérvár, 1886. március 26. – Platanos [Argentína], 1953. április 28.) 1918-ban került Balatonfüredre plébánosnak, ahol akkor csak szükségtemplom volt. 1920-ban a Balatonfüredi Nyomda Rt. egyik alapító tagja. Javaslatára és tevékeny közreműködésével kezdték el építeni a neoromán stílusú katolikus templomot (Fábián Gáspár⁵⁹ tervezte). Nevéhez fűződik még a hitoktatói állás megszervezése és különféle vallási egyesületek megalakítása. 1923. február 24-től felelős szerkesztője, majd – valószínűleg már 1924-től, sajnos az újság 1924. és az 1925. évi lapszámai a jelenleg rendelkezésre álló információk szerint sehol nem lelhetők fel, így ez pontosabban nem állapítható meg – 1928. április 21-ig főszerkesztője volt a „Balatonfüred” című hetilapnak. 1928-ban kinevezték a vatikáni magyar követséghez. 1947-ben Argentínába távozott.
32. Németh István (Pusztægres, 1851. szeptember 19. – Székesfehérvár, 1924. július 28.) református püspök. 1914-től haláláig volt a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke.
33. Fazekas Mihály (Balatonkenese, 1887. július 5. – Pápa, 1945. október 18.) 1913 és 1927 között felsőörsi lelkész, 1927-től haláláig püspöki titkár volt Pápán.
34. Tálós József (Balatonfüred, 1886. január 8. – Balatonfüred, 1945. december 1.) református igazgató-tanító.
35. Kőváry Gyula órás – 1920-ban már Balatonfüreden élt. 1921. október 25-én a Balatonfüred és Vidéke Iparos Ifjúságának Önképző Köre alelnöknek választotta meg. 1922 végén feltehetően ő indított bérautó-vállalkozást (taxi) Füreden. 1923. február után semmi nyomát nem sikerült fellelni Füreden, valószínűleg a vállalkozása csődbe jutott és elköltözött. 1942-ben Budapest III. kerületében működött egy Kőváry Gyula órásmester.
36. sárszegi Baán László (Lengyeltóti, 1888. február 13. – Veszprém, 1978. április 3.) kántor, katolikus elemi iskola igazgató, több helyi egyesület vezetője, illetve vezetőségi tagja. A tanítóképzőt Csáktornyan végrezte, majd Kéthely, Lengyeltóti és Nagyhantos után 1919. november 20-án megválasztották Balatonfüredre kántortanítónak. A Tanácsköztársaság alatti szerepvállalása miatt lemondott Fenyves József⁶⁰ helyét töltötte be. Később kinevezték igazgatónak. Aktív részt vállalt a település közéletében, dalárdákat szervezett, amelyekkel díjakat nyert. 1926. február 13-ától a „Balatonfüred” c. hetilap felelős szerkesztője volt, egészen annak megszűnéséig (1944.) Az iskola államosításakor (1948) a felkínált állami iskolai tanítói munkakört nem fogadta el, nyugdíjba ment. Visszavonultan élt, azonban a kántori feladatokat továbbra is ellátta. A halál a veszprémi kórházban érte. Sírja a Bajcsy-Zsilinszky utcai római katolikus temetőben található.
37. Gyűrű Géza (Dénesfa, 1931. november 3. – Balatonfüred, 2016. július 4.) pápai prelátus, érseki helynök. 2011-ben Balatonfüred díszpolgárává választották. 2013-ban nyugdíjazták, ezt megelőzően 30 évig volt balatonfüredi plébános. 13-án helyezték végső nyugalomra a füredi Bajcsy-Zsilinszky utcai római katolikus temetőben, testvére, Zoltán mellé.
38. Darnay [Darnai] Erzsébet (Balatonfüred, 1900. november 20. – Balatonfüred, 1993. március 8.) tanítónő. 1922 augusztusában a füredi római katolikus egyházközség tanácsa az újonnan létrehozott harmadik tanítónői állásra 24 pályázó közül Darnay Erzsébetet választotta meg. Az állást szeptember 1-jén töltötte be. Itt, a katolikus elemi iskolában kezdett tanítani, majd valószínűleg 1948-ban az akkori Állami Általános Iskola (a későbbi a Bem József Általános Iskola, a mai Balatonfüredi Református Általános Iskola) pedagógusa lett. Nyugdíjazása után is igényt tartottak a munkájára. A Bajcsy-Zsilinszky utcai katolikus temetőben nyugszik.
39. vitéz nagybányai Horthy Miklós (Kenderes, 1868. június 18. – Estoril [Portugália], 1957. február 9.) tengernagy, kormányzó. A jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint 1892-ben járt először Balatonfüreden, amikor az itt vendégeskedő Stefánia főhercegnő⁶¹ tiszteletére rendezett vitorlásversenyen, a győztes hajót, az „Álmom” vitorlást – az ekkor még sorhajózáslós – Horthy Miklós vezette.
40. Rott Nándor (Bodenstadt [ma: Potštát, Csehország], 1869. december 23. – Veszprém, 1939. március

- 3.) veszprémi püspök. 1917. május 16-án nevezték ki veszprémi püspöknek. Az ő utasítására szervezték meg a balatonfüredi római katolikus lelkészséget 1918-ban. Balatonfüred és Balatonarács addig a paloznaki plébániához tartozott.
41. Gombos Lajos őrbottyáni aranykoszorús harangöntő mester (Budapest, 1928. szeptember 16. – Budapest, 2011. augusztus 2.) – Szlezák László nevelt fia – lásd még: 28. sz. és 58. sz. jegyzet.
42. Balatonfüreden – a hagyomány szerint – Dévai Bíró Mátyás⁶² 1535 után alapította meg az első protestáns gyülekezetet. Később a gyülekezetben a kálvini irány hódított. Az első kőből épített, náddal fedett balatonarácsi templomot a Darabos család adományaiból 1700 és 1702 között építették, a mai katolikus templom helyén, majd a század végére elkészült a reformátusok ma is álló temploma. Ekkoriban azonban – II. József⁶³ 1781-ben kiadott vallási rendelete értelmében – az unitáriusok, reformátusok, evangélikusok és ortodoxok csak torony és harang nélküli, és nem a közútról nyíló bejáratú rendeltetű templomot építhettek. Emiatt állítottak haranglábat az imahely közelében.
43. Bárány Forster Gyula: Magyarország műemlékei 2.: A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Budapest, 1905., 1023. oldal – jelenleg is két harang van.
44. Elképzelhető, hogy azonos azzal a tekintetes Szűcs Lászlóval, aki a balatonfüredi református anyakönyv szerint 60 évesen, 1800. december 12-én hunyt el, és a füredi Vázsonyi utcai református temetőben sírköve ma is láthaó.
45. Mendel Gáspár – Caspar Mendl (?), 1754 körül – Győr, 1802. szeptember 15.) 48 évesen hunyt el, a harangöntő műhely özvegye vitte tovább, aki később újra férjhez ment.
46. Brunner Antal – Anton Brunner. Budai harangöntő.
47. Szűcs József (Várpalota, 1876. február 5. – Alsóörs, 1949. november 21.) 1900-tól volt alsóörsi lelkész, később veszprémi református egyházmegegyei esperes is lett.
48. Vass Vince (Nemesócsa [ma: Zemianska Olča, Szlovákia], 1889. január 1. – Kecskemét, 1943. június 4.) 1917 és 1929 között Pápán teológus professzor, 1929-től Enyingen, majd Kecskeméten volt lelkész.
49. Seltenhofer (IV.) Frigyes Lajos (Sopron, 1891. február 23. – Sopron (?), 1978. június 21.) Az 1816-ban alapított soproni harangöntő negyedik generációs tulajdonosa és vezetője, a műhely irányítását 1919-ben vette át nagybátyjától. 1939-ben a gyárat hadiüzemnek nyilvánították. 1945-ben a szövetségesek légitámadása során teljesen megsemmisült.
50. Gabnai Sándor adatközlése.
51. Mindszenti [eredetileg Pehm] József (Csehímszent, 1892. március 29. – Bécs, 1975. május 6.) esztergomi érsek, hercegprímás, bíboros.
52. Padányi Bíró [Biró/Byro] Márton (Padány, 1693/1696(?). április 15. – Sümeg, 1762. augusztus 16.*) veszprémi püspök és a vármegye főispánja, királyi tanácsos. Csallóközi protestáns nemesi családból származott, a katolikus hitre megtérve fanatikus hittel harcolt a török fennhatóság alól visszaszerzett országban a katolikus vallás megerősítéséért, újrászervezéséért. A veszprémi főszékesegyház kriptájában nyugszik. *Életrajzi adatai nem egyértelműek. Pehm szerint mind a halálát, illetve temetését „elfelejtették bejegyezni” a sümegi és a veszprémi anyakönyvbe.
53. Patay Pál: A Magyar Nemzeti Múzeum haranggyűjteménye. In: Folia Historica 5. Budapest, 1977. 58. oldal.
54. Tóth Lajos Árpád (Sümeg, 1861. február 11. – Balatonfüred, 1934. augusztus 8.) Harangöntő, 1895-ben már Veszprémben működött, 1929-ig űzte az ipart. Visszavonulása után Balatonfüreden telepedett le, a rendelkezésre álló adatok alapján feltehetően az akkori Csokonai u. 6. sz. alatt lakott Füreden. Valószínűleg a felesége [Zuschmann Erzsébet (Veszprém, 1876. november 6. – Székesfehérvár, 1959. február 2.)] volt, aki az 1930-as évektől Fészek Panzió néven üzemeltette Blaha Lujza⁶⁴ egykori villáját (ma: Blaha Lujza u. 4.), később pedig Lonkay Antal⁶⁵ egykori nyaralóját (ma: Csokonai u. 10.) is.] 1934. augusztus 10-én temették el Veszprémben.
55. Magyarország régészeti topográfiája [Archaeological sites of Hungary]. 2. köt.: Veszprém megye régészeti topográfiája A veszprémi járás / szerk.: Éri István; írta: Éri István, Kelemen Márta, Németh Péter, Torma István. – Budapest: Akad.K., 1969.; 39. oldal: „... ahol a helyiek szerint az egykori harangláb helyére épített tűzoltószertár áll”.
56. Thury-féle gyár. Thury [Tury] János (Szarvas, 1833. június 23. – Budapest, 1902. október 24.) és fia, Thury Ferenc András (Pest, 1858. február 7. – Budapest, 1909. január 21.) neves fővárosi harangöntők tulajdonában levő üzem. Az öntödét eredetileg 1840-ben alapították, Thuryék az 1880-as évek elejétől működtették. Szlezák László Thury János keze alatt tanulta ki a harangöntést.
57. Szlezák Rafel (Spácza, 1887. június 12. – Budapest, 1959. szeptember 2.): Szlezák László unokaöccse. Gyárát 1935-ben alapította Rákospalotán. 1950-ben államosították a gyárat, majd 1957-ben visszazapta. A II. világháborúban hadi célokra elvitt harangok pótlása nyomán találkozhatunk több toronyban a nevével.
58. Ducsák István (Őrszentmiklós, 1907. február 22. – Őrbottyán(?), 1989. február 21.) harangöntő. 1924-től tanulta ki a szakmát Szlezák Lászlónál, majd nála is dolgozott. Az 1950-es évek második felében az államosított, illetve bezárt Szlezák-öntödéből „megmentett” felszereléssel Őrszent-

- miklóson [ma: Örbottyán] kezdte újra az ipart. Az első harangot 1958-ban készítették itt. Az 1960-as években csatlakozott hozzá Gombos Lajos, aki 1964-től az üzem szakmai vezetését átvette. 1969-ben Ducszakot tiltott anyagbeszerzés, és egyéb szabálytalanságok miatt fél év elzárásra ítélték. Ekkor Gombos Lajos is megszerezte az iparendélyt, és átvette az üzemet.
59. Fábrián Gáspár (Székesfehérvár, 1885. január 2. – Budapest, 1953. január 13.) építészmérnök. Tervei alapján épült fel 1927-ben vörös homokkőből Balatonfüreden a neoromán stílusú római katolikus templom, mellette 1928-ban az iskola és a plébánia. Ő tervezte a badaconsyomaji plébániatemplomot is.
60. Fenyves [1898-ig Freisusz] József (Böhönye, 1878. október 20. – ?, 1926 után, valószínűleg 1970 előtt) római katolikus kántortanító. 1913. március 12-én a balatonfüredi római katolikus iskolaszék új kántortanítónak a Pápara távozott Kecskés Lajos⁶⁶ helyére a jelentkezők közül egyhangúlag Fenyves József karmacsi kántortanítót választotta meg. 1919-es szerepvállalása miatt le kellett mondania állásáról. Az 1920-as években Kaposváron élt a családjával. További információ jelenleg nem áll rendelkezésre róla. (Helyére Baán László – korábbi kishantosi – tanítót választották meg Balatonfüreden.)
61. Stefánia főhercegnő (Laeken [ma: Brüsszel része], 1864. május 21. – Pannonhalma, 1945. augusztus 23.) Rudolf trónörökös⁶⁷ felesége. Az 1884-ben Füreden megalakult Balatoni Vitorlázó Egylet a hercegnő engedélye alapján 1885-ben felvette a Stefánia Yacht Egylet nevet. 1889-ben megövezgyült. Stefánia a klub védnökeként 1892. június 20. és 24. között vendégeskedett Füreden. Ezután több alkalommal is megfordult a fürdőhelyen. 1900-ban újra férjhez ment, gróf Lónyay Elemér Ödönhöz, rangjáról és címéről le kellett mondania.
62. Dévai Bíró Mátyás (Déva, 1500. körül – ?, 1545. körül) a reformáció magyarországi úttörője. 1527-ben még katolikus udvari káplán volt Boldogkő várában. 1529–1530-as wittenbergi tartózkodása alatt vált a reformáció hívévé. 1531-ben előbb Budán, majd Kassán prédikált. Az év őszén börtönbe zárták, 1533-ban szabadult. a következő évben újból elfogták, 1535-ben engedték ki. Ekkor a Balaton-felvidéken kezdett hittérítő tevékenységbe, majd 1536-ban Sárvárra menekült. Később felváltva tartózkodott külföldön és idehaza, feltehetően külföldön hunyt el. A balatonfüredi Panteonban 2001-ben emléktáblát avattak tiszteletére.
63. Habsburg–Lotaringiai József Benedek Ágost János Antal Mihály Ádám [II. József] (Bécs, 1741. március 13. – Bécs, 1790. február 20.) német király, a Habsburg-birodalom császára, magyar és cseh király. Mivel nem koronáztatta meg magyar királlyá magát, a „kalapos király” néven emlegették.
64. Blaha [eredetileg: Reindl] Lujza (Rimaszombat [ma: Rimavská Sobota, Szlovákia], 1850. szeptember 8. – Budapest, 1926. január 18.) színésznő, a „nemzet csalogánya”. 1893-ban vásárolta meg az 1876-ban épült, házat, amely 1915-ig nyaralója, „kedves fészke” volt. 1926 szeptemberében a fürdőigazgatóság emlékpádot állíttatott a vízparti parkban tiszteletére, amelyet 1941-ben helyeztek át a mai helyére. A róla elnevezett utcában álló egykori villája falán emléktáblát avattak tiszteletére. A Kerepesi úti (Fiumei út) temetőben álló emlékművét felsőerőri Fülöp Elemér füredi szobrászművész készítette.
65. Lonkay [1871-ig Poznyánszky] Antal (Nagybocskó, 1827. szeptember 12. – Balatonfüred, 1888. augusztus 29.) Újságíró, műfordító, tanár. A szabadságharcban Perczel Mór tábornok segédtisztje volt. Füredi villájában (ma: Zsigmond u. 10.) halt meg. Balatonarácson, az ótemető, katolikus részében temették el.
66. Kecskés Lajos (Pápa, 1890. december 13. – Budapest, 1953. március 21.) római katolikus elemi iskolai tanító, kántortanító, lapszerkesztő, egyházzenei igazgató. 1910-től 1913-ig Balatonfüreden tanított. 1912 novemberétől a „Balatonfüredi Hírlap” főmunkatársa lett. 1913-ban Balatonfüreden kötött házasságot. 1913. február 19-én a pápai római katolikus elemi népiskola tanítójául választották meg. 1914. március közepétől a „Pápa és Vidéke felelős szerkesztője lett. 1914 márciusában középiskolai ének tanári vizsgát tett. 1920-ban a veszprémi székesegyház kántora és tenoristája lett, 1922 után felelős szerkesztője volt a „Veszprémi Hírlap”-nak.
67. Habsburg–Lotaringiai Rudolf Ferenc Károly József osztrák főherceg, magyar és cseh királyi herceg, (Laxenburg 1858. augusztus 21. – Mayerling, 1889. január 30.).

Forrás:

Sörös Pongrác: A tihanyi apátság története, II. (A pannonthalmi Szent Benedek Rend története. Szerk.: Erdélyi László.) Budapest, 1911.

Anty Illés: Balatonfüred. 1933. (Plébániák története 1.)

Pehm József: Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora. Zalaegerszeg, 1934.

Makay Miklós: Templomok, falvak, gyülekezetek (Balatonfüred) In: Reformátusok Lapja. 1974. szeptember 1.

Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. 1988.

Lichtneckert András [szerk.]: Balatonfüred és Balatonarács története. 1999.

Korabeli sajtó, valamint internetes források pl.: Hungarica-, Arcanum-adatbázis, <http://www.magyarharangok.hu/>, stb.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KÖZJÁTÉK EGY FÜREDI HARANG AVATÁSÁN

A balatonfüredi református egyház 1846-ban egy új harangot készíttetett Schandt [a szövegben: Schandt] András pesti-terézvárosi harangöntővel. A harang elkészítéséről és felavatásáról Babay Kálmán¹ tollából olvashatunk egy tréfás történetet. Hogy valóban így történt-e? Nem tudom, de valószínűleg csak a szerző fantáziájának köszönhetjük az alábbi leírást.

„Mikor Füreden harangot hallgattak. ... Mikor Somogyi nemzeti úr elhelyezkedett a fakanapén és elküldött két kupicával abból a jó ó-fürediből, így kezdé nehézségét.

– Kinn a Bocsáron jött elő a szó, hogy mennyivel különbek a veszprémiéek mi nálunk. Azoknak tud lenni nagy harangjuk és nekünk nem? Ez tovább nem maradhat így. Tisztelendő uram kipapolja vásárnap, elkészíti az ívet az adakozásra, s nem vetek neki két hetet, együtt lesz a pénz.

Úgy is történt. Tisztelendő Somodi Dániel úr és a Somogyi rokonok bizáltak meg a harang elkészítésével.

Alig fordult az idő tavaszra, Schandt András leírt Pestről, hogy mehetnek a harangért, készen van.

*A deputáció csakhamar Pesten termett; össze vissza vizsgálják a remek alkotmányt, kéjes gyönyörrel olvassák le oldaláról: Készítődött Anno 18** Somodi Dániel, Somogyi Zsigmond, Somogyi Károly ... idejében stb.*

Mikor aztán odahaza leemelik a drága jószágot, s a község apraja nagyja körülnézte – tapogatta, Pálfi Pál uram megvakarja tisztességben megöszült fejét.

– Már iszen ami azt illeti: szépnek szép, talán jó is lehet; de egy nagy hiba van benne.

Összedugják fejeiket az érdeemes uraimék, hogy mi lehet az a nagy hiba, melyet Pálfi uram lát, holott még a drága portékának szavát se hallotta.

Schandt András nem késik a >>szavazat<< iránt őket megnyugtani.

– Mit? Ha a hidegkuti ember meghallja szavát, Füredig hányja a köröszót; mert értjük meg a nemes urak, ennek a harangnak olyan szava van, hogy Keneséig is elhallatszik. Nem vetek neki egy esztendő, a keszthelyi Festetich sóhordó kompjait is ehhez igazítják.

Pálfi uram csak rázza őszes fejét.

– Mind elhiszem én azt nagy uram; még azt is elhitetheti velem, hogy ha ezt meghúzzák, még a Varga Mihály meg a Tót Ferenc is eljönnek szent-

egyházba, noha vagy 20 esztendeje nem látták bel-sejét; de én mégis csak a mondó vagyok, hogy ez a harang nem egészen célerányos.

Mikor aztán Pálfi uram látja, hogy minden arc kérdőjellé változik, fölemeli sárga somfa botját s rámutat vele a harang oldalára.

– Mi van itt? Figyelmed Szűcs komám ismeri a bötűt, olvassa el, mi van ide írva?

*Szűcs József tekintéllyel néz a pálca végéhez s mély, döngő hangján olvassa: Készítődött: Anno 18** Somodi Dániel, Somogyi Zsigmond, Somogyi Károly . . . idejében stb.*

– Itt a hiba e! – vág szavába Pálfi uram. Hát nem az egész eklézsia pénzin készitődött ez? Ha majd az unokák vizsgálják a harangot, és észreveszik rajta ezt az írást, azt gondolják, hogy ezek az urak készítették ezt a saját emberségükből.

— Már ez nagy hiba is! — zúgá a nép – nekünk így nem kell!

De Pálfi uram egy torokköszörülése elhallgattatá a zúgolódókat.

– Én azt gondoltam atyafiak: vagy adják vissza ezek az urak a mi pénzünket, s fizessék ők ki a magukéból, még meg is köszönjük nekik, akkor aztán ott maradhatnak azok a nevek; vagy pedig fizessük ki abból, amit a nép összeadott, de akkor Schandt András mester úr reszelje le onnét azokat a neveket.

– Úgy van! Reszelje le! – helyeslé az egész sokaság.

Hiába akarta őket fölvilágosítani Somodi Dániel uram, hogy az nem hiba, csak formáság; hiába beszélt a mester, hogy azzal a reszeléssel elcsúfítják a szép harangot egészen, a moraj nem szűnt meg, a zúgolódás nem csillapodott.

Schandt András uramnak mit volt, mit tennie elővette a nagy reszelőt, s addig meg sem állott, míg azok a nevezetes nevek onnét le nem reszelődtek.

Akkor aztán a nép megnyugodott.

Meg is húzták másnap, gyönyörködtek is benne eleget, hívogató szavaira fel is keresték az Úr hajlékát a hívek; de a mélyen megsértettek nem hagyták annyiban a dolgot.

Beadtak a traktusra.² Följelentették az esetet és azt kérelmezték: mivel a füredi gyülekezet néhány izgató szavára a drága új harangot megreszeltette és emiatt az elveszítette szép hangját, fizettesse most már meg a traktus az egész harang árát s egyéb, e körül előfordult költségeket azokkal, kik a népet fölbujtogatták.

Nem hiszem, hogy zöld asztalon ilyen ügy forgott volna ebben a században.

A nagy tiszteletű és tisztelendő, a nemes és nemes urak aztán ott a traktuson jól meghánytákvették ezt a csodálatos ügyet s végezetre abban állapodtak meg, hogy bizottság neveztessek ki, mely bizottság kimegy a helyszínére, meghallgatja a harangot s az észleltekről haladéktalanul jelentést tesz az esperesnek.

Oláh bácsi es meg egy világi úr nevezettek ki deputátusoknak.

Verőfényes szép tavaszi napon megjelentek a traktus küldöttei Füreden. Két karos széket kitétek a piacra, s mikor a küldöttek azokban szépen elhelyezkedtek, a nép óriási érdeklődése és várakozása között Finta³ meghúzta a harangot.

Az sem harangozott még így életében soha. Talán azért, hogy idegen urak is hallgatják, vagy talán azért, hogy >>vörös má<<-ba több legyen a tekintély, úgy meghúzta azt a nagy bolond jószágot, hogy nyers kötele öt vérhólyagot fakasztott mind a két tenyéren.

De szép hangja is volt neki! De még szép az most is! Az az erős c, mintha angyalok kaptak volna öltre, átrepülte a falut; onnét aztán repült tova, ki a sík vízre, a szép Balatonra, át Tihanyig; ott megkanyarodott, s repült arra keletnek, végig a hullámtalan vízen; ment mindaddig, míg az akarattjai és kenesei nagy partokat el nem érte. Ott aztán bele bújt a >>nagy fa<< százados lombjai közé, s érkezéte az az ezer meg ezer madár, mely a gallyak közt lakott, átvette az istent dicsérő hangokat s megcifrázva, felélenkítve bocsátotta föl a magasba, az ürbe, még azon is felül, egész odáig, hol a hívő isten lakását képzei.

Mikor végre Finta elhagyta, fölemelkedtek karos székeikből a küldöttek; leemelték fővegeiket, s az egyik meghatott hangon beszélni kezdett a tömeghez.

Azok a kemény szívű emberek csak azt vették észre, hogy valami föltolakodó érzelem szorongatja torkaikat; mikor aztán már a nyeléssel nem győzték, csak fölfakadt az szemeikben, s ökölnyi gombos mentéikre hullott alá a drága gyöngy, eleinte csak

egy cseppben; de aztán sűrűen, hogy elő kellett húzni zsebeikből a kék kendőt.

Még azután is, mikor már a beszédnek vége volt, ott állottak némán, szólanul, meghatva.

Egyszer aztán csak összekeveredett az egész ott levő gyülekezet, s a küldöttség tagjai azt látták, hogy nemes és nem nemes paroláz, öleli, csókolja egymást, szent lett közöttük a békesség.

És az a szótlán némaság, az a meghatottság, majd a testvéri ölekezés minden szép szónál ékebben igazolta, hogy annak a harangnak nincsen semmi baja.

Ezért hallgattak a traktus küldöttei Füreden harangot.

(Megjelent a „Pesti Hirlap” 1891. március 28-i számában.)

A harangavatási történethez kapcsolódik Babay egy másik elbeszélése is, amely szintén a füredi református templomról szól. Ez a novella a templomtorony csúcsán levő toronydísz (egy Habsburg-jelkép) 1848-as kicseréléséről szól, a címe: „*Hogyan repült le a császári sas?*” (A történet egy változata szerint azért vették le, mivel honvédtisztek azzal fenyegetőztek, hogy ha nem teszik ezt meg, ágyúval fogják lelőni.):

„... Szerencse, hogy Schandt András uram itt felejtette nagy reszelőjét, mellyel néhány éve megreszelte a harangot; kezébe nyomták a toprongyosnak, hogy csinálja, a hogy tudja. ... Mikor a csillag elkészült, felkúszott a toprongyos a toronyba, lyukat vágott a tetőn azon kibújt a nagy reszelővel, s ott fenn a szédítő magasban, minden állás nélkül – hogyan, hogyan se – úgy lereszelte azt a kétféjű sast, hogy csak úgy zuhogott lehullt darabja a kövecses földön: Aztán felvontatta azt a fényesre eskábált csillagot, oda erősítette a kétféjű sas helyébe, hogy még ma napig is ott ragyog, és majd kisüti a szemét annak a tihanyi halásznak, aki a kelt nappal Füred felé tekint. ...”

(Megjelent a „Veszprémi Független Hirlap” 1890. január 4-i számában.)

1. Babay Kálmán (Gárdonyi, 1862. december 7. – Balatonkenese, 1933. április 29.) Csajágon, Mezőkomáromban, Sárkeresztesen volt református lelkész, Balatonkenesén vonult nyugdíjba. Több száz szépirodalmi munkája jelent meg a fővárosi, Fejér és Veszprém megyei lapokban. Elbeszéléseiben sok szeretettel írt – többek között – a Balatonról, a tó partján élő emberekről, szokásaikról. Ezek összegyűjtve, könyv alakban is megjelentek. Pl.: Balaton-melléki történetek. Veszprém, 1892.; Szép Balaton mellől. Debrecen, 1912.
2. traktus: minden bizonnyal a megyegyűlés.
3. valószínűleg Finta István.

Z. KARKOVÁNY JUDIT

AZ ELNÉMULT HARANG – AVAGY TÖPRENGÉS AZ ELNÉMÍTOTT FÜREDI HARANGRÓL

Hogyan lehet egy harangot negyedszázadra hivatalosan elnémítani? Hogyan szokás „lepecsételni”? A harangszentelés minden felekezetnek örömmünnepe, de mit éreznek a felekezetbeliek, amikor harangjukat büntetésből leveszik a haranglábról, és évtizedekre félretenni parancsolják? És hová kerül ilyenkor a harang? Intő jelként ott hagyják a templom mellett, vagy egy kevésbé szembetűnő helyen vár a sorsára? Hogyan húzódhat el egy per huszonöt évig, amikor az ítélet meghozatalakor már senki nem is emlékszik rá, mi volt a pert indítók sérelme, mivel időközben „*panaszos levelük elveszett*”?

„*Ahány az adat, annyi a kérdés.*”^[1] A válasz mindenképpen megérdemel egy önálló fejezetet a harangok történetében. Úgy tűnik, a füredi harang elnémítása az akkor már lassan vége felé közeledő ellenreformáció történetének része.

A 17-18. század fordulóján a *Neoaquistica Commissio* („Újszerzeményi Bizottság”) vizsgálta a törököktől visszavett birtokok tulajdonjogát. A Bécs számára 1696-ban készült összeírásban Arácsról ez áll: „*A török időkben a falu elpusztult, lakói szétszéledtek.*” (Akik vannak) „*mind kálvinisták.*” Balatonfüred lakói is „*mind kálvinisták.*” 1700-ban a Zala vármegye községeinek és pusztáinak összeírását végző szolgabíró hasonló rövidséggel ismétli meg: Arács lakói: „*Kálvinisták.*” Balatonfüred lakói is „*Mind kálvinisták.*”^[2] Az összeírók nem végeztek a mai értelemben vett „népösszeírást”, a felekezeti hovatartozás vizsgálata végképp nem volt feladatuk. Miért tartották mégis fontosnak Arácsról és Balatonfüredről ezt is följegyezni? Talán azt fogalmazták így meg diplomatikus óvatossággal, hogy ebben a két községben az ellenreformáció során egyetlen ember sem tagadta meg protestáns vallását, senki nem tért vissza a katolikus egyházba?

A 18. századra már nem volt jellemző az erőszakos rekatolizáció: nem ítélték gályarabságra a prédikátorokat, börtönbüntetésre is ritkábban, a katolikus Habsburg uralkodók rendeleti úton igyekeztek szabályozni a vallásgyakorlást. III. Károly 1731-ben még tiltotta és büntette az áttérést, a protestánsoknak is kötelezővé tette a katolikus ünnepek megtartását, a közhivatalt vállalók számára előírt esküszöveg pedig Szűz Mária és a szentek nevét is tartalmazta. (Ezen később a protestánsok körében kiváltott felháborodás miatt annyit enyhített, hogy a tisztviselőknek elegendő volt az eskü szövegét meghallgatni, nem kellett azt elmondaniuk.) Leánya, Mária Terézia uralkodása alatt még visszafogottabb eszközökkel folyt a visszatérítés, de

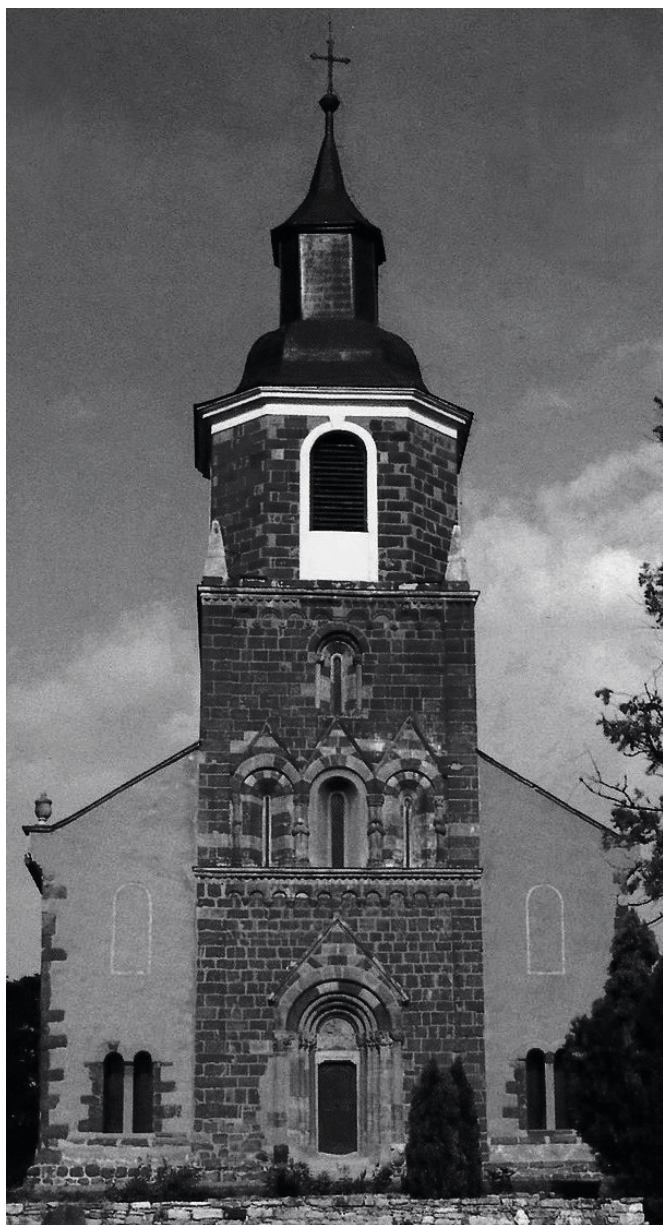
végző megoldást csak a „türelmi rendelet” hozott 1781-ben. II. József a nem-katolikusoknak is engedélyezte templom, paplak és iskola építését, azzal a megszorítással, hogy a templom nem nyílhat közvetlenül az utcára, tornya és harangja sem lehet. A felvilágosult vallásosság jegyében viszont megtiltotta a zarándoklatokat és a körmeneteket.^[3]

Kisebb jelentőségű, de az érintetteknek nem kevésbé fájdalmas volt a templomok „visszafoglalásnak” vagy „visszaszerzésnek” nevezett erőszakos elvétele: a török pusztítás előtt épült templomokat a jog a katolikusoknak ítélte, a protestánsok csak a későbbi, maguk építette templomaikat tarthatták meg.

Az északi Balaton-parton a rekatolizáció Padányi Bíró Márton veszprémi püspök nevéhez fűződik, aki két évtized alatt 43 templomot szerzett vissza a katolikus egyház számára, legelsőként – még püspökké szentelése előtt – a felsőörsit.^[4] Erőszakra nem volt szüksége: a templom használhatatlan állapotban volt. Az Árpád-kori épületet a 16. században a törökök négyszer égették fel, papjai elmenekültek, 1701-ben már boltozatai is bedőléssel fenyegettek, a reformátusok önként visszaadták.^[5]

A történet valójában itt kezdődik: a pusztulástól megmentett felsőörsi templomban 1744. júliusában Magdolna-napi búcsút hirdettek. A résztvevők egy csoportja Tihanyból indult, majd „toronyiránt” mentek: Aszófőn, Balatonfüreden, Arácsra és Csopakra mind többen csatlakoztak a menethez. Tihanytól Felsőörsig az út hossza 18-20 km, a búcsújáróknak az utat gyalog kell megtenniük, és a délelőtt folyamán oda kell érniük: az ünnepi szertartás legfontosabb része a misehallgatás és az áldozás. Sík területen 5 km/óra a megtehető távolság. (Ez a mai ember teljesítménye, nem erőltetett menet, de a régieké ennél több volt.) A terület csak az utolsó szakaszon, Felsőörs felé emelkedik, ott valamivel hosszabb a menetidő: 4 km/óra. Magdolna-napkor, július 22-én öt órakor virrad, ha az első csoport Tihanyból napkelte után elindult, időben megérkeztek Felsőörsre. Visszafelé fordított a helyzet: a később csatlakozók értek haza legkorábban, de még a Tihanyból indulók is jóval napnyugta előtt. A Tihanyból indulók számát nem ismerjük, azt sem tudjuk, hányan csatlakoztak hozzájuk Füreden, csatlakoztak-e egyáltalán? (A katolikusok lélekszáma ekkor 30, ez hét családra oszlik, de a hét közül kettő vegyes vallású, a „*vegyesházasság pedig hitközömbösségre nevel*”, írja Anty Illés a balatonfüredi plébánia történetéről szóló munkájában.)^[6]

A búcsújárás végét így írja le: „*A katolikus élet ez első megmozdulása kihívta a protestánsok ellenszenvét, mely 1744-ben egy szégyenteljes esetben robbant ki. A katolikusok az egész vidékről a tihanyi pap vezetése alatt Felsőörsre mentek a Magdolna-napi búcsúra. A visszatérő búcsúsokat a füredi temetőben elrejtőzt kálvinisták megtámadták és tettelegesen bántalmazták. A tihanyi papot, Csupord Vincét az apátság füredi jobbágya, Tolnai János menti ki a kálvinisták kezéből. A sérelem a tapolcai megyegyűlés elé került, de végleges elintézése ismeretlen.*” (A megyegyűlésen résztvevők számára a végleges elintézés nem lehetett igazán fontos – Tapolca messze van Veszprémtől.)

Felsőörs, katolikus templom

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Fels%C5%91%C3%B6rsi_pr%C3%A9posts%C3%A1gi_templom#/media/F%C3%A1jl:FEL10043_KT030816.jpg

Készítette: Kiss Tamás

Letöltés ideje: 2019. július 29., 19 óra 52 perc

Az arácsi templom visszaszerzésére tíz év múlva, 1754-ben került sor. A vármegye katonái először augusztusban, sikertelenül próbálkoztak meg vele: a reformátusok fejszékkel, vasvillával felfegyverkezve vették körül templomukat, hogy „*Isten házat csepp vérekig védelmezzék*”. A foglalásra kirendeltek Savanyúvíz felé kerülve próbálták meglepni az arácsiakat, csak hogy a „veszedelem” hírére segítségükre siettek a fürediek. Az egykori „Beszálló” fogadónál, amikor a visszafoglalásra küldöttek már az asszonyokat is ütlelni kezdték, valódi összecsapásra került sor, a katonák dolguk végezetlenül futamodtak meg. A december 12-én megismételt visszafoglalást 80 „vasas katona” hajtotta végre; a templom kulcsát erőszakkal elvették, a prédikátor éjjel, mezei munkás öltözetében kényszerült menekülni. Az arácsiak közel harminc évig újra Balatonfüredre jártak istentiszteletre, saját templom építésére csak II. József türelmi rendelete után nyílt lehetőségük.^[7]

Valamivel azonban a füredi „zendülőket” is meg kellett büntetni. 1710-ben ők is csak tatarozták, új tetővel fedték be az Árpád-kori Szent Margit templomot, de tanúk igazolták, hogy 1726-ban – annak közvetlen közelében – újat építettek, jogosan elvenni, „visszaszerezni” nem lehetett, csak a harangját.

A történet előzményeit Anty Illés tanulmánya így foglalja össze: az 1726-os templomépítésben, a harangláb és a harang megszerzésében a katolikus hívek is segítettek. Idézzük itt szó szerint: „*A katolikusok a templom és a harangláb építésével és a harang beszerzésében való közreműködésükkel jogot szereztek – valószínűleg egyezség útján – a harang használatára. A közös használatból összeütközés támadt, mivel egy alkalommal a kálvinisták ezt erőszakkal megakadályozták. Ez a katolikusok szerzett jogainak megsértése volt, amelyre ők peres úton kerestek orvoslást. A királyi helytartótanács a harangot levetette a harangláb-ról és hivatalos pecséttel zár alá tetette, nehogy a per eldőltéig a közös használat újabb összetűzés oka legyen.*”^[8]

Használták-e egyáltalán a katolikusok a harangot? Milyen alkalmakkor? „Beharangozni” – a híveket templomba szólítani – nem kellett, hiszen misére, esküvőre, keresztelőre a paloznaki plébániára mentek. (Megtörtént, hogy amikor az újszülött érdekében sürgősnek vélték, a református pap keresztelte meg a gyermeket.) Temetés alkalmával? Lehetséges, a siskei temetőben 1825-ig békeességben nyugodtak egymás mellett a kálvinisták és a katolikusok. A két legfontosabb kérdésre pedig nem tér ki Anty: mikor és miért akadályozták meg, még hozzá erőszakkal a harang használatában a katolikusokat?

Erről Szabó Géza lelkész tanulmányában találjuk meg a választ. „*1744. július 22-én Mária /Magdolna napján Tihanyból zarándoklat indult Felsőörsre P.*

In/ce/ bencés szerzetes vezetésével. A szerzetes azt kívánta, hogy a füredi /ref/ormátusok harangozzanak, ők ezt megtagadták odamenet és délután /vis/szajövet is. A bencés bement a ref/ormátus/ mesterhez az indok után érdeklődni (talán /szá/monkérni.) Erre a kálvinisták félreverték a harangokat, mire a lakosság /kap/ával, kaszával szétverte a bucsusokat (sic). A bencést is korbáccsal verték. A vizsgálaton azzal védekeztek a fürediek, hogy részegek voltak. Sokakat rablásba vetettek ezért, férfiakat és nőket is. Előzménye volt ez a füredi-arácsi zendülésnek. Ezeket az összetűzéseket (sic) kiprovokálták a kath/olikus/ papok. A füredi reformátusok miatt akkor is, ma is, akár naponként zarándokolhattak volna a falun át bántatlanul, ha nem kényszerítik őket vallási meggyőződésükkel ellentétes cselekvésre, itt harangozásra.^[9]

A két elbeszélés csupán abban egyezik, hogy 1744-ben, a Magdolna-napi búcsú után a Felsőörsről hazatérők összetűztek a füredi kálvinistákkal. Az összetűzést követő fél évszázados pereskedés során elfogynak a tanúk, s egyre halványul az emlékezetük. Próbáljuk meg itt csupán az események időrendjének segítségével, „sine ira et studio” – indulat és részrehajlás nélkül – összeállítani a történetet. Nem könnyű feladat. Anty 1933-ban „a balatonfüredi plébánia közeljövőben történendő jogi megszervezéséhez” keresi a történeti adatokat; könyvében az évszámok pontosak, a sorrendjük megváltoztatása miatt azonban ok és okozat többször felcserélődik.

I. „**Füred Anno 1620**” Valóban megvolt még 1988-ban ez a harang? Zákonyi Ferenc monográfiája fontos helyén, a református gyülekezet történetéről és templomáról szóló fejezetben említi. Forrásként Szabó Géza lelkész tanulmányának kéziratát jelöli meg, s ez azért több, mint „helyi hagyomány”. Ha létezett, ez kellett legyen a füredi gyülekezet első harangja.

Jegyzetek

1. Bertolt Brecht: Egy olvasni szerető munkás kérdezi. Fordította: Végh György.
2. Zákonyi Ferenc: Füred a török uralom után és a kuruc szabadságharcban. In: Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Veszprém, 1988. 108-110. old.
3. Romsics Ignác: Magyarország története. Kossuth Kiadó, 2017. 264-265. old.
4. Padányi Bíró Márton (1693 – 1762) 1745-től veszprémi püspök, egyben örökös főispán. In: Péhm (Mindszenty) József: Padányi Bíró Márton élete és kora. 1934. Zalaegerszeg.
5. Felsőörsi prépostsági templom. https://hu.wikipedia.org/wiki/Fels%C5%91%C3%B6rsi_pr%C3%A9posts%C3%A1gi_templom
6. Anty Illés: Balatonfüred (Plébániák története I.) 1933. 12. és 13. oldal.
7. Császár Attila: A balatonarácsi református egyház. In: Balatonfüred és Balatonarács története. Veszprém, 1999. 613. old.
8. Anty Illés i.m. 14-15. old.
9. Szabó Géza (1905 – 1983) tótvázsonyi majd csopaki lelkész. Nyugalomba vonulása után Balatonfüreden élt, a református egyházközség presbitere volt. Az egyházközség történetéről írt tanulmányainak kéziratai a Helytörténeti Gyűjteményben és a Pápai Református Gyűjtemény Kézirattárában találhatóak.
10. Anty Illés i.m. 15 -16 – 17. old.

II. 1726-ban a templomépítés során a katolikusok valóban sokat segítettek a kálvinistáknak. Erről azonban csak 1755-ben, a per kezdetén számoltak be részletesen: „A pópisták egyenlőképpen adtak mindennapi gyalognapszámot és készpénzt... Katolikus kőművesek jószerivel dolgoztak a templom építésén, az iparosoknak katolikus családok is adtak kosztot.” Arról nem esik szó, hogy „a harang és a harangláb megszerzésében a katolikus hívek is segítettek a kálvinistáknak”, ahogyan Anty Illés írja. Új, (második?) harangról tehát nincsen adatunk.

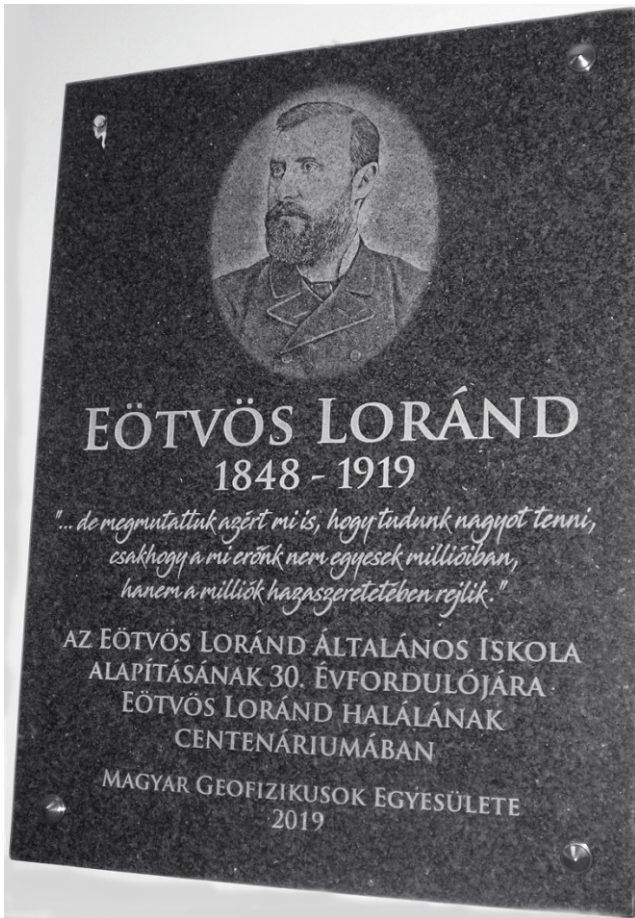
III. A királyi helytartótanács rendeletére 1754-ben a per eldőltekig „zár alá teszik”, vagyis leveszik a haranglábról és lepecsételik a harangot. A büntetés megvan, húsz év múlva az ítélet is meglesz: 1778-ban a katolikusoknak adják. Ugyanebben az évben a katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvbe bejegyzik, hogy „van már haranglábuk és abban egy harang, de az is használhatatlan állapotban, mert repedt”.^[10]

IV. A Steinstock-féle harang 1763-ban készült el. Ha az elnémított harang volt az egyetlen, akkor a reformátusoknak kilenc évig semmilyen harangjuk nem volt? Csak így nevezhető ez „az egyházközség legrégebb harangjának”. (Steinstock harangját 1921-ben, amikor az első világháború idején összetört harangok helyett az egyházközség új harangokat öntetett, az arácsi katolikus egyház vette meg, máig használják.)

V. Az utolsó forduló: 1788-ban húsz kálvinista – mintegy tiltakozásul az ítélet ellen – visszavitte a harangot a református templom mellé. A pereskedés mégsem kezdődött újra: a „tettesek” még a vizsgálat megindítása előtt, elkerülendő az újabb pereket és a szigorú büntetést, visszatették az amúgy is már csak jelképként egzisztáló harangot a katolikus haranglábra. A felsőörsi búcsú óta fél évszázad eltelt, a vallásháború lassan elcsendesedett, egy repedt harangért nem volt érdemes újra kezdeni.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

PÓTLÁS A „BALATONFÜRED EMLÉKJELEI” C. KÖNYVHÖZ

Emléktábla a balatonfüredi Eötvös Loránd Általános Iskola aulájában, a bejárat melletti falon.

Tábla anyaga: gránit.

Készítette: Kő-Szórás Kft. (Zsákai Attila); a táblát Zelei Gábor tervezte.

Avatás ideje: 2019. május 21.

Felirata: „Eötvös Loránd / 1848 – 1919 / >> ... de megmutattuk azért mi is, hogy tudunk nagyot tenni / csak hogy a mi erőnk nem egyesek millióiban / hanem a milliók hazaszeretében rejlik. << / Az Eötvös Loránd Általános Iskola / alapításának 30. évfordulójára / Eötvös Loránd halálának / centenáriumban / Magyar Geofizikusok Egyesülete / 2019”

2019. május 21-én a balatonfüredi, Eötvös Loránd nevét viselő általános iskolában emléktáblát avattak a névadó tiszteletére. Az ünnepségen dr. Bóka István, Láng Gáspár, nyugalmazott iskolaigazgató, valamint Magyar Balázs, a Magyar Geofizikusok Egyesületének elnöke és Tremmer Bernadett, az iskola igazgatója tartott beszédet. Az emlékjelet Magyar Balázs és Tremmer Bernadett leplezték le. Az ünnepségen az iskola diákjai szép műsorral szórakoztatták a megjelenteket.

*A tábla szövege pontatlan: a névfelvétel évfordulóján avatták fel.

Eötvös Loránd (Buda, 1848. július 27. – Budapest, 1919. április 8.) elméleti fizikus. Gravitációs kettős ingáját 1901–1903-as években a Balaton jegén Balatonfüred és Tihany között próbálta ki és hitelesítette. Füreden, az iskola udvarán bronz mellszobra (Borbás Tibor alkotása), a Balatoni Panteonban tábla őrzi még emlékét. A sétányon emlékfát ültettek tiszteletére.

Emlékfa és tábla a Tagore sétány melletti parkban, az Ipoly Szálló előtt, a Blaha-emlékpad közelében.

Fa fajtája: Oszlopos Vérbükk (Fagus Sylvatica 'Dawycck Purple').

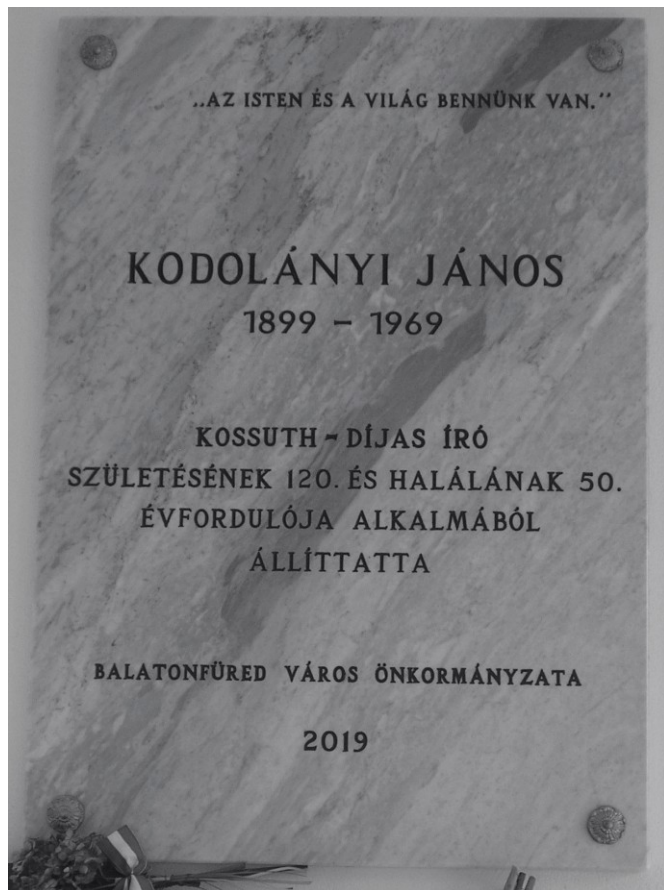
Tábla anyaga: márvány.

Ültetés / avatás ideje: 2019. október 5.

Felirata: „Eötvös Loránd / (1848 – 1919) / halálának centenáriuma / alkalmából, / a Magyarhoni Földtani Társulat / és a Magyar Geofizikusok Egyesülete / javaslatára állíttatta / Balatonfüred Város Önkormányzata / 2019.”

Eötvös Loránd fizikus, a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnöke halálának 100. évfordulója

alkalmából 2019. október 3. és 5. között a Magyarhoni Földtani Társulat / és a Magyar Geofizikusok Egyesülete közös vándorgyűlést szervezett a balatonfüredi Hotel Margarétában, ennek keretében a balatonfüredi önkormányzattal együtt fát ültettek és emléktáblát állítottak a tudós tiszteletére a tagore sétányon. A faültetésen dr. Bóka István balatonfüredi polgármester köszöntőjét követően Zelei Gábor, a Magyar Geofizikusok Egyesületének elnöke méltatta Eötvös Lorándot. Ezután dr. Bóka István, Zelei Gábor, valamint Budai Tamás, a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke elültették a fizikus emlékének szentelt fát és felavatták a tábláját, amelyek előtt koszorúkat is elhelyeztek. Az ünnepség alkalmából szép műsort adott a városi fűvőszeneke és a tudós nevét viselő helybeli általános iskola.

Emléktábla a Füredi Panteonban, Gyógy tér 1.

Anyaga: fehér mészkő.

Avatás ideje: 2019. október 26.

Felirata: „ >>Az Isten és a világ bennünk van. << / Kodolányi János / 1899 – 1969 / Kossuth-díjas író / születésének 120. és halálának 50. / évfordulója alkalmából / állíttatta / Balatonfüred Város Önkormányzata / 2019”

A Dunántúl írójának is nevezett irodalmár születésének 120 éves, halálának 50 éves jubileuma alkal-

mából állították az emlékjelet. Az ünnepségen előbb Bálint János, Liszt Ferenc-díjas fuvolaművész játékkal szórakoztatta a megjelenteket. Utána Praznovszky Mihály köszöntőjében méltatta az író. Ezt követően Kodolányi Gyula, az író unokaöccse, Prima Primissima-díjas költő mondott avatóbeszédet, majd dr. Bóka István balatonfüredi polgármesterrel együtt leplezték le az emléktáblát. Ezután többen – köztük a Balatonakarattyai Fürdőtelepi Egyesület – koszorút helyeztek el. Oberfrank Pál Jászai Mari-díjas színművész Kodolányi János műveiből olvasott fel részleteket.

Kodolányi János, id. (Telki, 1899. március 13. – Budapest, 1969. augusztus 10.) író, költő, újságíró.

Visszaemlékezései szerint már hat-hétéves korában kezdett saját tetszésére verseket írni. 1915-ben jelent meg első verseskötete Pécsen „Hajnal” címmel, de 1921-ben felhagyott a versírással. Az iskolában az irodalmi önképzőkör vezérégyénisége volt; 1917-ben „Diák-toll” címmel irodalmi lapot szerkesztett, melyet egy másik iskola megbírálása miatt a tanári kar betiltott. 1919 őszétől a vajszlói katolikus elemi iskolában lett tanító. 1921-ben megnősült, az ifjú pár Budapestre költözött, komoly nélkülözések között voltak kénytelenek élni, és gyakran kényszerültek lakóhelyet változtatni. Az 1930-as évek végén, az 1940-es évek elején Balatonakarattyan vásároltak villát. 1949-ben végleg itt telepedett le, író társai, Szabó Lőrinc, Tamási Áron és mások itt látogatták meg, önkéntes száműzetése helyszínén. A „Visszapillantó tükkör” c., balatonakarattyai emlékeit felidéző önéletrajzi mű 1968-ban jelent meg.

1919-től filozófiai, esztétikai és szociológiai tanulmányai jelentek meg. Több napilap és folyóirat munkatársa volt, egyik elbeszélését a Nyugat is közölte, ekkor figyelt fel rá Móricz Zsigmond. Első prózai kötete (regénye) a „Szép Zsuzska” 1925-ben jelent meg, de a kezdő író sokáig barátai – köztük Móricz Zsigmond – erkölcsi és anyagi támogatására szorult. Egyik vezető egyénisége volt a népi írók mozgalmának. Az 1930-as évek közepén bejárta az Ormánság falvait, erről írta meg a „Baranyai utazás” c. szociográfiát, amely 1941-ben jelent meg. 1937-ben a Baumgarten-díjjal ismerték el munkásságát.

Több regényének („Boldog Margit”, „Az égő csipkebokor”, „Fellázadt gépek”, „Holdvilág völgye”, „Pogány tüzek”, „Vas fia”, „Vízválasztó”) cselekménye részben Veszprém megye területén játszódik.

A balatonfüredi szívkorházban többször kezelték Kodolányi Jánost, így 1956 tavaszán, de megfordult Lipták Gáborék házában is, ahol találkozott vele Ilyés Gyula, Németh László és mások.

NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA

EMLÉKEZÉS A KEZDETEKRE, AZ ALAPÍTÓKRA...

Egyesületünk 25 évvel ezelőtt, 1994. december 15-én a helytörténeti múzeum céljára adományozott Arany János utca 12. sz. alatti családi házban alakult meg, ahol már több, mint egy éve működött a könyvtár részlegként a Városi Helytörténeti Gyűjtemény. Itt kaptak helyet a korábban összegyűjtött dokumentumok, az átadott hagyatékok és ajándékok.

A könyvtár vezetőjének, Györgyné Juhász Katalinnak a kezdeményezésére a gyűjtemény munkatársai egy helytörténettel foglalkozó egyesület létrehozását tervezték, amelynek jelképesen ott, a füredi múlt dokumentumai között kellene megalakulnia, és működni. Végül a hely szűkössége miatt névre szóló meghívást csak azok a füredi születésű vagy kötődésű, itt élő és dolgozó személyek kaptak, akikről feltételezték, hogy tudással, emlékeikkel, a tulajdonukban lévő dokumentumokkal segíteni tudnának Füred értékeinek megőrzésében, megismertetésében. Hívták azokat a szakembereket is, akik már kutatták Füred történetének egy-egy időszakát, és erről írásuk is megjelent. Fontosnak tartották, hogy köztünk legyenek azok a pedagógusok is, akiknek szívügye volt, hogy tanítványaik megismerjék lakóhelyük múltját.

A hívásra pozitív válaszok érkeztek, így 25 fővel meg is alakult az egyesület. Az ekkor ismertetett elképzelés szerint, a könyvtár korábbi helytörténeti gyűjtő- és kutatómunkáját eredményesen csak szélesebb helyi összefogással érdemes és lehet folytatni. Ezért egy Füredért tevékenykedő, baráti körbe várták mindazokat, akik majd a szakemberek munkáját támogatva, gyűjtik a múlt és a jelen dokumentumait, és tudásukat, emlékeiket igyekeznek továbbadni, másokkal is megismertetni. Hamarosan tisztázódott, hogy ki, miben tud segíteni, milyen közösségi munkához van kedve és tehetsége.

25 év után elmondható, hogy a kezdeményezés életrevalónak bizonyult, hiszen az egyesület, mint az egyik legrégebben alakult füredi közösség eredményesen működik. A kitüntetések, amelyeket e munka elismeréseként az egyesület és néhány tagunk kapott, megerősítik azt, hogy a kezdetben megfogalmazott célok ma is vállalhatóak.

Hosszan lehetne sorolni, mi minden történt velünk a gyorsan elröppenő negyedszázad alatt: kik és milyen dokumentumokkal gyarapították a helytörténeti gyűjteményt; tagjaink milyen témákban kutattak; hány előadást, összejövetelt rendeztünk; milyen megemlékezéseket tartottunk; melyek azok a helytörténettel foglalkozó könyvek és kiadványok, tanulmányok, cikkek, amelyeket tagjaink írtak, vagy amelyek létrejöttében segítettek. Külön elemzést érdemelne 2001-ben indult folyóiratunk értékelése is. Azt is számba vehetnénk, hány sírt tettünk rendbe, milyen emléktáblákkal, épületekkel, sírokkal kapcsolatos észrevételeket juttattunk el az önkormányzathoz, mit javasoltunk a helyi értéktárba, vagy az önkormányzat kérésére milyen véleményt fogalmaztunk meg, pl. egy-egy új utca elnevezésével kapcsolatban.

Az egyesület tevékenységéről részletes képet adnak az éves beszámolók, az összegyűjtött fotók, újságcikkek, a Füredi Históriaiban pedig olvashatók a megalakulás 10. és 20. évfordulóján közzétett összefoglalók is.

Szerencsére, az alapítók és az első években regisztrált tagok közül még sokan ünnepelhetik körünkben a negyedszázados évfordulót. A 10. évfordulón közzétett neveket olvasva látható, hogy különböző beállítottságú, korú, végzettségű, foglalkozású emberek önzetlen munkája, tenni akarása, Füred iránti szeretete hozta létre és működtette tovább is ezt a civil szervezetet. A tagok többsége itt született, itt élt, vagy nyaralóként szerette meg a települést.

Úgy gondoljuk, hogy ezen az összejövetelen az adatok, események ismertetése helyett, legalább egy felsorolás erejéig, kötelességünk megemlékezni azokról a tagjainkról, akik az első tízegynéhány évben tevékenyen részt vettek az egyesület életében, de már nem lehetnek közöttünk.

Látszólag nem tettek nagy dolgokat, csak gondolkodtak a múltrol, adatokat, információkat gyűjtöttek, szóban vagy írásban megosztották emlékeiket, féltve őrzött családi iratokat, fotókat, tárgyakat ajándékoztak a gyűjteménynek. Nagy szerepük volt abban is, hogy Füred múltjáról több értékes könyv, tanulmány, cikk született. Figyelemmel kísérték a megőrzendő füredi értékek sorsát, jelezték, hol van méltatlanul elfeledett sír, vagy kérés nélkül javították az emléktáblák lekopott szövegét. Kölcsönadott dokumentumaikkal gazdagították a gyűjtemény tematikus kiállításainak anyagát, így 1996-ban, a várossá alakulás 25. évfordulóján rendezett kiállítás létrehozásában is sokat segítettek. Megérdemlik, hogy felidézzük alakjukat, mert új tagjainknak is ismerni kell, mit köszönhetünk nekik. Néhányukról könyv is szól, többük életrajza olvasható a 2011-ben megjelent Balatonfüredi életrajzi lexikonban vagy a Füredi Históriaiban.

Tisztelettel emlékezzünk tehát egykori tagjainkra, rangsorolás nélkül, nevüket betűrendben felsorolva:

A nyaranta itt pihenő, budapesti **Ajtós Imréné Zombory-Moldován Éva** több írásában osztotta meg emlékeit, férje családi dokumentumokat ajándékozott a gyűjteménynek.

A díszpolgári címet kapott házaspár, **Bányai Erzsébet** festőművész és **Máthé János** kertépítő szívesen beszélt életének füredi eseményeiről.

Gondoljunk tisztelettel a Füredi História szerkesztőbizottságában haláláig tevékenykedő, az egyesület életéről is sokat publikáló, Pro Urbe díjas dr. **Dibusz László** háziorvosra; a szintén Pro Urbe-díjas, Füred tárgyi emlékeire figyelő ezermester **Egervári Tivadar** villanyszerelőre; a vasutas, vasúttörténész-író **Fazekas Miklósrá**; a város sporttörténetével és az Anna-bállal is foglalkozó, Pro Urbe díjas **Glatz László** testnevelő tanárra; a Füredről mindent tudó, számos dokumentumot a gyűjteménynek ajándékozó, **Havas Erzsébet** tanárnőre; a szintén pedagógus **Héder Sándornéra és Holczhauser Jenőre**, a földhivatal egykori vezetőjére.

Dr. **Honti József** orvosprofesszor Pesten élt, de füredi gyerekkori emlékeit több írásban is felelevenítette.

Egyesületünk első elnöke volt 1994 – 2003 között dr. **Horváth Mihály**, Pro Urbe díjas díszpolgárunk, a szívkórház orvosprofesszora.

Korompai Béláné tanítónő tudását helyismereti szakkörökben adta át a gyerekeknek.

László Zoltán kutatta és megírta munkahelyének, a vízműnek a történetét, de a borhetekről, régi épületekről is publikált. Gazdag helyismereti dokumentumait a Helytörténeti Gyűjteménynek ajándékozta.

Dr. **Lázár János**, a képviselőtestület tagja, a Balatoni Szövetség titkára, a város poszthumusz díszpolgára is aktívan részt vett az egyesület életében, támogatta munkánkat.

Füred sokat köszönhet dr. **Lichtneckert András** levéltáros-történésznek, a fürdőhely múltjának kutatásáért és megismertetéséért, aki több írását is először a Históriaiban jelentette meg.

P. Nagy Sándor vegyész a gyűjteménynek adományozta édesapja igen értékes hagyatékát, így egyesületünk javaslatára Peremartoni Nagy Sándor poszthumusz Pro Urbe díjat kapott, és nevét tér is viseli.

Az egykori vitorlázó, a SZOT Sétahajózási Központ nyugdíjas vezetője, **Németh Gyula** információival, dokumentumaival segítette a gyűjtemény munkáját.

A budapesti dr. **Németh László** jogász, műgyűjtő, Füred szerelmese volt, több tárgyat is ajándékozott a gyűjteménynek, amelyekről írása is megjelent, füredi ivópohár gyűjteménye ma már a város tulajdonában van.

Németh Teréz védőnő családi dokumentumokkal, iratokkal gyarapította a gyűjteményt.

Ismereteivel sokat segített a város közművelődésért dolgozó **Sarkadi Tamás** tanár-népművelő.

Egyesületi életünkben nagy űrt hagyott maga után egykori titkárunk, **Sárköziné Sárovits Hajnalka** könyvtárigazgató.

A nyaralótulajdonos dr. **Sibalszky Zoltán** Budapesten élő gépészmérnök írásaiban idézte fel füredi emlékeit.

Simon Gyula füredi gépésztechnikus több dokumentumot is ajándékozott a gyűjteménynek.

Az egykori füredi élet megismertetéséhez sok segítséget adott a városi képviselőként is tevékenykedő **Somogyi Pál**, dr. **Szabó Lóránt** gyógyszerész és felesége **Stéger Piroska**, a tisztviselő **Szekeres Mihályné**, vagy a Pro Urbe díjas **Tilesch Nándor** bábművész.

Dr. **Uzsoki András** muzeológus több előadást is tartott számunkra, **Varga Lajos** bácsi hiteles adatközlőként nemcsak szakembereknek beszélt szívesen a régi Füredről, családjáról, hanem a helyismereti tábor fiataljainak is.

Mindenkit ismert és mindenre emlékezett a tősgyökeres **Vurai Tamás** és felesége.

Wagner Imre hajómérnök a hajógyár történetét kutatta és írta meg.

Az egyesület életéről készült fotókon többük arca is felvillan. Örizzük meg emlékezetünkben alakjukat, gondolataikat, és ne feledjük, hogy milyen sokat köszönhetünk nekik.

Nem kell bizonygatni, hogy 25 év alatt az egyesület fontos szerepet játszott a város múltjának megismertetésében, és sok segítséget nyújt ma is a Városi Helytörténeti Gyűjtemény tevékenységéhez. A munkát folytatni kell, a közösen szervezett és lebonyolított programok, előadások, megemlékezések elengedhetetlenek a városhoz fűződő kapcsolatok erősítésében. A Helytörténeti Gyűjtemény számára a Kossuth Lajos utcában felépülő új, korszerű épületben remélhetőleg végleg otthonra találunk, ahol előadásokat, összejöveteleket tarthatunk, és tovább segíthetjük a gyűjtemény munkáját.

BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES

ÜNNEPI BESZÉD A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET 25 ÉVES JUBILEUMÁRA

Ünnepelni jöttünk ma. Az ünnepben a legszebb és legfontosabb az együttlét. Az, hogy ilyen sokan összegyűlünk megadni a tiszteletet a múltnak, melyből a közösség minden tagjának van része, az emlékeknek, melyek a miénk. Öröm, hogy az alapító tagok közül sokan még most is közöttünk vannak.

Az utóbbi 5 év munkáját szeretném röviden összefoglalni. Örvendetes, hogy a kezdeti 25 fő taglétszámunk az utóbbi években mindig 75 fölött van.

A 2014-es tisztújításkor vette át a jelenlegi vezetőség a munkát. Akkor még titkárként köztünk volt Sárköziné Sárovits Hajnalka, akit sajnos 2 éve augusztusban elvesztettünk. A jelenlegi felállás: Budáné Bocsor Ágnes elnök, Csonka Endre titkár, vezetőségi tagok: dr. Hullerné Takács Ilona, Rózsa Etelka Mária, Tóth Györgyi.

Egyesületünk élete szoros szervezeti keretek között zajlik. Évente több elnökségi ülést tartunk, itt készül el munkatervünk, beszéljük meg a következő időszak teendőit. A tavaszi döntéshozó szerv ülésén a tagság kiegészíti, véleményezi ezt.

Minden hónap első hétfőjén egyesületi délutánt tartunk. Ezen alkalmakkor előadásokat, temetői vagy városnéző helytörténeti sétát, kiállítás-látogatást, egyéb programokat szervezünk.

Nagy sikere, kedvező visszhangja volt a városban a 80 éven felüli dolgozókat megszólaltató rendezvénysorozatnak, 2015-től 4 éven át. Minden alkalommal 10-17 fő fogadta el a meghívásunkat. Az összejöveteleken az idősök kérdésekre válaszolva idézték fel munkás éveiket. Egyesületünk kerámia plakettel és emléklappal, könyvvel ajándékozta meg őket. Az összejövetelek végén mindig megvendégtük a megjelenteket. A beszélgetéseken az érdeklődők soraiban szép számmal ott voltak egyesületünk tagjai.

Az eseményeket mind a 4 alkalommal a Füred TV felvette. A filmeket CD-re írva, értékmegőrzés céljából, kor-dokumentumként a Balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteményben helyeztük el.

Első alkalommal, 2015-ben Angyal Imre tagtársunk javaslatára, a **Hajógyár** volt, 80 éven felüli dolgozóit hívtuk visszaemlékező beszélgetésre a BYC székházába. A „*Hajógyári emlékeim*” című beszélgetésben 15 fő vett részt, a volt gyárigazgatók közül is eljöttek, köszöntötték a megjelenteket.

Második rendezvényünket, Csonka Endre tagtárs javaslatára 2016-ban „*HUSZÉV 80 felett*” címmel tartottuk az Annabella Hotelben. Ekkor a volt **HungarHotels (ma Danubius)** régi, 80 éven felüli dolgozóit hívtuk össze. A nagy sikerű összejöveteleken 10 idős vállalta a beszélgetést, és 4 volt igazgató.

A harmadik találkozóra 2017 októberében került sor a Szívkórház Esterházy termében. A **Szívkórház** 80 éven felüli volt dolgozói, 17 fő, orvosoktól a műszaki munkásokon át a takarítónőig a „*Szívkórházi emlékeink*” címmel összehívott rendezvényen emlékeztek munkás éveikre. Tavaly, a negyedik rendezvényre, melynek mottója: „*Pedagógus voltam*”, a város 80 éven felüli **pedagógusait** invitáltuk a Zsidó Kiválóságok Házába. A nagy sikerű rendezvényen a 31 meghívottból 15 tanító, tanár, óvónő emlékezett aktív éveire. Idén a 25 évre visszaemlékező összejövetelt magunknak szerveztük.

Megpróbálom röviden bemutatni az elmúlt 5 év eseményeit.

Büszkék vagyunk egyesületünk folyóiratára, a **Füredi História**ra, amelynek megálmodója Elek Miklós helytörténész volt. Immár 19 éve színvonalas, tudományos igényű írásokkal találkozhat a város múltja iránt érdeklődő olvasó.

Eddig még meg nem jelent helytörténeti kutatásokat, honismereti tanulmányokat, családtörténeteket ismerhetünk meg az írásokból. A cikkek szerzői nagyrészt az egyesület tagjai, de számos levéltári, múzeumi, könyvtári szakember, Füredről elszármazott, de magát még mindig füredinek valló szerző publikált a lapban. A folyóirat évente háromszor jelenik meg. Felelős szerkesztő jelenleg Baán Beáta.

Szorosan együttműködünk a Helytörténeti Gyűjteménnyel, Tóth-Bencze Tamástól és Miklós Tamástól sok segítséget kapunk. Mióta a könyvtár átépítése folyik, egyesületi délutánjainkat náluk, vagy a Zsidó Kiválóságok Házában tartjuk. Mindketten térítésmentesen adják a helyet.

Fontosnak tartjuk városunk újdonságainak megismerését, ez is a helytörténet része. Így jártunk a Magyar Fordítóházban (Lipták ház), a hajógyári vitorlás kikötőben, a Bodorkában, a Vitorlázeumban, a Füred Hotelben, még megnyitása előtt a Zsidó Kiválóságok Házában és a felújított Papsoka temetőben.

A teljesség igénye nélkül megemlítek néhány programot, előadást, amelyeket a tagság élénk érdeklődése kísért.

2015-ben Szabó Béla előadását hallgathattuk Rómer Flórisról. Az Egyesület 2016. januári találkozóján – Haász Ilona tagtársunk ajánlására – a város legidősebb „iskolásait” és egykori füredi tanárokat kért kötetlen beszélgetésre, visszaemlékezésre. A beszélgetést Rózsa Etelka Mária vezetőségi tagunk vezette, amelynek összefoglalása „*Évtizedek a fiatalok között*” címmel olvasható a Balatonfüredi Napló 2016. februári számában.

Deák István hajóskapitány előadást tartott a Pajtás hajó balesetéről és dokumentumfilmet is vetített a hajó gépészének visszaemlékezéseiről. Dr. Hullerné Takács Ilona vezetőségi tag megemlékezést szervezett Eötvös Károly szobránál.

A következő évben megtekintettük Arácson a Széchenyi kastélyt (ma: Szent Benedek Gimnázium és Szakképző iskola). Ugyanebben az évben a balatoni hidroplánrepülésről tartott előadást a balatonfüredi származású dr. Varga Sándor. Rózsa Etelka Mária vezetőségi tag „*Reformáció 500 – Református elődeink*” címmel tartott vetített képes előadást. Dr. Olti Ferenc tagtárs előadása a volt zsinagóga történetéről és az új épület tervezett kiállításáról szólt. A Szívkörházban 2018-ban Vidók Ildikó könyvtáros mutatta be az emeleti folyosón a Tagore emlékeket. Dr. Olti Ferenc tagtárs izraeli Weizmann intézet előadását foglalta össze „*Áttörés az Alzheimer kór megértésében*” címmel. Oláh Emil tábori lelkész a szólás-mondások egyháztörténeti eredetéről tartott érdekes előadást.

Borász szakmai körökben dr. Csizmazia Darab József (aki 2001 óta városunk díszpolgára és Pro Urbe díjasa) szőlőnemesítő emlékévé volt. A balatonfüredi programokon egyesületünk néhány tagja is részt vett, így a panteonban elhelyezett emléktábla avatáson is. A tábla állítását egyesületünk javasolta az Önkormányzatnak. Fia tagtársunk.

Ugyancsak 2018-ban javasoltuk, hogy dr. Németh László és felesége dr. Földesdy Gabriella tagtársaink füredi metszett savanyúvízes ivópohár gyűjteményét, amely 70 db-ból áll, vásárolja meg a város. A kezdeményezés sikeres volt, ma írták alá a szerződést és mi most láthattuk a poharak fotóit.

Ez évben Molnár Judit tagtársunk, a helyi Értéktár bizottság elnöke és Vörösmarty Éva a Veszprém Megyei Értéktár Bizottság elnöke előadást tartott az értéktárakról, Hungarikumokról. Helyi értéknek több javaslatot adtak be tagjaink: pl. Hajógyár, SZOT sétahajózás története, Füredi História, dr. Csizmazia Darab József életműve.

Idén 2 alkalommal volt az egyesületi délután programja a régi családi emlékeink bemutatása.

Németh Ákosné tagtársunk vezetésével megnéztük a felújított papsokai temetőket, parkot. Minden évben szervezünk egyesületi kirándulást, így jártunk már Budapesten a Fiumei úti Nemzeti sírkertben. Tavaly és idén az Esterházyak nyomába eredtünk: Ausztriában Fraknó várát és Rusztot néztük meg, illetve Pápa, Ganna, Döbrönte lát-nivalóival ismerkedtünk.

Tagtársunk Gazsi József balatonfüredi fotóművész rendkívüli mértékben segíti az egyesület tevékenységét azal, hogy a rendezvényeinken készített fotóit rendelkezésünkre bocsátja. A 25 éves jubileumon bemutatott képek egy jelentős része is az ő alkotása.

Több éve szervezi dr. Takács Gábor a Balatoni helytörténészek találkozóját, mindig más településen. Ezeken mindig részt vesz néhány tagunk, előadásukkal gazdagítja a programot. Az 2016. októberi összejevetelt Balatonfüreden tartották meg a Helytörténeti Gyűjteményben. A következő találkozó idén november végén Fonyódon lesz.

Minden évben több városi ünnepségen koszorúz egyesületünk.

És végül engedjék meg, hogy megemlítsen kitüntetett tagjainkat, akikre büszkék vagyunk!

Balatonfüred városért kitüntetés tulajdonosa: Glatz László, prof. dr. Horváth Mihály, Tilesch Nándor, ők sajnos már nincsenek közöttünk.

Díszpolgári címet kapott: prof. dr. Horváth Mihály, Bányai Erzsébet, Máté János- ők sajnos már elhunytak, és Gubicza Ferenc.

Dr.Csiszár Miklósé díj: Elek Miklós

Balatonfüred Kultúrájáért díj birtokosa: Németh Ákosné, Rosta Róbertné, Karika Erzsébet, Sárköziné Sárovits Hajnalka.

Széchenyi díjat vehetett át Áder János köztársasági elnöktől idén március 15-én, tudományos munkássága elismeréseként Kurutzné dr. Kovács Márta tagtársunk.

Huszonöt esztendő öröksége értékes hagyaték. Ezután is fontos és kiemelkedő feladatunknak tartjuk a helytörténeti munkát és büszkék vagyunk az eddig elért eredményeinkre.

A beszédek elhangzottak 2019. november 8-án.
Némethné Rác Lúdia összefoglalóját Fülöp Júlia olvasta fel.

A közelmúltban településünk életének két meghatározó alakjától is búcsút kellett vennünk. Szokásunknak megfelelően folyóiratunk hasábjain is elkészítünk tőlük egyben emléket állítva nekik. Tiszta és teljes életük példa az utánuk jövő nemzedékeknek. Hesz Tibor tanár úr bár nem volt egyesületünk tagja számos helyi közösség alakítója és alapítója igen. A város történetében egyedi, de talán országosan is ritka, hogy valaki fél évszázadot tölt el ugyanazon a munkahelyen, ahogy azt tette Hesz tanár úr a Lóczy Lajos Gimnáziumban. Peremartoni Nagy Sándor – Sanyi bácsi – nem sokkal az egyesületünk megalakulása után csatlakozott hozzánk. Híresen lokálpatrióta édesapja nyomdokain járva számos dokumentummal és saját visszaemlékezéseivel segítette a helytörténeti munkát, tevékenységünket fényképekkel dokumentálta.

Hesz Tiborra tanár társai Bakonyi István és Vastagh György, Peremartoni Nagy Sándorra lánya Peremartoni Krisztina élőszóban emlékezett, az elhangzottakon nem változtattunk.

(szerkesztőség)

PEREMARTONI KRISZTINA

IN MEMORIAM PEREMARTONI NAGY SÁNDOR

Bár szomorú vagyok, de mégis inkább egy hosszú, gazdag életutat szeretnék ünnepelni most.

Édesapám 1921-ben született Veszprémben. Édesapja Peremartoni Nagy Sándor sikeres erdőmérnök, aki Balatonfüred híres lokálpatriótája volt. Nagypapám felépíti Arács első parti nagy villáját, aminek szellemi közege meghatározó volt az életében. Festők, írók nyaraltak rendszeresen a Médy-villában, ahol édesanyjának hatalmas rózsakertje volt.

Nyaranta különböző országokból jöttek a csinos nyelvtanárnők, hogy testvérével Lalival együtt angol, németet, franciát tanuljanak.

11 éves korában már elkerült a szülői házból a cisztercita rend székesfehérvári Szent István Reál-gimnáziumába, ahol elmondása szerint fegyelmet, rendet, és főleg nyelveket tanulhatott. Csak karácsonykor és húsvétkor jöhetett haza, ami korán önállóságra nevelte.

A Műegyetemen 1943-ban vegyész-mérnöki diplomát kap. Akkoriban a végzeteket azonnal besorozták és vitték a frontra, kivéve, ha ösztöndíjat nyert valahova. Örök pacifista lévén az utóbbi volt az egyetlen opció. Így kiviszik ugyan Németországba, de nyelvtudása és frissen szerzett ösztöndíja miatt "kiveszik" a sorból. Másnap már egy 100 szobás kastélyban találta magát a háború közepén, ahol francia szakács kopogtat be tapintatosan a szobájába és kérdezi meg minden reggel, hogy kaviárt vagy lazacot kér-e reggelire a francia pezsgő mellé. Ez a fajta szerencse végig kíséri az egész életét, amihez az a pozitív hozzáállás is kellett, hogy mindenben a jót lássa meg mindig.

Ha valami rossz érte mindig azt mondta, hogy „*Ez is jó lesz valamire, csak még nem látjuk, hogy mire!*”

1943–44-ben Stuttgartban kutat és a Berlieni Magyar Királyi Követség iparügyi referense lesz.

1949-ben egy egész csapat lelkes, frissen végzett fiatal vegyész-mérnök költözik Veszprémbe Budapestről, hogy megalapítsák a Veszprémi Vegyipari Egyetemet és a Nehézvegyipari Kutatóintézetet, ahol elkezd dolgozni, mint osztályvezető.

Ekkor ismeri meg feleségét édesanyját dr. Jónás Klárát, aki ebben a hős korszakban az egyetemen kezd dolgozni.

Mindenki tele optimizmussal, munka, szerelmek, házibulik, sportolás, a forró balatoni nyarak időszaka volt ez. Beleveti magát a vitorlázó életbe is és a tavasz mindig ott találja tavasszal Almádi-ban, ahol akkurátusan festi a hajóját. 1951-ben megalapítja a "LOMBIK" vitorlás szakosztályt, felesége Klári a mancsaftja, négyszeres magyar bajnok lesz és a válogatott tagja.

A forradalom 1956-ban leánygyermekkel ajándékozta meg, velem.

Anyukám volt mindig a Múzsája és miközben nagyon óvatos ember volt Anyu sikeresen rábeszélte, hogy fogadja el a felajánlott kubai állást. Így 1964-ben egy vitorla-zsáknyi holmival kirepül Havannába, ahol bevallása szerint élete legfelejtethetlenebb idejét tölti.

Mikor visszatér, karaktere megváltozik. A németes pontosságnak oda, és soha többé nem tart be megbeszélte időpontokat, érkezik, mikor odaér, nem hajlandó hajtani magát senki által. A Karib tengeri pálmafák, a türkiz tenger, a párás levegő, arra tanítják, hogy nem kell az életet túl komolyan venni. Szerinte két féle ember létezik: az egyik azért él, hogy dolgozzon, a másik azért dolgozik, hogy éljen. Ő ez utóbbihoz sorakozik be. Veszprémi otthonukat kubai szivar aromás illata árasztja el ezután, ahol rendszeres látogatók a fekete csillogó szemű kubai diákok, akiknek a mentora lesz. Rumbazene szól a lemezjátszóból, és esténként diavetítések a kinti élményekről.

Spanyol nyelven írt, korrózióvédelemről szóló könyve tankönyv lesz Kubában.

Rövid ideig a NEVIKI igazgatója, majd műszaki Igazgatóhelyettese.

1971-84-ig a Várpalotai Vegyészeti Múzeum igazgatója. A Thury Vár helyrehozatalában fontos szerepe volt. Imádta ezt a munkahelyét is. Gyakran mondta, hogy „*szeret engem a Jóisten hogy egy ilyen eldugott helyen adott állást, legalább kevesebb az irigyem.*”

Nyugdíjasként megint csak Anyu rábeszélésére idegenvezető lett spanyol és német nyelvterületen, amiben nagy örömét lelta.

Mindenki ismerte színes egyéniségét, ami tele volt huncutsággal, humorral, és jó beköpesekkel. Például: fogadást kötött, hogy kilépve a veszprémi lakásból elmond valakinek egy viccet és mire leér az akkor népszerű Bakony presszóba, már ezzel a viccel fogják fogadni. És nyert!

Aki ismeri, tudja mit jelent a híres szlogen: „*P. Nagy képek mindig szépek*”, mert szenvedélyes fotós is volt, de kizárólag eseményeket fotózott. Fák,

virágok, tájak nem érdekelték.

És ahogy ő reggelizett nem reggelizett senki, talán csak a királyok. Akkurátusan, gyönyörűen megtérített, elengedhetetlen szalámiskatonák vartak a végzetükre, gőzölgő Earl Grey teát kortyolgatva, ülve a konyha asztalnál.

Utolsó pillanatig gyermeki kíváncsisággal követte a világ eseményeit, minden érdekelt, mindenről tudott és imádott beszélgetni különlegesen választékos stílusában. Mindenkinek számon tartotta a születés és névnapját nem csak a családon belül, de az egész városban is és felköszöntötte őket.

1984-ben Maracskó András nevű unokája született, akire mindig büszke volt, és aki a Maracskó-Vida klánnal egészítette ki a családot.

Utolsó éveiben a jó szerencséje a zirci Szent Bernát otthonba vitte, amire nagyon büszke volt, hiszen visszatért a ciszterciekhez, a kör bezárult. Végtelenül értékelte az odafigyelést és az otthon dolgozóinak meleg, szerető gondoskodását. Soha panasz nem hagyta el a száját. Fajdalomra nem panaszkodott, legfeljebb néha a szakácsra.

Életszeretete, huncutsága, élénk fantáziája sosem hagyta el, és amikor az utolsó évben a demencia jelentkezett nála egy különleges álmvilágban találta magát, aminek az eseményeit valószínűleg élte meg és osztotta meg nagy izgalommal velem. Hol a belga királlyal lovagolt ki, hol orosz követként dolgozott, hol a szalámi maffiával keveredett, de mindezt is jó humorral ízesen adta tovább.

Hívó ember volt, de legfőképpen a Gondviselésben hitt, hogy minden mindig rendben lesz, hogy van egy őrangyala, aki csak rá vigyáz. És ez így is lett: mindig minden rendben volt.

Azt mondta: hogyha meghalok ne legyetek szomorúak, mert szép, gazdag, hosszú életem volt, egy percét sem változtatnám meg a világ minden kincséért sem.

Utolsó születésnapján arra a kérdésre, mi a legfontosabb az életben azt mondta: a SZERETET és a KAPCSOLAT az, hogy így együtt legyünk, mint például itt és most ezen a temetésen.

Nyugodj békében és néha küldjél fotókat odaát-ról is ahol, remélem, hogy már Anyuval ültök újra a reggeli asztalnál és megvitatjátok a mennyország napi híreit.

És kérlek, küldjél képeket Anyuról is, mert már régen nem láttam és kérlek, soha sem hagyd abba a fotózást sem, mert biztos vagyok abban, hogy a P. Nagy képek a Mennyországban is mindig szépek.

Isten veled!

BAKONYI ISTVÁN

EMLÉKEZÉS HESSZ TIBORRA

Elhangzott Balatonszőlősen 2019. augusztus 2-án

Tisztelt Emlékezők!

Hessz Tibor családjától azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy ismertessem a nemrég elhunyt barátát, kollégát, tanár úr életpályáját, és szóljak arról is, hogy én milyen embernek ismertem meg őt. Tehát nem búcsúbeszédet mondok, hiszen azt megtette már a szűkkörű temetésen Vastagh György kollégám, így ez a mai alkalom már nem a gyászé, búcsúzásé, hanem az emlékezésé. Nem a szomorúságot szeretném újra felidézni, hanem egy értékes, szép életről kívánok szólni, amit kegyes halál zárt le.

Ennek a mozgalmas, szép életnek az elmúlásáról nehéz szólni, hiszen Tibor kívül élt az időn, kortalan volt. Külső megjelenése, alakja évtizedek alatt semmit sem változott, még komótos, jellegzetes járása sem. Világnézete is kikezdzhetetlen volt. Nyomatlanul múlt el felette az idő. Persze mindez csak látszat lehetett, mert a mulandósággal legfeljebb dacolni lehet, de kifogni rajta nem. A természet még senkinek sem engedte el a halál kényszerét.

A bakonybéli temető egyik sírján – majdani emlékezések színhelyén – szerepel a neve és a két évszám: 1932 – 2019. Születése és halála éve. Földi maradványa nincs ott, az gyermekkora felhőtlen világának színhelye, Iharkút földjébe került.

Bakonybélben, a bencés rend ősi birtokán született, de elemi iskolai éveit a kicsinyke iharkúti iskolában töltötte. Gimnáziumi tanulmányait Pápán végezte, itt érettségizett 1951-ben. Érdeklődése – talán valamelyik jó tanára hatására – a humaniorák felé fordult. Elsősorban a francia kultúra, a francia nyelv ragadta meg. Nyilván ezért jelentkezett a Szegedi Egyetem Bölcsészettudományi Karára, francia szakra. Sikeres felvételi vizsgát tett, és szeptemberben megkezdhette egyetemi tanulmányait.

A magyar közoktatásnak azonban az ötvenes évek elején nem francia, hanem orosz szakos tanárookra volt szüksége. Politikai döntéssel létrehozták a Eötvös Loránd Tudományegyetem Orosz Tanszékének önállósításával a Lenin Intézetet, amely kifejezetten középiskolai orosz tanárok képzését folytatta. Csábítóan magas ösztöndíjjal, szelíd erőszakkal, politikai nyomással sok hallgatót hívtak a fővárosba, így Szegedről Tibort is. Itt szerezte meg 1956-ban az orosz szakos tanári diplomáját. A Szegeden megkezdett francia nyelv szakot csak később, munka mellett, levelező tagozaton fejezte be. A Lenin Inté-

zet mindössze négy teljes tanéven keresztül működött, 1957-ben meg is szűnt, de kiváló oktatói karával elérte, hogy sok kitűnően képzett orosz tanárt adott a középiskoláknak, mint őt is.

Tibor 1956 nyarán megkapta tanári kinevezését az előző tanévben alapított balatonfüredi gimnáziumba. Biztosan nem gondolt akkor arra, hogy ez lesz élete első és egyetlen munkahelye, hogy fél évszázadon keresztül lesz tanára ennek az iskolának. Szeptemberben azonban tanári tevékenységét a gimnáziumban nem kezdhette meg, mert törvény szerint az egyetem befejezése után a fiúknak három hónapos katonai szolgálatot kellett teljesíteni. Így augusztus elejétől Debrecenben katonáskodott. De nem sokáig. Az októberben kitört forradalom leverésére Magyarországra vezényelt szovjet hadsereg alakulatai Debrecenben őket is lefogták, fegyvereiket elvették, majd civil ruhájuk nélkül szélnek eresztették őket. Így Tibor csak késő ősszel, kalandos úton, katonaruhában érkezett meg Balatonfüredre.

Már kezdő tanárként is kitűnt kiváló felkészültségével, pedagógiai érzékével, szakmaszeretetével. Néhány év múlva felismerte ezt a megye oktatási vezetősége is, és hosszú évekre az orosz nyelv megyei középiskolai szakfelügyelőjévé választotta. Szívesen vállalta a megbízást, mert úgy érezte, így tud az orosz nyelv oktatásának a legtöbbet segíteni. Ezen a területen végzett eredményes munkája elismeréseként az Országos Pedagógiai Intézet központjába – egyedüli vidéki tanárként – szakértőnek hívták.

Közben tanítványai különböző nyelvi versenyeken sikert sikerre halmoztak. Főként az OKTV-n, az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyeken szerepeltek jól, tucatnyi diákja lett helyezett, akik felvételi vizsga nélkül kerülhettek be az egyetemekre. Ennek eredményeként ő is újabb megbízást kapott: a verseny országos zsűrijének állandó tagja lett.

Ezek a funkciók már lehetővé tették volna, hogy személyes karrierjének felépítésébe kezdjen, de ez őt egyáltalán nem érdekelte. Németh László írta, hogy édesapjában azt csodálta leginkább, hogy csak tanár akart lenni, semmi más. Ő is így gondolkodott: az iskolában, a tanítványai között érezte jól magát, nem vágyott magasabb hivatalra.

Az órái megtartása mellett komoly részt vállalt a gimnázium nyelvi struktúrájának fejlesztésében is.

A gimnázium eredményes nyelvoktatását mutatta, hogy a megyében egyedülként három nyelvből is speciális nyelvtagozatot indíthatott: angol, német és orosz nyelvből, megyei beiskolázással. Így e téren az iskola az ország legkiválóbb intézetei közé emelkedett. Nyaranta pedig az iskola épületében megyei nyelvi tábor működött mindhárom nyelvből, Tibor itt is kezdeményező és lelkes szervező volt.

A gyakorlati nyelvoktatás, a napi munka mellett elmélyülten foglalkozott a nyelvoktatás általános kérdéseivel is. Nézeteit, kidolgozott elméleteit a különböző nyelvek grammatikájának összehasonlításáról és ennek felhasználhatóságáról a nyelvtanításban számos cikkben írta meg, amelyek országos és megyei szaklapokban jelentek meg. Ezen túlmenően társszerzőként egy orosz nyelvkönyv megírásában is részt vett. Sokat foglalkozott általános nyelvészeti kérdésekkel is, a nyelvek keletkezése, átalakulása, elhalása különösen érdekelte.

A kilencvenes évek elején az orosz nyelv kiszorult a nyelvi oktatásból. Ő ezt nagyon szomorúan élte meg, jóllehet őt ez egzisztenciálisan már nem fenyegette, mert nyugdíjas éveit ebben az időben kezdte meg. De ő ebben is, mint mindig, pragmatikusan gondolkodott. Ezért hitte és remélte, hogy lesz még reneszánsza az orosz nyelv oktatásának, hiszen az orosz gazdaság bizonyos termékeit Magyarország nem nélkülözheti, az együttműködéshez pedig oroszul jól beszélő szakemberek kellene. Azonban azt is érezte, hogy ennek az újraindulásnak ő már nem lesz részese.

Emberi sokoldalúságát mutatta, hogy az iskolán kívüli munkától sem idegenkedett. Bekapcsolódott a város kulturális életébe is: a TIT-szervezet felkérésére előadásokat tartott Oroszországról, a Szovjetunióról, ahova többször is vitte az iskola mezőgazdasági tagozatának diákjait nyári tanulmányutakra. Szervezője és sokáig vezetője is volt az Opatijai Baráti Társaságnak, amely a tengerpartra szervezett emlékezetes kirándulásokat. Gondozója volt a sétányon elhelyezett orosz nyelvű emléktáblák szövegezésének és fordításának is.

Személyes ismeretségem Tiborral 1964-re vezethető vissza. Akkor lettem – az iskola új épületének elkészültével egy időben – a füredi gimnázium tanára. Ő volt az új kollégáim közül az első, akivel többször is hosszabb beszélgetésbe kerültem. Talán ezért is maradt meg bennem az emléke elevenen mindmáig. Ő volt az ifjúsági könyvtár vezetője, és én itt az irodalomóráimhoz gyakran kerestem könyveket.

Mindig készségesen segített, s ha itt nem találtunk valamit, akkor többször is saját otthoni, finom ízléssel összeállított könyvtárából hozta el nekem a keresett könyvet. Hamarosan az is kiderült, hogy Dosztojevszkij lelkes olvasói vagyunk mindketten. És ahogy a latin mondja: „*similis simili gaudet*”, vagyis a hasonló a hasonlóknak örül, talán ezek a beszélgetések alapozták meg későbbi, mindvégig korrekt kapcsolatunkat.

Mindenről, irodalomról, történelemről, politikáról sokszor és sokat beszélgettünk, de egy dologról sohasem. Magánéletéről egyetlen mondat sem hangzott el közöttünk. Élete ezen területe teljesen ismeretlen maradt előttem. Természetesen én nem kíváncsiskodtam, nem kérdezgettem. Hamar felismertem, hogy introvertált típus, érzéseit, érzelmeit belül éli meg. Érzelmi hullámzásai nincsenek, vagy jól palástolja azokat. Sohasem láttam örömeiben ugálni, vagy szomorkodva lehajtani a fejét.

Jól tagolt baráti kapcsolatrendszerre volt. Ennek középpontjában azok a régi kollégái álltak, akikkel napi kapcsolatban volt. Én nem tartoztam ebbe a csoportba, engem afféle beszélgetőtársnak, intellektuális barátunk tekintett, s ez nekem nagyon jólesett. Ebből a külső körből is jól megismerhettem emberi értékeit.

Jellemének alapvonása a hűség volt. A kissé ünneplés hangulatú szó nem jelent mást, mint állhatatos ragaszkodást emberekhez, eszmékhez, intézményekhez, de akár a tárgyi világ dolgaihoz is. Ő mintha a Hamlet-beli jó öreg Polonius morális intelmei szerint élt volna: „*Mindenek fölött légy hű magadhoz: így, mint napra éj, következik, hogy ál máshoz se léssz.*” Kikezdetetlen volt a ragaszkodása, hűsége a családjához, közeli barátaihoz, iskolájához, ahova élete utolsó napja délutánján a tanévzáró ünnepélyre indult, de oda már nem érkezett meg. Még az autója és a golyóstolla márkájához is hű volt, azokat sem cserélgette. Politikai nézeteiben sem voltak pálfordulások. Láthattam munkájában megnyilatkozó szorgalmát, igényességét, pontosságát. Mindezt látva az embernek csak kisebbségi érzése lehetett.

Összegezve – azt hiszem – elmondható, hogy szakmai felkészültségével, sokoldalú tevékenységével, emberi értékeivel rendkívül hasznos tagja volt a gimnázium tantestületének. Amikor egy ilyen értékes ember kiválik egy közösségből, az ott maradók joggal érzik, hogy szegényebb, vacakabb lett nélküle a világ.

VASTAGH GYÖRGY:

BÚCSÚ HESSZ TIBORTÓL

Köszönöm a megtisztelő felkérést.
Tisztelt Gyászoló Közösség!

Nincs még két hete sem, hogy Füreden a csarnokban találkoztam Tiborral, és megerősítettük előzetes megállapodásunkat, hogy másnap mindhárman – Bakonyi Pistával – ott leszünk a Lóczy tanévzáró ünnepélyén.

És másnap délután Tibor a hőség és a családi lebeszélés ellenére busszal bejött Füredre, de a gimnáziumba már nem jutott el. A buszmegállóban talált rá nagyfia, és vitte haza autóval.

Úgy, hogy mi hiába vártuk, és csak másnap tudtuk meg, hogy többé már nem is várhatjuk.

De ebben az epizódban is benne volt az, ami mindig, ha róla volt szó: a közösséget tisztelő, igényes, következetes és alapos ember, amilyennek 1963 augusztusában, amikor Füredre kerültem, megismertem.

Ekkortól öt éven át egymás mellett lakott a kétéves hónapja összekelt házaspár a „Lóczy-Valérián”. A sok beszélgetés és közös programok egyre jobban elmélyülő barátságához vezettek, és az elköltözéseken túl is megmaradtak, sőt mélyültek, amikor Tibcsi fiuknak tanára és osztályfőnöke lettem.

Tisztelt Gyászolók!

Tibor ugyan Bakonybélben született, de gyermekkorát Iharkúton töltötte, ahol édesapja erdész volt.

A helyi osztatlan, kis iskolába járt, itt követte el csínytevéseit barátaival.

És innen került Pápára gimnáziumba. Szülei közben Bakonybélbe költöztek, így az iskolai szüneteket már ő is Bélben töltötte, amit meg is szeretett, de Iharkút maradt az igazi szerelem, a gyerekkor.

Az érettségi után francia szakra vették fel, de közölték vele, hogy „az országnak most orosz szakosokra van szüksége”, így az lett, csak ezen a módon kerülhette el (persze csak időlegesen) a katonaságot.

Tanulmányait Szegeden kezdte, majd Budapesten, a Lenin Intézetben (az ELTE orosz szakján) folytatta, de mindig Szegedet tekintette igazi egyetemének. 1956-ban diplomázott, jeles eredménnyel.

Tisztelt Gyászolók!

Füredre 1956. július 13-án nevezték ki Tibort gimnáziumi tanárnak, de előtte még be kellett vonulnia 3 hónapra katonának Debrecenbe.

Ott érték az októberi események, és ott szerelték le őket az orosz katonák.

Füreden az iskolai munkája (tanítás, osztályfőnökség stb.) mellett OPI szakértőként is dolgozott, szakfelügyelő is lett, és diákokat készített fel tanulmányi versenyekre, szép sikerrel. Eredményes munkáját helyben, a megyében és országosan is rangos elismerések övezték.

De szoros tanári munkája mellett talált időt egyéb tevékenységekre is.

Megalakította a „Lóczysta öregdiákok” klubját, és a városban az Opatia Baráti Társaságot, mellyel sok szép utazást tettünk Horvátországba, melyeknél kisebbik fia, Gyuri volt buszunk sofőrje.

Nyugdíjba vonulása után is tartotta a kapcsolatot volt iskolájával.

Figyelemmel kísérte a Lóczy életét, különösen az iskola múltbeli eredményeinek, sikereinek kezelését, megismertetését a jelenlegi tanárokkal és diákokkal. E célból fogott össze hármunkat, és tettünk is lépéseket többször, közösen, mint a mostani (június 26-i) is lett volna, de most őt már nélkülöznünk kellett.

Drága Tiborom!

Nagyon-nagyon hiányozni fogsz feleségednek, fiadnak és a család többi tagjának, de barátaidnak, kedves ismerőseidnek, volt kollégáidnak is.

Köszönjük, hogy voltál nekünk!

Széthintett poraiddal válj eggyé szeretett Iharkúttal mindörökké!

Hessz Tibor 1990-ben

Füredi és arácsi templomok

Balatonfüredi református (fehér); balatonarácsi református; balatonarácsi katolikus;
balatonfüredi Kerek templom; balatonfüredi katolikus plébániatemplom;
balatonfüredi evangélikus templom

Fotók: tbt

OKLEVÉL

A Balatonfüred Városi Értéktár Bizottság
2 /2019. (IV.11.) sz. bizottsági határozata alapján

a

FÜREDI HISTÓRIA,

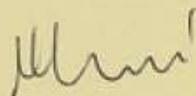
a város életének meghatározó folyóirata,

mely a füredi szerzői gárda és helytörténészek jóvoltából
bemutatja a város múltját, történelmi, néprajzi, nyelvészeti,
művelődéstörténeti kutatási eredményeket,
tudományos színvonallal és minőségi megjelenéssel

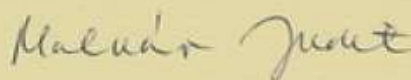
FELVÉTELT NYERT

A BALATONFÜRED VÁROSI
ÉRTÉKTÁRBA, KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉG KATEGÓRIÁBAN.

Balatonfüred, 2019. április 11.

Bóka István
polgármester

Molnár Judit
Városi Értéktár Bizottság
elnöke

Fotó : Gazsi